דברי הימים א

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: On Your Way (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ׃

אדם שת אנוש. עזרא כתב ספר היחס הזה על ידי חגי זכריה ומלאכי בתוך י״ח שנה שמאותו זמן שבא לירושלים זרובבל ויהושע הכהן בימי כורש הראשון עד שבא כורש בן אסתר והכל משום יחס דוד המלך, והלוים לשוערים ולשומרים ולמשוררים היאך העמידן דוד על מעמדם והכהנים למשמרותם, לפיכך יחסם מאדם ועד אברהם ולפי שהוצרך ליחס את אברהם הזכיר גם שאר העכום״ז בניו ובני בניו ומשום בניו צריך ליחס שאר עכו״ם בני כנען להודיע היאך ירש אברהם את ארצם ומאחר שהוצרך להזכיר וליחס תולדות כנען הזכיר על גבם (תולדות) שאר עכום״ז ומזכירם מעט מעט ומשליכם עד שהגיע לעיקר כדמפרש בבראשית רבה משל לאדם שהיה עובר ממקום למקום ונפלה לו מרגליות ועמד האדם וכבר בכברה העפר עד שמצא מרגליות כך אמר הקב״ה מה לי ליחס שם וארפכשד וכו׳ ותרח אלא למצוא לאברהם ומצאת את לבבו נאמן (לפניך) ומפני כבודו של יצחק יחס בני עשו וישמעאל ובני קטורה ומשליכן מעט מעט ומניחן ובני שעיר החורי מזכיר על כי בני עשו ירשום וגם ליחס תמנע שנעשית פילגש לבני אברהם להודיע שבחו של אברהם שהיתה בנות נשיאים ואלופים ורצתה להיות פילגש לזרע אברהם דכתיב ואחות לוטן תמנע (בראשית ל״ו) וכתיב ותמנע היתה פילגש (שם) אלא לפי שאמרה אם איני כדאי להנשא לו לאשה אהיה לו פילגש ועוד לכן יחס בני שעיר שהם היו אלופים ומלכים והר שעיר של שעיר היה ובאהבת יצחק נתנה הקב״ה לעשו דכתיב ובני עשו יירשום וישבו תחתם (דברים ב׳:י״ב) ולהודיע קיום דברי הקב״ה שאמר ליצחק להרבות זרעו ולהשליטו בכל ובשביל כבודו של יצחק כתב כמו כן אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגומר (לקמן א׳):

אדם שת אנוש. פתרונו כמו בני אדם שת ובני שת אנוש ולפי שאינו עיקר היחס מקצרן ומה שלא הזכיר קין והבל לפי שלא העמידו תולדות אבל משת יצאו תולדות נח ואברהם ומאברהם עד דוד:

ב׳ קֵינָן מַהֲלַלְאֵל יָרֶד׃

ג׳ חֲנוֹךְ מְתוּשֶׁלַח לָמֶךְ׃

ד׳ נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת׃ {ס}

נח שם חם. והיה לו לחשוב בני שם מיד למצוא מרגלית אברהם וכו׳ עד דוד ומשליך הטפל ומקצר היחס שלו ותופש העיקר וכן דרך כל היחס הזה דדברי הימים וכן בסמוך בני אברהם יצחק וישמעאל אלה תולדותם בכור ישמעאל נביות וכו׳ ויולד אברהם את יצחק בני יצחק עשו וישראל בני עשו אליפז שמזכיר תחלה ליחס הטפל ואח״כ העיקר:

ה׳ בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבַל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃ {ס}

ו׳ וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְדִיפַת וְתוֹגַרְמָה׃ {ס}

אשכנז ודיפת. (בדלי״ת) ובחומש כתיב (בראשית יז) וריפת שמתחלה היו רפין ולא היו מתגברים על ישראל ולסוף נתמלאו דופי וריעוע:

ז׳ וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישָׁה כִּתִּים וְרוֹדָנִים׃ {ס}

ובני יון אלישה. ומה שלא הזכיר מגוג ומדי לפי שלא הזכיר אלא היחס אבל בני מגוג ובני מדי לא הזכיר לפי שלא יצאו מהם ראשי עובדי כוכבים אלא כל עובדי כוכבים נקראו על שם כתים ודודנים:

ורודנים. ולהלן (שם) הוא אומר ודודנים כשישראל חוטאים הם באים ורודים בהם וכשיד ישראל תקיפה הם אומרים בני דודינו אתם בתחילה היו נראין כאוהבים בשעת הנאתן לבסוף רודים בהם:

ח׳ בְּנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם פּוּט וּכְנָעַן׃

ט׳ וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּא וְרַעְמָא וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָא שְׁבָא וּדְדָן׃ {ס}

י׳ וְכוּשׁ יָלַד אֶת נִמְרֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ׃ {ס}

הוא החל להיות גבור בארץ. הוא החל לעשות מלחמות וגבורות בארץ:

י״א וּמִצְרַ֖יִם יָלַ֣ד אֶת־[לוּדִ֑ים] (לודיים) וְאֶת־עֲנָמִ֥ים וְאֶת־לְהָבִ֖ים וְאֶת־נַפְתֻּחִֽים׃

ומצרים ילד את לודים. בב״ר א״ר אבא בר כהנא כל מוניגנא של מצרים אינה אלא בים א״ר יהושע בן קרחה בד״ה לודים לודיים כתיב בשני יודין לומר לך לודיים לודי ים ענמים ענמי ים להבים להבי ים נפתוחים נפתוחי ים:

י״ב וְאֶת־פַּתְרֻסִ֥ים וְאֶת־כַּסְלֻחִ֖ים אֲשֶׁ֣ר יָצְא֣וּ מִשָּׁ֔ם פְּלִשְׁתִּ֑ים וְאֶת־כַּפְתֹרִֽים׃ {ס}

פתרוסים. פתרוסי ים כסלוחים כסלוחי ים פלשתים פלשתי ים כפתורים כפתורי ים לפיכך כתוב בשני יודי״ן לדרוש וכן כולם:

י״ג וּכְנַ֖עַן יָלַ֣ד אֶת־צִידֹ֣ן בְּכֹר֑וֹ וְאֶת־חֵֽת׃

וכנען ילד וגו׳. י״א הם וכנען עמהם הרי י״ב והיינו דכתיב יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (דברים לב ח) כלומר גבולות עמים העמיד כנגד שבטי ישראל שגם הם י״ב כנגד שבטי ישראל הציב גבולות עמים דוגמת אשר הצבת לבדנה (בראשית כא כט):

י״ד וְאֶת־הַיְבוּסִ֥י וְאֶת־הָאֱמֹרִ֖י וְאֶת־הַגִּרְגָּשִֽׁי׃

ט״ו וְאֶת־הַחִוִּ֥י וְאֶת־הָעַרְקִ֖י וְאֶת־הַסִּינִֽי׃

ט״ז וְאֶת־הָאַרְוָדִ֥י וְאֶת־הַצְּמָרִ֖י וְאֶת־הַחֲמָתִֽי׃ {ס}

י״ז בְּנֵ֣י שֵׁ֔ם עֵילָ֥ם וְאַשּׁ֖וּר וְאַרְפַּכְשַׁ֣ד וְלוּ֑ד וַאֲרָ֖ם וְעוּ֥ץ וְחוּ֛ל וְגֶ֥תֶר וָמָֽשֶׁךְ׃ {ס}

י״ח וְאַרְפַּכְשַׁ֖ד יָלַ֣ד אֶת־שֶׁ֑לַח וְשֶׁ֖לַח יָלַ֥ד אֶת־עֵֽבֶר׃

י״ט וּלְעֵ֖בֶר יֻלַּ֣ד שְׁנֵ֣י בָנִ֑ים שֵׁ֤ם הָאֶחָד֙ פֶּ֔לֶג כִּ֥י בְיָמָ֖יו נִפְלְגָ֣ה הָאָ֑רֶץ וְשֵׁ֥ם אָחִ֖יו יָקְטָֽן׃

כי בימיו נפלגה הארץ. נתחלקו ונתמעטו ימיהם של ברויות שמתחלה היו בני אדם חיים ט׳ מאות שנה ויותר ונחצו בימי ארפכשד ואילך לד׳ מאות שנה ויותר ומן פלג ואילך נחצו למאתים מאותן ד׳ מאות:

כ׳ וְיָקְטָ֖ן יָלַ֣ד אֶת־אַלְמוֹדָ֑ד וְאֶת־שֶׁ֖לֶף וְאֶת־חֲצַרְמָ֥וֶת וְאֶת־יָֽרַח׃

כ״א וְאֶת־הֲדוֹרָ֥ם וְאֶת־אוּזָ֖ל וְאֶת־דִּקְלָֽה׃

כ״ב וְאֶת־עֵיבָ֥ל וְאֶת־אֲבִימָאֵ֖ל וְאֶת־שְׁבָֽא׃

כ״ג וְאֶת־אוֹפִ֥יר וְאֶת־חֲוִילָ֖ה וְאֶת־יוֹבָ֑ב כָּל־אֵ֖לֶּה בְּנֵ֥י יָקְטָֽן׃ {ס}

כל אלה בני יקטן. שהיו מקטין עסקיו, נביא גדול היה עבר אבל שמות אחרים לא נתנו לידרש כי לא ע״פ נביא נתן להם שמות:

כ״ד שֵׁ֖ם | אַרְפַּכְשַׁ֣ד שָׁלַֽח׃

שם ארפכשד שלח. למעלה מנה בניו של שם ועתה התחיל שוב פעם אחרת מפני כבודו של אברהם משל לאדם שנפלה לו מרגלית כו׳ כדלעיל:

כ״ה עֵ֖בֶר פָּלֶ֣ג רְעֽוּ׃

כ״ו שְׂרוּג֙ נָחֹ֔ור תָּֽרַח׃

כ״ז אַבְרָ֖ם הֽוּא־אַבְרָ֥הָם׃ {ס}

אברם הוא אברהם. עכשיו יחס משם עד אברהם ומי הוא זה אברם שנקרא אברהם:

כ״ח בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל׃ {ס}

כ״ט אֵלֶּה תּוֹלְדוֹתָם בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃

ל׳ מִשְׁמָע וְדוּמָה מַשָּׂא חֲדַד וְתֵימָא׃

ל״א יְטוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל׃ {ס}

ל״ב וּבְנֵי קְטוּרָה פִּילַגְשׁ אַבְרָהָם יָלְדָה אֶת־זִמְרָן וְיָקְשָׁן וּמְדָן וּמִדְיָן וְיִשְׁבָּק וְשׁוּחַ וּבְנֵי יָקְשָׁן שְׁבָא וּדְדָן׃ {ס}

קטורה פילגש אברהם. כל גנאי שיכול לספר בהם, הוא מספר משום כבודו של יצחק שכולם היו בני פלגש אבל הוא היה עיקר ואדון הבית׃

ל״ג וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה׃ {ס}

ובני מדין עיפה ועפר וגו׳. ה׳ ראשי עכומ״ז על כן העמידו חמשה מלכים לכל אומה מלכה דכתיב את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור וגו׳ חמשת מלכי מדין (מדבר ל״א)׃

כל אלה בני קטורה. בשביל כבודו של אברהם׃

ל״ד וַיּוֹלֶד אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנֵי יִצְחָק עֵשָׂו וְיִשְׂרָאֵל׃ {ס}

בני יצחק עשו וישראל. מפני כבודו של דוד אמר ישראל ולא יעקב׃

ל״ה בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז רְעוּאֵל וְיעוּשׁ וְיַעְלָם וְקֹרַח׃ {ס}

בני עשו אליפז. כדי לקצר ולהשליכו והזכירו לכבוד יצחק׃

ל״ו בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן וְאוֹמָר צְפִי וְגַעְתָּם קְנַז וְתִמְנַע וַעֲמָלֵק׃ {ס}

ל״ז בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת זֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה׃ {ס}

ל״ח וּבְנֵי שֵׂעִיר לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה וְדִישׁוֹן וְאֶצֶר וְדִישָׁן׃ {ס}

ל״ט וּבְנֵי לוֹטָן חֹרִי וְהוֹמָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃ {ס}

מ׳ בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְיָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפִי וְאוֹנָם וּבְנֵי צִבְעוֹן אַיָּה וַעֲנָה׃ {ס}

מ״א בְּנֵי עֲנָה דִישׁוֹן וּבְנֵי דִישׁוֹן חַמְרָן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃

חמרן ואשבן. ובחומש (בראשית ל״ו) כתיב חמדן בתחלה היו חמודים ונחמדין כצדיקים ולבסוף מכוערין כחמור כן דרך החמור בתחילה חמוד ולבסוף נעשה מכוער והסוס מתחלה מכוער ולבסוף יפה׃

מ״ב בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן יַעֲקָן בְּנֵי דִישׁוֹן עוּץ וַאֲרָן׃ {פ}

מ״ג וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה׃

ואלה המלכים. מפרש בב״ר א״ר איבו קודם שלא עמד מלך מישראל (אבל משמלך מלך לישראל) נצב מלך באדום רבי יוסי בן חנינא אומר בשעה שזה מעמיד מלכים זה מעמיד שופטים זה מעמיד אלופים זה מעמיד נשיאים אמר רבי יהושע בן לוי זה העמיד ח׳ וזה העמיד ח׳ ושמעתי וכי לא היה לאדום אלא אלו ח׳ מלכים ולישראל ח׳ והלא יותר היו יורם אחזיה יואש וכו׳ אלא זה העמיד ח׳ מלכים פירוש מזמן שהמליכו אותן ח׳ מלכים של אדום לא המליכו את מלכי ישראל כי קודם דוד היו וראשי בית אבותיו׃

מ״ד וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה׃

מ״ה וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חוּשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃

מ״ו וַיָּמָת חוּשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ (עיות) [עֲוִית]׃

מ״ז וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃

מ״ח וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃

מ״ט וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃

נ׳ וַיָּמָת בַּעַל חָנָן וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד וְשֵׁם עִירוֹ פָּעִי וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב׃

נ״א וַיָּמָת הֲדָד {פ}

וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף (עליה) [עַלְוָה] אַלּוּף יְתֵת׃

נ״ב אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃

נ״ג אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃

נ״ד אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם׃ {פ}

פרק ב׳

א׳ אֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃

ב׳ דָּן יוֹסֵף וּבִנְיָמִן נַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃ {פ}

ג׳ בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה שְׁלוּשָׁה נוֹלַד לוֹ מִבַּת־שׁוּעַ הַכְּנַעֲנִית וַיְהִי עֵר | בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִיתֵהוּ׃ {ס}

> **רע בעיני ה׳.** מפורש בב״ר שהיה חורש בגנות (ומערה לאשפות) בא עליה שלא כדרכה׃

ד׳ וְתָמָר כַּלָּתוֹ יָלְדָה לוֹ אֶת־פֶּרֶץ וְאֶת־זָרַח כָּל־בְּנֵי יְהוּדָה חֲמִשָּׁה׃ {ס}

> **ותמר כלתו.** תמיה אני היאך מזכיר גנות זקינתו של דוד׃

ה׳ בְּנֵי־פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל׃ {ס}

ו׳ וּבְנֵי זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וָדָרַע כֻּלָּם חֲמִשָּׁה׃ {ס}

> **ואיתן והימן וכלכל ודרע.** כולם בימי דוד ובימי שלמה היו והיו חכמים ביותר ועל זה נאמר (מלכים א ה׳:י״א) ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול, להלן לענין חכמת שלמה נופל לשון זה דרדע אע״פ שנקרא דור דיעה בשביל חכמתו נתחכם שלמה מכולם ומה שאמר האזרחי אל״ף יתיר כמו הזרחי (מדבר כ״ד) מזרח יצא ובהרבה מקומות נכנסת האל״ף בתיבה ואינה נקראת ודוגמתו (איוב יג) ואחותי, והאזניחו (ישעיה ט׳) וכן והאספוף (במדבר י״א) ופעמים נחסרת כמו ותמרו (שמואל ב׳ י״ט) ויכו הרמים (לקמן ב׳ כ״ב) כמו הארמים ופסיקתא דורש מכל אדם זה אדם הראשון איתן זה אברהם הימן זה משה וכלכל זה יוסף ודרדע זה דור המדבר מחול שמחל להם מעשה עגל׃

ז וּבְנֵי כַרְמִי עָכָר עוֹכֵר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָעַל בַּחֵרֶם׃ {ס}

ובני כרמי עכר. ולמה אני קורהו עכר והלא עכן שמו (ומפורש) לפי שהוא עכר את ישראל שעבר על החרם ונפלו על ידו ל״ו (אלף) איש והוא מה שפירשתי שכל מה שיכול לספר בגנות מספר (ואעפ״כ) (ס״א ועל כן לא) יצא מלכות מהם׃

ח וּבְנֵי אֵיתָן עֲזַרְיָה׃ {ס}

ובני איתן עזריה. כמו ובני דן חושים (בראשית מ״ג)׃

ט וּבְנֵי חֶצְרוֹן אֲשֶׁר נוֹלַד־לוֹ אֶת־יַרַחְמְאֵל וְאֶת־רָם וְאֶת־כְּלוּבָי׃

ואת כלובי. זהו כלב כמו שמוכיח למטה וכלב בן חצרון ובספר שמואל (שמואל א׳ כ״ה) כתיב והוא כלבי ותרגום מדבית כלב וכך תרגום כלבי מחזיק היה ומתפאר בעצמו שאין מיוחס בכל שבט כמוהו כלומר אם שמואל נתן לו מלוכה (לי תבוא המלוכה) ועל כן נאמר מי דוד ומי בן ישי היום רבו עבדים שהרי יצא מרות המואביה וירחמאל אחיו נשא נכרית כמ״ש למטה וזה כלובי מתנשא ומתגאה (בכל) אשר נשאו לבו׃

י וְרָם הוֹלִיד אֶת־עַמִּינָדָב וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחְשׁוֹן נְשִׂיא בְּנֵי יְהוּדָה׃

נחשון נשיא בני יהודה. לא בא לפרש אלא מפני כבודו של דוד׃

יא וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת־שַׂלְמָא וְשַׂלְמָא הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז׃

ושלמא הוליד את בועז. רבותינו אמרו אבצן זה בועז ותימה יש היאך יכול להיות והלא נחשון בשנה שנייה ליציאת מצרים מת ושלמון בנו מת כבר והוא היה מבאי הארץ ובועז בנו שהוא אבצן בכניסתו לארץ נולד ומיציאת מצרים עד יפתח היו שלש מאות שנה וחכמים אמרו בשעה שבא בועז על רות והרתה מיד מת בועז ואבצן היה שופט לאחר מות יפתח דכתיב (שופטים י״ב:ח׳) וישפוט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם ועל זה אני תמיה שהרי מצינו באברם שהוא אמר לאחר שנצרר דמו וכו׳ ואמר הלבן מאה שנה יולד ואיך הוליד בועז בן ג׳ מאות שנה וי״ל על כן אמר (רות ד׳:י״ג) ויתן ה׳ לה הריון דוגמתו ויראהו ה׳ (דברים ל״ב:מ״ו) אבצן. אב לכל הצנונים שהרי אשה בחורה שכבה אצלו ונצטנן ולא נגע בה (סא״א)׃

יב וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יִשָׁי׃

יג וְאִישַׁי הוֹלִיד אֶת־בְּכֹרוֹ אֶת־אֱלִיאָב וַאֲבִינָדָב הַשֵּׁנִי וְשִׁמְעָא הַשְּׁלִשִׁי׃

ואישי הוליד את בכרו. מלא אל״ף כלומר איש גבור חיל׃

יד נְתַנְאֵל הָרְבִיעִי רַדַּי הַחֲמִישִׁי׃

טו אֹצֶם הַשִּׁשִּׁי דָּוִיד הַשְּׁבִעִי׃

דויד השבעי. מלא יו״ד מפני כבודו של דוד ועתה מצא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו׃

טז וַאֲחִיתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל וּבְנֵי צְרוּיָה אַבְשַׁי וְיוֹאָב וַעֲשָׂהאֵל שְׁלֹשָׁה׃

ואחיותיהם צרויה ואביגיל. מפני כבודו של דוד שהיו בני אחותו גבורים ואנשי חיל ושרים כך מפורש׃

יז וַאֲבִיגַיִל יָלְדָה אֶת־עֲמָשָׂא וַאֲבִי עֲמָשָׂא יֶתֶר הַיִּשְׁמְעֵאלִי׃

יתר הישמעאלי. (ובשמואל ב׳ י״ז) כתוב הישראלי בארץ ישמעאל היה דר דוגמת בית עובד אדום הגתי (שם ב׳ ו׳) וכן (מלכים א׳ ו׳) וישלח המלך ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה ואביו איש צורי׃

יח וְכָלֵב בֶּן־חֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת־עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת־יְרִיעוֹת וְאֵלֶּה בָּנֶיהָ יֶשֶׁר וְשׁוֹבָב וְאַרְדּוֹן׃

וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה. לפי שהיתה לו אשה ששמה עזובה לכך כינה את שם בתו עזובה אשה כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה ששמה עזובה׃

י״ט וַתָּמָת עֲזוּבָה וַיִּקַּח־לוֹ כָלֵב אֶת־אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־חוּר׃

ותלד לו את חור׃

כ׳ וְחוּר הוֹלִיד אֶת־אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת־בְּצַלְאֵל׃ {ס}

וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל. צא וחשוב שכל אחד מהם היה פחות מן שמונה שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ׳ שנים במרגלים דכתיב (יהושע י״ד:ו׳-ז׳) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח וגו׳ ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן שעשה בצלאל כלב היה בן ח׳ כשהוליד עזובה אשה ובן ט׳ כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י׳ שנים וחור בן ח׳ כשהוליד את אורי ואורי בן ח׳ כשהוליד בצלאל הרי כ״ו שנים וכתיב (שמות ל״ו:ב׳) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מי״ג שנה הרי בצלאל בשעה שעשה המשכן בן י״ח שנה הרי מ׳ שנה חסר אחת נמצא שכל אח׳ מה׳ היה פחות מן ח׳ כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו׃

כ״א וְאַחַר בָּא חֶצְרוֹן אֶל־בַּת־מָכִיר אֲבִי גִלְעָד וְהִוא לְקָחָהּ וְהִוא בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־שְׂגוּב׃

ואחר בא חצרון אל בת מכיר. כל זה משום כבודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת מכיר לקחה לפילגש שלא לשום אישות דוגמא כאשר בא אל בת שבע (תהילים נ״א:ב׳) והוא היה בן ס׳ הרי ב׳ דברים לבת מכיר לגריעותא אחת שלא לקחה לשום אישות וא׳ שחצרון היה זקן מפני כבוד משפחות יהודה נתנוה לו וכשהוליד יאיר נתנו לו בני מכיר כ״ג ערים ליקח אשה אחת מבנותיו׃

כ״ב וּשְׂגוּב הוֹלִיד אֶת־יָאִיר וַיִּהְיוּ־לוֹ עֶשְׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד׃ {ס}

כ״ג וַיִּקַּח גְּשׁוּר־וַאֲרָם אֶת־חַוֹּת יָאִיר מֵאִתָּם אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ שִׁשִּׁים עִיר כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי מָכִיר אֲבִי־גִלְעָד׃

ויקח גשור וארם. גשור הוא גשורי והמעכתי לפי שהיו קרובים לארמים שהיו יושבים במזרחה של ארץ ישראל וארם היו יושבים במזרח דכתיב (ישעיה ט׳) ארם מקדם ופלשתים מאחור ובימי השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב ביד ארם ואז הלכו (אלו סא״א) ולקחום מהם וכשבא דוד החזירן ולפי שהחזירן כתבן כאן׃

כ״ד וַאֲחַר מוֹת־חֶצְרוֹן בְּכָלֵב אֶפְרָתָה וְאֵשֶׁת חֶצְרוֹן אֲבִיָּה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַשְׁחוּר אֲבִי תְקוֹעַ׃ {ס}

בכלב אפרתה. על שם (כלב) אשתו קראו את העיר (כלב) אפרתה׃

ותלד לו את אשחור אבי תקוע. לאחר מיתת חצרון׃

אבי תקוע. שר של עיר תקוע שהוא של שבט יהודה׃

כ״ה וַיִּהְיוּ בְנֵי־יְרַחְמְאֵל בְּכוֹר חֶצְרוֹן הַבְּכוֹר | רָם וּבוּנָה וָאֹרֶן וָאֹצֶם אֲחִיָּה׃

ויהי בני ירחמאל בכור חצרון. לפי שהפסיק במשפחתו של כלב ע״כ הוצרך לומר בכור חצרון בכור ירחמאל, בכור של ירחמאל׃

כ״ו וַתְּהִי אִשָּׁה אַחֶרֶת לִירַחְמְאֵל וּשְׁמָהּ עָטָרָה הִיא אֵם אוֹנָם׃ {ס}

ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה. לפי פשוטו ישראלית היתה וביבמות ירושלמי כתב שלקח נכרית להתעטר בה יפה ושרית היתה׃

היא אם אונם. (שמעתי) אם כמו שקמתי אם בישראל (שופטים ה׳:ז׳) (והיא היתה סא״א) אונם שפל וחלש היה לשון אונן וכמו לא אכלתי באוני ממנו (דברים כ״ו:י״ד) וכמו כמתאוננים (במדבר י״א) ויצא ממנו ששן, שנתן בתו לירחע המצרי עבדו ומספר בגנותן כלומר לא היו ראויין למלכות ויצא ממנו ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהרג גדליה בן אחיקם (ירמיהו מ״א:א׳)׃

כ״ז וַיִּהְיוּ בְנֵי־רָם בְּכוֹר יְרַחְמְאֵל מַעַץ וְיָמִין וָעֵקֶר׃

כ״ח וַיִּהְיוּ בְנֵי־אוֹנָם שַׁמַּי וְיָדָע וּבְנֵי שַׁמַּי נָדָב וַאֲבִישׁוּר׃

כ״ט וְשֵׁם אֵשֶׁת אֲבִישׁוּר אֲבִיחַיִל וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַחְבָּן וְאֶת־מוֹלִיד׃

ל וּבְנֵי נֵבֶד סָלֶד וַאֲפָיִם וַיָּמֶת סָלֶד לֹא בָנִים׃

לא וּבְנֵי אֲפָיִם יִשְׁעִי וּבְנֵי יִשְׁעִי שֵׁשָׁן וּבְנֵי שֵׁשָׁן אַחְלָי׃

לב וּבְנֵי יָדַע אֲחִי שַׁמַּי יֶתֶר וְיוֹנָתָן וַיָּמָת יֶתֶר לֹא בָנִים׃ {ס}

לג וּבְנֵי יוֹנָתָן פֶּלֶת וְזָזָא אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי יְרַחְמְאֵל׃

לד וְלֹא־הָיָה לְשֵׁשָׁן בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וּלְשֵׁשָׁן עֶבֶד מִצְרִי וּשְׁמוֹ יַרְחָע׃

> **ולא היה לששן בנים כי אם בנות.** ומה שאמר למעלה ובני ששן אחלי, חולה שפל היה ומת בלא בנים׃

לה וַיִּתֵּן שֵׁשָׁן אֶת־בִּתּוֹ לְיַרְחָע עַבְדּוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־עַתָּי׃

> **ויתן ששן את בתו לירחע עבדו לאשה.** מכאן אמרו בתך בגרה שחרר עבדך ותנהו לה ומכאן אמרו חכמים ביבמות ירושלמי אל תאמן בגר עד ט״ו דורות וט״ו דורות הם מן עתי המצרי עד ישמעאל וי״א ט״ז דורות עם ירחע ומדרש רבותינו אפשר כן שהי׳ מזרע המלוכה והלא ישמעאל מזרע ירחמאל היה ולא מן רם אלא שהעביר מזרעו למולך׃

לו וְעַתַּי הֹלִיד אֶת־נָתָן וְנָתָן הוֹלִיד אֶת־זָבָד׃

לז וְזָבָד הוֹלִיד אֶת־אֶפְלָל וְאֶפְלָל הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד׃

לח וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יֵהוּא וְיֵהוּא הוֹלִיד אֶת־עֲזַרְיָה׃

לט וַעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת־חֶלֶץ וְחֶלֶץ הוֹלִיד אֶת־אֶלְעָשָׂה׃

מ וְאֶלְעָשָׂה הוֹלִיד אֶת־סִסְמַי וְסִסְמַי הוֹלִיד אֶת־שַׁלּוּם׃

מא וְשַׁלּוּם הוֹלִיד אֶת־יְקַמְיָה וְיקַמְיָה הוֹלִיד אֶת־אֱלִישָׁמָע׃ {ס}

מב וּבְנֵי כָלֵב אֲחִי יְרַחְמְאֵל מֵישָׁע בְּכֹרוֹ הוּא אֲבִי־זִיף וּבְנֵי מָרֵשָׁה אֲבִי חֶבְרוֹן׃

> **ובני כלב אחי ירחמאל.** לפי שיחס למעלה קצת משפחות כלב והפסיק ביחס ירחמאל צריך לומר כלב אחי ירחמאל שלא תאמר כבר יחס כל משפחות כלב לכך הוצרך לומר כלב אחי ירחמאל שזה לא כלב אחר היה וכן דרך כל היחס אינו מיחס כסדר אלא מיחס קצת ממשפחת פלוני ותופש משפחה אחרת וכשיחס קצת ממשפחה זו מתחיל ליחס משפחה ראשונה כבתחילה ושוב האחרת וכן מעורבב כל ספר היחס הזה׃
>
> **הוא אבי זיף.** שר של זיף ושר כל בני מרשה ושר חברון ושם העיירות האלה כתובות בספר יהושע (יהושע ט״ו) וכדכתיב זיף וטלם ובעלות (וכתיב) קעילה (שם) ואכזיב ומרשה׃

מג וּבְנֵי חֶבְרוֹן קֹרַח וְתַפּוּחַ וְרֶקֶם וָשָׁמַע׃

מד וְשֶׁמַע הוֹלִיד אֶת־רַחַם אֲבִי יָרְקְעָם וְרֶקֶם הוֹלִיד אֶת־שַׁמָּי׃

> **אבי ירקעם.** כל אבי שנאמר כאן שר על אותה העיר הכתובה בסמוך׃

מה וּבֶן־שַׁמַּי מָעוֹן וּמָעוֹן אֲבִי בֵית־צּוּר׃

מו וְעֵיפָה פִּילֶגֶשׁ כָּלֵב יָלְדָה אֶת־חָרָן וְאֶת־מוֹצָא וְאֶת־גָּזֵז וְחָרָן הוֹלִיד אֶת־גָּזֵז׃ {ס}

מז וּבְנֵי יָהְדַּי רֶגֶם וְיוֹתָם וְגֵישָׁן וָפֶלֶט וְעֵיפָה וָשָׁעַף׃

ובני יהדי. אחד מבנים של עיפה היה ומה שלא הזכיר מי היה אביו לפי שאינו צריך להזכיר שום מבנים של עיפה כי אם זה יהדי:

מ״ח פִּילֶגֶשׁ כָּלֵב֮ מָעֲכָה֒ יָלַד֙ שֶׁ֣בֶר וְאֶת־תִּרְחָנָ֔ה׃

מ״ט וַתֹּ֤לֶד שַׁעַף֙ אֲבִ֣י מַדְמַנָּ֔ה אֶת־שְׁוָ֖א אֲבִ֣י מַכְבֵּנָ֑ה וַאֲבִ֖י גִּבְעָ֑א וּבַת־כָּלֵ֥ב עַכְסָ֖ה׃ {ס}

ותלד שעף אבי מדמנה את שוא אבי מכבנה ואבי גבעא. שתי עיירות הללו שלו היו:

ובת כלב עכסה. עתה מתחיל לראש ומקדים בעכסה משום שהיתה אשת עתניאל כדכתיב שם ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר וגו׳:

נ׳ אֵ֚לֶּה הָי֣וּ בְנֵי֙ כָּלֵ֔ב בֶּן־חֻ֖ר בְּכ֣וֹר אֶפְרָתָ֑ה שׁוֹבָ֥ל אֲבִי֙ קִרְיַ֣ת יְעָרִֽים׃

אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה. פתרון אלה היו בני כלב בן חור כמו בנו חור והוא חור היה בנו הבכור לאפרת אשתו ולא בכור לכלב וכן מפורש למעלה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, ע״א אלה היו וגו׳ חור היה בן לכלב והוליד בן ויקרא שמו כלב לכך פירושו ואלה היו בניו של כלב בנו של חור שובל וגו׳:

בכור אפרתה. ולא בכור לכלב על חור הוא אומר כן נראה לנו:

נ״א שַׁלְמָא֙ אֲבִ֣י בֵית־לָ֔חֶם חָרֵ֖ף אֲבִ֣י בֵית־גָּדֵֽר׃

נ״ב וַיִּהְיוּ֙ בָּנִ֣ים לְשׁוֹבָ֔ל אֲבִ֖י קִרְיַ֣ת יְעָרִ֑ים הָרֹאֵ֖ה חֲצִ֥י הַמְּנֻחֽוֹת׃

הרואה חצי המנחות. מדינה אחת היתה בארץ ומנוחות שמה דכתיב ויגלם אל מנחת (לקמן ח׳) והוא המושל על חצי מדינה ולקמן נאמר מי משל על חצי מדינה האחר׳ הרואה פורמדריפי״ו בלע״ז:

נ״ג וּמִשְׁפְּחוֹת֙ קִרְיַ֣ת יְעָרִ֔ים הַיִּתְרִי֙ וְהַפּוּתִ֔י וְהַשַּׁמָתִ֖י וְהַמִּשְׁרָעִ֑י מֵאֵ֗לֶּה יָצְא֙וּ הַצָּרְעָתִ֔י וְהָאֶשְׁתָּאֻלִֽי׃ {ס}

ומשפחות קרית יערים. יושבי קרית יערים:

מאלה יצאו הצרעתי והאשתאולי. יושבי צרעה ואל תתמה שכתב (שופטים יג) ותחל רוח ה׳ לפעמו בין צרעה ובין אשתאול דמשמע שהיו שתי עיירות הללו של בני דן כי כל אלה שנאמר כאן של בני יהודה היו שאנו יכולין לומר העיירות והגבול שהיה בין צרעה ואשתאול היה של דן אבל צרעה ואשתאול עצמן של בני יהודה היו:

נ״ד בְּנֵ֣י שַׁלְמָ֔א בֵּ֖ית לָ֑חֶם וּנְטֹפָתִ֣י עַטְר֔וֹת בֵּ֖ית יוֹאָ֥ב וַחֲצִ֖י הַמָּנַחְתִּ֥י הַצָּרְעִֽי׃

בני שלמא בית לחם. בני שלמא היו מיושבי בית לחם הנטופתי:

עטרות בית יואב. וגם מיושבי נטופת ועטרות בית יואב חצי מדינת המנחתי תפשו להם בני צרעה והיו יושבים בהם שם מקומות הן מהרי הנטופתי, בענה הנטופתי (שמואל ב כ״ג:כ״ט) גבורי דוד, ומנחת ויגלום אל מנחת (לק׳ ח):

נ״ה וּמִשְׁפְּחוֹת֙ סֹפְרִ֔ים (ישבו) [יֹשְׁבֵ֖י] יַעְבֵּ֑ץ תִּרְעָתִ֣ים שִׁמְעָתִ֔ים שׁוּכָתִ֖ים הֵ֣מָּה הַקִּינִ֑ים הַבָּאִ֕ים מֵחֲמַ֖ת אֲבִ֥י בֵית־רֵכָֽב׃ {ס}

ומשפחות סופרים. יושבי יעבץ סיעת יעבץ שהיה מושל עליהם כדכתיב למטה ויהי יעבץ נכבד מאחיו:

תרעתים שמעתים שוכתים. כולם שמות בית אביהם:

המה הקינים. והיכן מקומם של אלו והלא הם יושבי קין שם מקום דכתיב הקין וגבעה ותמנה ערים עשר (יהושע טז):

הבאים מחמת אבי בית רכב. שיצאו מחמת שהיה של בית רכב וישב בקין, ע״א יעבץ שם של עיר ושל יששכר היתה כדכתיב והרבית וקשיון ואבץ (שם יט):

המה הקינים. צורפים ויתנהו לצורף תרגומו לקינאה (שופטים י״ז):

פרק ג׳

א׳ וְאֵ֚לֶּה הָי֣וּ בְנֵי֙ דָּוִ֔יד אֲשֶׁ֥ר נוֹלַד־לוֹ֙ בְּחֶבְרוֹ֔ן הַבְּכ֖וֹר | אַמְנ֣וֹן לַאֲחִינֹ֑עַם֙ הַיִּזְרְעֵאלִ֣ית שֵׁנִ֔י דָּנִיֵּ֖אל לַאֲבִיגַ֥יִל הַכַּרְמְלִֽית׃

שני דניאל לאביגיל. ובשמואל (שמואל ב ג׳:ג׳) כתוב והשני כלאב לאביגיל ובמדרש ויכלו מפרש לפי שדוד נשא אביגיל אחר מיתת נבל והיו חושדין אותו הבן שהוא של נבל לכך קראו דוד שמות שנים כלאב ודניאל דניאל דני אל כלאב שהיה דומה כולו לאב:

ב׳ הַשְּׁלִשִׁי לְאַבְשָׁלוֹם בֶּן־מַעֲכָה בַּת־תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר הָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית:

ג׳ הַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה לַאֲבִיטָל הַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעָגְלָה אִשְׁתּוֹ:

הששי יתרעם לעגלה אשתו. מדרש וכי היא בלבד אשתו אלא שפעת כעגלה וילדתו ושהיתה חביבה עליו כעגלה כמו (שופטים י״ד:י״ח) לולא חרשתם בעגלתי ומפני חביבותה של מיכל קורא אותה אשתו:

ד׳ שִׁשָּׁה נוֹלַד־לוֹ בְּחֶבְרוֹן וַיִּמְלֹךְ־שָׁם שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וּשְׁלֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם: {ס}

ה׳ וְאֵלֶּה נוֹלְדוּ־לוֹ בִּירוּשָׁלִָם שִׁמְעָא וְשׁוֹבָב וְנָתָן וּשְׁלֹמֹה אַרְבָּעָה לְבַת־שׁוּעַ בַּת־עַמִּיאֵל:

ו׳ וְיִבְחָר וֶאֱלִישָׁמָע וֶאֱלִיפָלֶט:

ואלישמע ואליפלט. ואלידע ואליפלט, בשמואל (שמואל ב ה׳:ט״ז) אינו מונה אליפלט אלא פעם אחת ואינו מונה כי אם ז׳ וכאן מונה ט׳ וזהו טעמא אליפלט בנו מת ונולד לו בן אחר לאחר כן ונקרא שמו כמו כן אליפלט שהיה הוא שמנה לשם וגם אלישמע מונה כאן ב׳ פעמים כמו כן נוכל לומר שמת ונולד לו אחר וגם א׳ מאלו מת ונשארו שבעה וזה שאינו מונה לשם כי אם שבעה והט׳ שמונה משום כבודו של דוד שהיו לו בנים הרבה שהרי כל הספר נכתב מפני כבודו של דוד וזרעו:

ז׳ וְנֹגַהּ וְנֶפֶג וְיָפִיעַ:

ח׳ וֶאֱלִישָׁמָע וְאֶלְיָדָע וֶאֱלִיפֶלֶט תִּשְׁעָה:

ט׳ כָּל בְּנֵי דָוִיד מִלְּבַד בְּנֵי־פִילַגְשִׁים וְתָמָר אֲחוֹתָם: {פ}

י׳ וּבֶן־שְׁלֹמֹה רַחַבְעָם אֲבִיָּה בְנוֹ אָסָא בְנוֹ יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ:

י״א יוֹרָם בְּנוֹ אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ יוֹאָשׁ בְּנוֹ:

אחזיהו בנו יואש. משלמה עד יואש ח׳ דורות ולפי שראה דוד שהיה זרעו כלה בימי יואש ע״י עתליהו כדכתיב בספר זה (ב׳ כ״ב) ותקם ותדבר, על לשון דבר ע״י סם המות עמד בתפלה ואמר זה המזמור למנצח על השמינית שמונה נימין (ס״א במנין) על דור שמיני הושיעה ה׳ כי גמר חסיד וגו׳ (שם) ונמלט יואש ומן יואש עד יאשיהו ח׳ דורות שראה דוד שיאשיהו ובניו כולם הולכין לאבדון זה נהרג וזה נקרו עיניו והתפלל עוד על השמינית על דור שמיני ה׳ אל באפך תוכיחני (שם ו׳) ובשביל תפילתו נשתיירו בני יהויקים ובכל ספר תהלים אין יותר על השמינית אלא אלו שנים, ומיכניה (ס״א ומיהויקים) עד עננו שבעה שהוא מלך המשיח דכתיב (בדניאל ז׳:י״ג) וארו עם עננו שמיא ל״ח בנים בין בנים ובין דורות לבנים הקב״ה עשה כן בשביל שאמר להקב״ה ל״ח תשבחות בספר עזרא (ד״ה א׳ כ״ט) (וקראו ספר עזרא לפי שעזרא כתב ד״ה יוש״ה) מן ברוך ה׳ אלהי ישראל וגו׳ עד ולחזק ל״ח תיבות:

י״ב אֲמַצְיָהוּ בְנוֹ עֲזַרְיָה בְנוֹ יוֹתָם בְּנוֹ:

י״ג אָחָז בְּנוֹ חִזְקִיָּהוּ בְנוֹ מְנַשֶּׁה בְנוֹ:

י״ד אָמוֹן בְּנוֹ יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ:

ט״ו וּבְנֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם:

ט״ז וּבְנֵי יְהוֹיָקִים יְכָנְיָה בְנוֹ צִדְקִיָּה בְנוֹ:

י״ז וּבְנֵי֙ יְכָנְיָ֔ אַסִּ֖ר שְׁאַלְתִּיאֵ֥ל בְּנֽוֹ׃

י״ח וּמַלְכִּירָ֖ם וּפְדָיָ֣ה וְשֶׁנְאַצַּ֑ר יְקַמְיָ֥ה הוֹשָׁמַ֖ע וּנְדַבְיָֽה׃

י״ט וּבְנֵ֣י פְדָיָ֔ה זְרֻבָּבֶ֖ל וְשִׁמְעִ֑י וּבְנֵ֣י זְרֻבָּבֶ֔ל מְשֻׁלָּ֖ם וַחֲנַנְיָ֑ה וּשְׁלֹמִ֥ית אֲחוֹתָֽם׃

כ׳ וַחֲשֻׁבָ֣ה וְאֹהֵ֔ל וּבֶרֶכְיָ֖ה וַחֲסַדְיָ֑ה יְוּשַׁ֥ב חֶ֖סֶד חֲמִֽשׁ׃

וחסדיה יושב חסד חמש. חמש היו לבד משלומית אחותם׃

כ״א וּבְנֵ֣י חֲנַנְיָ֔ה פְּלַטְיָ֖ה וְיִשְׁעְיָ֑ה בְּנֵ֣י רְפָיָ֗ה בְּנֵי֙ אַרְנָ֣ן בְּנֵ֣י עֹבַדְיָ֔ה בְּנֵ֥י שְׁכַנְיָֽה׃

כ״ב וּבְנֵ֣י שְׁכַנְיָ֔ה שְׁמַעְיָ֖ה וּבְנֵ֣י שְׁמַעְיָ֑ה חַטּ֤וּשׁ וְיִגְאָל֙ וּבָרִיחַ֙ וְנְעַרְיָ֔ה וְשָׁפָ֖ט שִׁשָּׁ֥ה׃

ובני שמעיה חטוש ויגאל ובריח ונעריה ושפט ששה. אינם אלא ה׳ ויש בו טעם כמו שכתוב למטה (כ״ה) במשמרו׳ הלוים לידותון בני ידותון גדליהו וצרי וישעיה חשביהו ומתתיהו ששה ואינם כי אם ה׳׃

כ״ג וּבְנֵ֥י נְעַרְיָ֖ה אֶלְיוֹעֵינַ֣י וְחִזְקִיָּ֑ה וַעֲזְרִיקָ֖ם שְׁלֹשָֽׁה׃ {ס}

כ״ד וּבְנֵ֣י אֶלְיוֹעֵינַ֔י (הוֹדַוְיָהוּ) [הוֹדַוְיָ֖הוּ] וְאֶלְיָשִׁ֣יב וּפְלָיָ֑ה וְעַקּ֥וּב וְיוֹחָנָ֖ן וּדְלָיָ֥ה וַעֲנָנִ֖י שִׁבְעָֽה׃ {ס}

פרק ד׳

א׳ בְּנֵ֣י יְהוּדָ֔ה פֶּ֖רֶץ חֶצְרוֹ֑ן וְכַרְמִ֥י וְחוּר֖ וְשׁוֹבָֽל׃

ב׳ וּרְאָיָ֞ה בֶּן־שׁוֹבָ֗ל הוֹלִ֤יד אֶת־יַחַת֙ וְיַחַ֣ת הוֹלִ֔יד אֶת־אֲחוּמַ֖י וְאֶת־לַהַ֑ד אֵ֚לֶּה מִשְׁפְּחֹ֣ות הַצָּרְעָתִֽי׃ {ס}

וראיה. כן מנהג היחס הזה אף על פי שלא הזכיר עדיין ראיה כי דורות דורות קחשיב וכן בני חלאה צרת וצחר ואתנן וקוץ הוליד, ועדיין לא הזכיר קוץ ומזכיר את בניו׃

ג׳ וְאֵ֚לֶּה אֲבִ֣י עִיטָ֔ם יִזְרְעֶ֖אל וְיִשְׁמָ֣א וְיִדְבָּ֑שׁ וְשֵׁ֥ם אֲחוֹתָ֖ם הַצְּלֶלְפּוֹנִֽי׃

ד׳ וּפְנוּאֵ֣ל אֲבִי֙ גְּדֹ֔ר וְעֶ֖זֶר אֲבִ֣י חוּשָׁ֑ה אֵ֚לֶּה בְּנֵי־חוּר֙ בְּכ֣וֹר אֶפְרָ֔תָה אֲבִ֖י בֵּ֥ית לָֽחֶם׃

ה׳ וְלְאַשְׁח֥וּר אֲבִי֙ תְּקוֹעַ֔ הָי֥וּ שְׁתֵּ֖י נָשִׁ֑ים חֶלְאָ֖ה וְנַעֲרָֽה׃

ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים. מוסב למעלה ואשת חצרון אביה ותלד לו את אשחור אבי תקוע כי לא יחס עד עתה׃

ו׳ וַתֵּ֥לֶד לֹ֛ו נַעֲרָ֖ה אֶת־אָחֻזָּ֑ם וְאֶת־חֵ֣פֶר וְאֶת־תֵּימְנִ֔י וְאֶת־הָאַחַשְׁתָּרִ֖י אֵ֣לֶּה בְּנֵ֥י נַעֲרָֽה׃

ז׳ וּבְנֵ֣י חֶלְאָ֔ה צֶ֥רֶת (יצחר) [וְיִצְהָ֖ר] וְאֶתְנָֽן׃

ח׳ וְקוֹץ֙ הוֹלִ֣יד אֶת־עָנ֔וּב וְאֶת־הַצֹּבֵבָ֖ה וּמִשְׁפְּחֹ֣ת אֲחַרְחֵ֑ל בֶּן־הָרֻמ֖וֹם׃

ט׳ וַיִּהְיֵ֥י יַעְבֵּ֛ץ נִכְבָּ֖ד מֵאֶחָ֑יו וְאִמּ֣וֹ קָרְאָ֣ה שְׁמ֔וֹ יַעְבֵּ֖ץ לֵאמֹ֑ר כִּ֥י יָלַ֖דְתִּי בְּעֹֽצֶב׃

ואמו קראה שמו יעבץ לאמר כי ילדתי בעצב. וכינה שמו יעבץ ודוגמתו בן אוני (ס״א ואביו קרא לו בנימין) (בראשית ל״ה)׃

י וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם־בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי וְהִרְבִּיתָ אֶת־גְּבוּלִי וְהָיְתָה יָדְךָ עִמִּי וְעָשִׂיתָ מֵרָעָה לְבִלְתִּי עָצְבִּי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר־שָׁאָל׃ {ס}

והרבית את גבולי. בנחלות׃

והיתה ידך עמי ועשית מרעה. אם תהיה עמי ותצילני מרעה לבלתי עצבי שלא יארע לי שום נזק וצער ועצב והוא נדר מה שנדר׃

ויבא אלהים את אשר שאל. ושלם נדרו ומכאן מביאין ראיה כשפוסקין צדקה (בצבור) בעבור מה שאין נודרין אלא נותנין בלא נדר ומדרשו ידוע׃

י״א וּכְלוּב אֲחִי־שׁוּחָה הוֹלִיד אֶת־מְחִיר הוּא אֲבִי אֶשְׁתּוֹן׃

וכלוב אחי שוחה. משפחות הוא דקחשיב בקצור ל׳ אע״פ שאין מזכירו למעלה וכן ובני קנז אע״פ שלא הזכירו למעלה וכן מעונתי כמו כן לא הזכירו כי כן דרך כל הספר הזה׃

י״ב וְאֶשְׁתּוֹן הוֹלִיד אֶת־בֵּית רָפָא וְאֶת־פָּסֵחַ וְאֶת־תְּחִנָּה אֲבִי עִיר נָחָשׁ אֵלֶּה אַנְשֵׁי רֵכָה׃ {ס}

אבי עיר נחש. שם עיר ותחנה שר (היה) עליה׃

אלה אנשי רכה. בני אשתון ישבו באותו מקום ברכה, ע״א **אנשי רכה** המשפחה היתה מכונה אנשי רכה׃

י״ג וּבְנֵי קְנַז עָתְנִיאֵל וּשְׂרָיָה וּבְנֵי עָתְנִיאֵל חֲתָת׃

י״ד וּמְעוֹנֹתַי הוֹלִיד אֶת־עָפְרָה וּשְׂרָיָה הוֹלִיד אֶת־יוֹאָב אֲבִי גַּיְא חָרָשִׁים כִּי חָרָשִׁים הָיוּ׃ {פ}

ושריה הוליד את יואב אבי גיא חרשים. יואב היה שר של עמק שיש בה חרשים ולמה אני קורא אותה גיא חרשים כי חרשים היו פתרון אותן שישבו בגיא החרשים חרשים המה ועל שמם נקרא הגיא׃

ט״ו וּבְנֵי כָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה עִירוּ אֵלָה וָנַעַם וּבְנֵי אֵלָה וּקְנָז׃

ובני כלב בן יפונה. אמרו רבותינו כלב בן יפונה זה כלב בן חצרון ולמה נקרא בן יפונה שפינה מעצת מרגלים ואל תתמה שהרי ייחס כבר משפחת כלב בן חצרון שהרי כן הדרך שמייחס קצת ומדלג על משפחה אחרת ואח״כ תופש משפחה ראשונה׃

ובני אלה וקנז. כך היה שמו וקנז׃

ט״ז וּבְנֵי יְהַלֶּלְאֵל זִיף וְזִיפָה תִּירְיָא וַאֲשַׂרְאֵל׃

י״ז וּבְנֵי עֶזְרָה יֶתֶר וּמֶרֶד וְעֵפֶר וְיָלוֹן וַתַּהַר אֶת־מִרְיָם וְאֶת־שַׁמַּי וְאֶת־יִשְׁבָּח אֲבִי אֶשְׁתְּמֹעַ׃

י״ח וְאִשְׁתּוֹ הַיְהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת־יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְאֶת־חֶבֶר אֲבִי שׂוֹכוֹ וְאֶת־יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ וְאֵלֶּה בְּנֵי בִּתְיָה בַת־פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד׃ {ס}

ואשתו היהדיה. אשת כלב שנולדה מיהודית׃

ירד אבי גדור וגו׳. שרי העירות כדכתיב ביהושע ויקדעם וזנוח וחלחול בית צור וגדור וירמות ועדלם שוכה ועזקה׃

ואלה בני בתיה בת פרעה. הוי״ו מפרדת בין בני יהודיה ובין בני בתיה׃

אשר לקח מרד. כלב הוא מרד שמרד בעצת מרגלים וכן דרך היחס שאפילו לאחד אומר בני כמו ובני אלה וקנז׃

י״ט וּבְנֵי אֵשֶׁת הוֹדִיָּה אֲחוֹת נַחַם אֲבִי קְעִילָה הַגַּרְמִי וְאֶשְׁתְּמֹעַ הַמַּעֲכָתִי׃

כ׳ וּבְנֵי שִׁמּוֹן אַמְנוֹן וְרִנָּה בֶּן־חָנָן (ותולון) [וְתִילוֹן] וּבְנֵי יִשְׁעִי זוֹחֶת וּבֶן־זוֹחֶת׃

כ״א בְּנֵי שֵׁלָה בֶן־יְהוּדָה עֵר אֲבִי לֵכָה וְלַעְדָּה אֲבִי מָרֵשָׁה וּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית־עֲבֹדַת הַבֻּץ לְבֵית אַשְׁבֵּעַ׃

בני שלה בן יהודה. לפי שעדיין לא יחסו מיחסו עתה שמשום כבודו של דוד מקדים ליחס בני תמר פרץ וזרח שמהם יצא גם הוא ועכשיו שייחס כל משפחות פרץ מתחיל לייחס כל משפחות שלה שהיו באותו הדור:

ומשפחת בית עבודת הבוץ. ליריעות המקדש אף הם היו מבני שלה:

כ״ב וְיוֹקִ֖ים וְאַנְשֵׁ֣י כֹזֵ֑בָא וְיוֹאָ֣שׁ וְשָׂרָ֔ף אֲשֶׁר־בָּעֲל֥וּ לְמוֹאָ֖ב וְיָשֹׁ֣בִי לָ֑חֶם וְהַדְּבָרִ֖ים עַתִּיקִֽים׃

ויוקים ואנשי כזבא. עד וישבי לחם כל אלה בני שלה בן יהודה:

ויואש ושרף. רבותינו אומרים זה מחלון וכליון:

והדברים עתיקים. פתרון אל תאמר לפי שהתחלתי לייחס מאנשי דורינו שכולם היו אחרי כן אלא כולן שנאמרו בפסוק זה (העתיקים) הראשונים שהיו בימי קדמונים:

אשר בעלו למואב. שלקחו נשים מואביות:

כ״ג הֵ֣מָּה הַיּוֹצְרִ֗ים וְיֹשְׁבֵ֤י נְטָעִים֙ וּגְדֵרָ֔ה עִם־הַמֶּ֖לֶךְ בִּמְלַאכְתּ֑וֹ יָשְׁב֥וּ שָֽׁם׃ {ס}

המה היוצרים. המה יוקים ואנשי כזבא וישבי לחם היו יוצרי חומר למלאכת המלך וגם קדרות למאכל המלך וגם לכהנים:

ויושבי נטעים. שהיו עוסקים בנטיעות של מלך:

וגדרה. אומנים גודרי גדר אבנים למלאכת המלך:

עם המלך. פתרון הושיבן המלך באותן העיירות לפי שהיו עושים מלאכתו דוגמא במשפטים בשואל בעליו עמו לא ישלם כלומר עמו במלאכתו:

כ״ד בְּנֵ֣י שִׁמְעוֹן֮ נְמוּאֵל֒ וְיָמִ֣ין יָרִ֔יב זֶ֖רַח שָׁא֥וּל׃

בני שמעון. לפי ששמעון יושב בחלק יהודה הוא מקדימו ליחסו ולדבר בעיירותיו קודם לראובן:

כ״ה שַׁלֻּ֥ם בְּנ֖וֹ מִבְשָׂ֣ם בְּנ֑וֹ מִשְׁמַ֖ע בְּנֽוֹ׃

כ״ו וּבְנֵ֣י מִשְׁמָ֗עַ חַמּוּאֵל֙ בְּנ֣וֹ זַכּ֔וּר בְּנ֖וֹ שִׁמְעִ֥י בְנֽוֹ׃

כ״ז וּלְשִׁמְעִ֥י בָנִ֛ים שִׁשָּׁ֥ה עָשָׂ֖ר וּבָנ֣וֹת שֵׁ֑שׁ וּלְאָחָ֙יו֙ אֵ֣ין בָּנִ֣ים רַבִּ֔ים וְכֹ֖ל מִשְׁפַּחְתָּ֑ם לֹ֥א הִרְבּ֛וּ עַד־בְּנֵ֥י יְהוּדָֽה׃ {ס}

ולאחיו אין בנים רבים וכל משפחתם לא הרבו עד בני יהודה. לא הרבו בנים כבני יהודה לפי שהיו מועטים וחלק יהודה רב מהם קבל יהודה שמעון בחלקו כי שמעון לא היה לו חלק בא״י שנ׳ אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל (ראשית מ״ט) ושנינו בבראשית רבה אחלקם להעמיד סופרים בישראל בבתי כנסיות כו׳ ומניין שקבלו דכתיב (יהושע י״ט:ט׳) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון כי היה חלק בני יהודה רב מהם וינחלו בני שמעון בתוך נחלתם פן תרבה עליהם חית השדה ומה שכתוב (שם) ויעל הגורל לבני שמעון כך היה המעשה הפילו גורל איזה שבט יקבל שמעון בחלקו ונפל הגורל בחלקו של יהודה וגם מה שכתוב (שופטים א׳:ג׳) ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך בחלק שנתתי לך:

כ״ח וַיֵּשְׁב֖וּ בִּבְאֵ֣ר שָׁ֑בַע וּמוֹלָדָ֖ה וַחֲצַ֥ר שׁוּעָֽל׃

וישבו בבאר שבע. בני שמעון ישבו באותן עיירות של יהודה:

כ״ט וּבִלְהָ֖ה וּבְעָצֶ֥ם וּתְוֹלָֽד׃

ל׳ וּבְתוּאֵ֖ל וּבְחָרְמָ֑ה וּבְצִיקְלָֽג׃

ל״א וּבְבֵ֣ית מַרְכָּב֗וֹת וַחֲצַר־סוּסִים֙ וּבְבֵ֣ית בִּרְאִ֔י וּבְשַׁעֲרַ֖יִם אֵ֣לֶּה עָרֵיהֶ֑ם עַד־מְלֹ֖ךְ דָּוִֽיד׃

אלה עריהם עד מלוך דוד. פתרון כשהרבו בני יהודה עשו תרעומות על בני שמעון מימי שאול ורצו לגרשם מארצם ולא היה יכול לגרשם ואף כי היה כל ימיו בטירדה ובמלחמות וכשמלך דוד באו שבטו לשאול מבני שמעון את ארצם שהשאילו להם והלך דוד וגר שם כי שאול לא חשש בכך מפני

שנאת דוד שהיה מיהודה וזהו שכתב אלה עריהם עד מלך דוד וכשמלך גרשם מפי׳ רבי אליעזר בר משולם ז״ל וכן פי׳ לי רבי שלמה בר לוי אחי רבי משה הדרשן׃

ל״ב וְחַצְרֵיהֶם֙ עֵיטָ֣ם וְעַ֔יִן רִמּ֖וֹן וְתֹכֶ֑ן וְעָשָׁ֥ן עָרִ֖ים חָמֵֽשׁ׃

וחצריהם. הכפרים מי היו עיטם ועין ורמון וגו׳׃

ל״ג וְכָל־חַצְרֵיהֶם֙ אֲשֶׁ֣ר סְבִיבֹ֔ת הָעָרִ֖ים הָאֵ֑לֶּה עַד־בַּ֣עַל {ס} זֹ֔את מוֹשְׁבֹתָ֖ם וְהִתְיַחְשָׂ֥ם לָהֶֽם׃

זאת מושבותם והתיחשם להם. פתרון אע״פ שייחסם כאן מקצתן אל תאמר שלא היו כי אם אותן שהרי יש ספר יחוס אחר ושם היו יחוסין כל שבט ושבט כך היה לפרש יחוסו בפני עצמו׃

ל״ד וּמְשׁוֹבָ֖ב וְיַמְלֵ֑ךְ וְיוֹשָׁ֖ה בֶּן־אֲמַצְיָֽה׃

ומשובב. וכל הכתובין׃

ל״ה וְיוֹאֵ֖ל וְיֵה֣וּא֑ בֶּן־יוֹשִׁבְיָ֥ה בֶן־שְׂרָיָ֖ה בֶּן־עֲשִׂיאֵֽל׃

ל״ו וְאֶלְיוֹעֵינַ֥י וְיַעֲקֹבָ֖ה וִישׁוֹחָיָ֣ה וַעֲשָׂיָ֑ה וַעֲדִיאֵ֥ל וְיסִימְאֵ֖ל וּבְנָיָֽה׃

ל״ז וְזִיזָ֞א בֶּן־שִׁפְעִ֣י בֶן־אַלּ֗וֹן בֶּן־יְדָיָה֙ בֶּן־שִׁמְרִ֣י בֶן־שְׁמַעְיָֽה׃

ל״ח אֵ֚לֶּה הַבָּאִ֣ים בְּשֵׁמ֔וֹת נְשִׂיאִ֖ים בְּמִשְׁפְּחוֹתָ֑ם וּבֵ֥ית אֲבוֹתֵיהֶ֖ם פָּרְצ֥וּ לָרֹֽב׃

אלה הבאים בשמות נשיאים במשפחותם ובית אבותיהם פרצו לרוב. לא היה להם מקום לישב׃

ל״ט וַיֵּלְכ֣וּ לִמְבוֹא֮ גְּדֹר֒ עַד֙ לְמִזְרַ֣ח הַגַּ֔יְא לְבַקֵּ֥שׁ מִרְעֶ֖ה לְצֹאנָֽם׃

וילכו. על כן למבוא גדור וגו׳ לבקש מרעה לצאנם׃

מ׳ וַיִּמְצְא֣וּ מִרְעֶה֩ שָׁמֵ֨ן וָטוֹ֜ב וְהָאָ֣רֶץ רַחַבַּת־יָדַ֗יִם וְשַׁקֶּטֶת֙ וּשְׁלֵוָ֔ה כִּ֥י מִן־חָ֖ם הַיֹּשְׁבִ֥ים שָׁ֖ם לְפָנִֽים׃

כי מן חם היושבים שם לפנים. בשקט ובשלוה היו יושבים ולא בא אדם להרע להם לפיכך לא נזהרו כשבאו עליהם להלחם ודוגמתו בשופטים ויבאו על ליש על עם שקט ובוטח וגו׳ ודבר אין להם עם אדם לפי שהיו שקטים לא היו יראים ולא כרתו ברית עם שום אדם לעזרם לפיכך נצחום אותם חמש מאות וגם כתיב לשם כמשפט צידונים שקט ובוטח וגו׳׃

מ״א וַיָּבֹ֗אוּ אֵ֚לֶּה הַכְּתוּבִ֣ים בְּשֵׁמ֔וֹת בִּימֵ֖י | יְחִזְקִיָּ֣הוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָ֑ה וַיַּכּ֤וּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם֙ וְאֶת־[הַמְּעוּנִים] (המעינים) אֲשֶׁ֣ר נִמְצְא֣וּ־שָׁ֔ם וַיַּחֲרִימֵ֥ם עַד־הַיּ֖וֹם הַזֶּ֑ה וַיֵּשְׁבוּ֙ תַּחְתִּיהֶ֔ם כִּי־מִרְעֶ֥ה לְצֹאנָ֖ם שָֽׁם׃

מ״ב וּמֵהֶ֗ם | מִן־בְּנֵי֙ שִׁמְעוֹן֙ הָלְכ֣וּ לְהַ֔ר שֹׁעִ֖יר אֲנָשִׁ֣ים חֲמֵ֑שׁ מֵאוֹת֙ וּפְלַטְיָ֣ה וּנְעַרְיָ֔ה וּרְפָיָ֖ה וְעֻזִּיאֵ֥ל בְּנֵי יִשְׁעִ֖י בִּרֹאשָֽׁם׃

מ״ג וַיַּכּ֞וּ אֶת־שְׁאֵרִ֣ית הַפְּלֵטָ֗ה לַעֲמָלֵק֙ וַיֵּשְׁב֣וּ שָׁ֔ם עַד֙ הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה׃ {פ}

ויכו את שארית הפליטה. מהכרתת דוד כי דוד הכרית כל זכר באדום׃

פרק ה׳

א׳ וּבְנֵ֣י רְאוּבֵ֗ן בְּכ֤וֹר־יִשְׂרָאֵל֙ כִּ֣י הוּא֩ הַבְּכ֨וֹר וּבְחַלְּל֜וֹ יְצוּעֵ֣י אָבִ֗יו נִתְּנָ֞ה בְּכֹרָתוֹ֙ לִבְנֵ֣י יוֹסֵ֣ף בֶּן־יִשְׂרָאֵ֔ל וְלֹ֥א לְהִתְיַחֵ֖שׂ לַבְּכֹרָֽה׃

ובני ראובן בכור ישראל. ואם תאמר אם כן שהיה בכור למה לא יצא ממנו מלכות כי הוא בודאי הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף ואם תאמר אם כן למה לא מלכו בני יוסף לכך אמר ולא להתייחס לבכורה חלק בכורות ולא בכור כי יהודה אפילו לא חלל ראובן הבכורה ולא נלקחה

ממנו אפילו הכי היה הגון יהודה למלך:

ב כִּי יְהוּדָה֙ גָּבַ֣ר בְּאֶחָ֔יו וּלְנָגִ֖יד מִמֶּ֑נּוּ וְהַבְּכֹרָ֖ה לְיוֹסֵֽף׃ {ס}

כי יהודה גבר באחיו. שנאמר גור אריה יהודה (בראשית מ״ט):

ולנגיד ממנו. שיצא ממנו מלכות ועל שם כך נקרא המלך נגיד שהוא המוציא והמביא והבכורה והמלכות נטלה מראובן ונתנה המלכות ליהודה כדכתיב כי יהודה גבר באחיו אבל חלק הבכורה נתנה ליוסף לשני בניו:

ג בְּנֵ֣י רְאוּבֵ֔ן בְּכֹ֖ור יִשְׂרָאֵ֑ל חֲנ֥וֹךְ וּפַלּ֖וּא חֶצְרֹ֥ון וְכַרְמִֽי׃

בני ראובן בכור ישראל. מתחיל עתה כבראשונה:

ד בְּנֵ֣י יוֹאֵ֔ל שְׁמַעְיָ֖ה בְּנֹ֑ו גּ֥וֹג בְּנֹ֖ו שִׁמְעִ֥י בְּנֹֽו׃

בני יואל. דורות דורות קחשיב:

ה מִיכָ֖ה בְּנֹ֑ו רָאָיָ֖ה בְּנֹ֥ו בַּ֖עַל בְּנֹֽו׃

ו בְּאֵרָ֖ה בְּנֹ֑ו אֲשֶׁ֤ר הָגְלָה֙ תִּלְגַּ֣ת פִּלְנֶאסֶ֣ר מֶֽלֶךְ־אַשּׁ֔וּר ה֥וּא נָשִׂ֖יא לָרְאוּבֵנִֽי׃

אשר הגלה תלגת פלנאסר. קודם לסנחרב וכן היה סדרן פול (מלכים ב ט״ו:כ״ט) הי׳ כשמלך מנחם בן גדי ובימי פקח בן רמליה (שם) בא תגלת פלנאסר מלך אשור ובימי הושע בן אלה (שם י״ז) בא שלמנאסר מלך אשור (שם ט״ו) ובימי חזקיהו סנחרב ופירשו רבותינו פול וכולם סנחרב:

הוא נשיא לראובני. באותו זמן שהגלוהו תלגת פלנאסר:

ז וְאָחִ֖יו לְמִשְׁפְּחֹתָ֑יו בְּהִתְיַחֵ֣שׂ לְתֹלְדֹותָ֔ם רֹ֖אשׁ יְעִיאֵ֥ל וּזְכַרְיָֽהוּ׃

בהתיחש לתולדותם הראש יעיאל וזכריהו. פתרון הרי לא יחסתי לך מן ראובן כי אם קצת ועיקר יחוסו במקום יחוסו על דברי הימים למלכי ישראל היה יעיאל וזכריה הראש שעל ידן כלה יחוסן:

ח וּבָלָ֣ע בֶּן־עָזָ֗ז בֶּן־שֶׁמַע֙ בֶּן־יוֹאֵ֔ל הֽוּא יוֹשֵׁ֥ב בַּעֲרֹעֵ֖ר וְעַד־נְבֹ֥ו וּבַעַל מְעֹֽון׃

ועד נבו ובעל מעון. שבימים קדמונים קודם שבאו לידי ישראל נקראו נבו ובעל מעון ע״ש תועבותם כי כן היה מנהג עובדי כוכבים ומזלות עד היום ההוא לקראת תועבותיהם בשם עיירותיהם אבל כשבאו לידי ישראל הסבו שמותם כדכתיב ואת נבו ואת בעל מעון מוסבות שם (במדבר ל״ב:ל״ז-ל״ח) כלו׳ ישראל הסבו שמותם ואת שבמה לפי שלא נקראה ע״ש תועבותיה לא הסבו שמה ובמגילה מפרש כי נבו ובעל מעון שם עבודת כוכבים הם:

ט וְלַמִּזְרָ֖ח יָשַׁ֣ב עַד־לְבֹוא֑ מִדְבָּ֣רָה לְמִן־הַנָּהָ֗ר פְּרָ֛ת כִּֽי מִקְנֵיהֶ֥ם רָבִ֖ו בְּאֶ֥רֶץ גִּלְעָֽד׃

י וּבִימֵ֣י שָׁא֗וּל עָשׂ֤וּ מִלְחָמָה֙ עִם־הַהַגְרִאִ֔ים וַיִּפְּל֖וּ בְּיָדָ֑ם וַיֵּשְׁב֣וּ בְאָהֳלֵיהֶ֔ם עַל־כָּל־פְּנֵ֥י מִזְרַ֖ח לַגִּלְעָֽד׃ {ס}

עם ההגראים. הם הישמעאלים וע״ש אמם קוראם הגראים בני הגר היו:

וישבו באהליהם. שכן מנהג ערביים לישב באהלים:

י״א וּבְנֵי־גָ֖ד לְנֶגְדָּ֑ם יָשְׁב֣וּ בְּאֶ֤רֶץ הַבָּשָׁן֙ עַד־סַלְכָֽה׃

ובני גד לנגדם ישבו. אצלם כמו ואלכה לנגדך (ראשי׳ י״ג):

י״ב יוֹאֵ֥ל הָרֹ֖אשׁ וְשָׁפָ֣ם הַמִּשְׁנֶ֑ה וְיַעְנַ֖י וְשָׁפָ֥ט בַּבָּשָֽׁן׃

י״ג וַאֲחֵיהֶ֖ם לְבֵ֣ית אֲבֹותֵיהֶ֑ם מִיכָאֵ֤ל וּמְשֻׁלָּם֙ וְשֶׁ֣בַע וְיוֹרַ֔י וְיַעְכָּ֖ן וְזִיעַ֥ וְעֵ֖בֶר שִׁבְעָֽה׃ {ס}

ואחיהם לבית אבותיהם. במקום יחוסן:

מיכאל ומשלם. אלו היו ראשי אבותיהם של אותו היחס כי כולם התיחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל:

י״ד אֲלֶה | בְּנֵי אֲבִיחַיִל בֶּן־חוּרִי בֶּן־יָרוֹחַ בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מִיכָאֵל בֶּן־יְשִׁישַׁי בֶּן־יַחְדּוֹ בֶּן־בּוּז׃

ט״ו אֲחִי֙ בֶּן־עַבְדִּיאֵ֔ל בֶּן־גּוּנִ֖י רֹ֣אשׁ לְבֵ֣ית אֲבוֹתָֽם׃

ט״ז וַיֵּשְׁבוּ֙ בַּגִּלְעָ֔ד בַּבָּשָׁ֖ן וּבִבְנֹתֶ֑יהָ וּבְכָל־מִגְרְשֵׁ֥י שָׁר֖וֹן עַל־תּוֹצְאוֹתָֽם׃

י״ז כֻּלָּ֥ם הִתְיַחְשׂ֖וּ בִּימֵ֣י יוֹתָ֣ם מֶֽלֶךְ־יְהוּדָ֑ה וּבִימֵ֥י יָרָבְעָ֖ם מֶ֥לֶךְ־יִשְׂרָאֵֽל׃ {פ}

י״ח בְּנֵי־רְאוּבֵן֙ וְגָדִ֔י וַחֲצִ֖י שֵׁ֣בֶט־מְנַשֶּׁ֑ה מִן־בְּנֵי־חַ֙יִל֙ אַנְשִׁ֣ים נֹשְׂאֵ֣י מָגֵ֔ן וְחֶ֖רֶב וְדֹרְכֵ֣י קֶ֑שֶׁת וּלְמוּדֵ֥י מִלְחָמָ֛ה אַרְבָּעִ֥ים וְאַרְבָּעָ֖ה אֶ֣לֶף וּשְׁבַ֣ע־מֵא֑וֹת וְשִׁשִּׁ֖ים יֹצְאֵ֥י צָבָֽא׃

בני ראובן וגד וחצי שבט מנשה מן בני חיל וגו׳. כלומר כולם נתקבצו ועשו מלחמה עם ההגריאים:

י״ט וַיַּעֲשׂ֥וּ מִלְחָמָ֖ה עִם־הַהַגְרִיאִ֑ים וְיטוּר֙ וְנָפִ֣ישׁ וְנוֹדָֽב׃

ויטור ונפיש. בניו של ישמעאל הם:

כ׳ וַיֵּעָזְר֥וּ עֲלֵיהֶ֖ם וַיִּנָּתְנ֣וּ בְיָדָ֑ם הַהַגְרִיאִ֥ים וְכָל־שֶׁעִמָּ֖ם כִּ֣י לֵאלֹהִ֗ים זָעֲק֛וּ בַּמִּלְחָמָ֖ה וַיֵּעָתֵ֣ר לָהֶ֑ם כִּֽי־בָטְח֥וּ בֽוֹ׃

ויעזרו עליהם. כי ה׳ עזרם:

וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמהם. אומות אחרים לעזרם:

ונעתור להם. דוגמת ויעתר להם ה׳:

כ״א וַיִּשְׁבּ֣וּ מִקְנֵיהֶ֗ם גְּמַלֵּיהֶם֙ חֲמִשִּׁ֣ים אֶ֔לֶף וְצֹ֥אן מָאתַ֖יִם וַחֲמִשִּׁ֣ים אֶ֑לֶף וַחֲמֹרִ֖ים אַלְפַּ֥יִם וְנֶ֖פֶשׁ אָדָ֥ם מֵאָ֖ה אָֽלֶף׃

כ״ב כִּֽי־חֲלָלִ֥ים רַבִּ֖ים נָפְל֑וּ כִּ֥י מֵהָאֱלֹהִ֖ים הַמִּלְחָמָ֣ה וַיֵּשְׁב֥וּ תַחְתִּיהֶ֖ם עַד־הַגְלָ֑ה׃ {פ}

כ״ג וּבְנֵ֤י חֲצִי֙ שֵׁ֣בֶט מְנַשֶּׁ֔ה יָשְׁב֖וּ בָּאָ֑רֶץ מִבָּשָׁ֞ן עַד־בַּ֣עַל חֶרְמ֗וֹן וּשְׂנִ֛יר וְהַר־חָרְמ֖וֹן הֵ֥מָּה רָבּֽוּ׃

כ״ד וְאֵ֙לֶּה֙ רָאשֵׁ֣י בֵית־אֲבוֹתָ֔ם וְעֵפֶ֥ר וְיִשְׁעִ֖י וֶאֱלִיאֵ֑ל וְעַזְרִיאֵ֣ל וְיִרְמְיָ֔ה וְהוֹדַוְיָ֖ה וְיַחְדִּיאֵ֑ל אַנְשִׁ֣ים גִּבּוֹרֵי֩ חַ֨יִל אַנְשֵׁ֜י שֵׁמוֹת֗ רָאשִׁים֙ לְבֵ֣ית אֲבוֹתָ֔ם׃

כ״ה וַיִּמְעֲל֣וּ בֵאלֹהֵ֔י אֲבֹתֵיהֶ֖ם וַיִּזְנ֣וּ אַחֲרֵ֑י אֱלֹהֵ֣י עַמֵּי־הָאָ֗רֶץ אֲשֶׁ֤ר הִשְׁמִיד֙ אֱלֹהִ֣ים מִפְּנֵיהֶֽם׃

ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר השמיד אלהים מפניהם. פתרון הם זנו אחרי אלהי עמי הארץ ואיזה עם אשר השמידם אלהים מפניהם שאלהיהם לא היה יכול לעוזרם ולא שמו על לבם אחרי השמידם מפניהם ולא היה יכול לעזרם ולנו כמו כן לא יעזור:

כ״ו וַיָּ֣עַר אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל אֶת־רוּחַ֙ | פּ֣וּל מֶֽלֶךְ־אַשּׁ֔וּר וְאֶת־רוּחַ֙ תִּלְגַּ֣ת פִּלְנֶ֔סֶר מֶ֖לֶךְ אַשּׁ֑וּר וַיַּגְלֵ֞ם לָֽרְאוּבֵנִ֤י וְלַגָּדִי֙ וְלַחֲצִ֣י שֵׁ֣בֶט מְנַשֶּׁ֔ה וַיְבִיאֵ֖ם לַחְלַ֣ח וְחָבוֹר֑ וְהָרָא֙ וְנָהַ֣ר גּוֹזָ֔ן עַד־הַיּ֖וֹם הַזֶּֽה׃ {פ}

כ״ז בְּנֵ֥י לֵוִ֖י גֵּרְשׁ֣וֹן קְהָ֑ת וּמְרָרִֽי׃

כ״ח וּבְנֵ֥י קְהָ֖ת עַמְרָ֣ם יִצְהָ֑ר וְחֶבְר֥וֹן וְעֻזִּיאֵֽל׃ {ס}

כ״ט וּבְנֵ֥י עַמְרָ֖ם אַהֲרֹ֣ן וּמֹשֶׁ֑ה וּמִרְיָ֔ם {ס} וּבְנֵ֣י אַהֲרֹ֔ן נָדָ֥ב וַאֲבִיה֖וּא אֶלְעָזָ֥ר וְאִיתָמָֽר׃

ל׳ אֶלְעָזָר֙ הוֹלִ֣יד אֶת־פִּינְחָ֔ס פִּינְחָ֖ס הוֹלִ֣יד אֶת־אֲבִישֽׁוּעַ׃

ל״א וַאֲבִישׁוּעַ֙ הוֹלִ֣יד אֶת־בֻּקִּ֔י וּבֻקִּ֖י הוֹלִ֣יד אֶת־עֻזִּֽי׃

ל״ב וְעֻזִּ֙י הוֹלִ֣יד אֶת־זְרַחְיָ֔ה וְזַרְחְיָ֖ה הוֹלִ֣יד אֶת־מְרָיוֹֽת׃

ל״ג מְרָיוֹת֙ הוֹלִ֣יד אֶת־אֲמַרְיָ֔ה וַאֲמַרְיָ֖ה הוֹלִ֣יד אֶת־אֲחִיטֽוּב׃

ל״ד וַאֲחִיטוּב֙ הוֹלִ֣יד אֶת־צָד֔וֹק וְצָד֖וֹק הוֹלִ֣יד אֶת־אֲחִימָֽעַץ׃

ל״ה וַאֲחִימַ֙עַץ֙ הוֹלִ֣יד אֶת־עֲזַרְיָ֔ה וַעֲזַרְיָ֖ה הוֹלִ֣יד אֶת־יוֹחָנָֽן׃

ל״ו וְיוֹחָנָ֙ן הוֹלִ֣יד אֶת־עֲזַרְיָ֔ה הֽוּא־אֲשֶׁ֥ר כִּהֵ֖ן בַּבַּ֣יִת אֲשֶׁר־בָּנָ֥ה שְׁלֹמֹ֖ה בִּירוּשָׁלָֽם׃

> **הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה.** יש מפרשים עזריה הוא היה עזריה הראשון ומעזריה עד שריה שהיה בחורבן הבית ח׳ כהנים ומכאן הוגהו ביומא בפ׳ א׳ ובויקרא רבה ובספרי פ׳ פנחס שמנה כהנים שמשו בבית הראשון ויש אומרים שמנה עשר ולא זה וזה יש בהם רוח חיים כי צדוק הוא היה הראשון שכהן בימי שלמה ועוד איזה אמריה היה בימי יהושפט דכתיב והנה אמריהו כהן הראש (ד״ה ב׳ י״ט) והוא (אמריה) בן עזריהו שהיה בימי עוזיהו בימי חזקיה שהיה אחרי יהושפט וא״ת עזריהו אבי שריה היה והיכן חלקיהו הכהן הגדול שהיה בימי יאשיהו אלא מצדוק יש לחשוב שנים עשר כהנים היו מצדוק עד שריה וכן מצינו בויקרא רבא מדוייק ומ״ש בעזריה הוא אשר כהן בבית מפורש בסיפרי ירוש׳ כך וכי הוא לבדו כהן בימי שלמה (כהן) והלא גם שאר כהנים כמו כן כהנו אלא לפי שמסר נפשו על קדושת הבית שלא הניח את עוזיהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה והוא עזריה שהיה בימי עוזיה (לקמן ב׳ כו) ובימי חזקיהו ועזריהו בן אחימעץ הוא אמריהו שכהן בימי יהושפט כמו שנקרא עוזיה עזריה דכתיב (במלכים ב ט״ו:א׳) בשנת עשרים וז׳ שנים לירבעם וגו׳ מלך עזריה ונקרא עזריה בן אחימעץ זכריהו דכתיב ויהי לדרוש אלהים (לקמן ב׳ כו) בימי זכריהו המבין ביראת אלהים וגו׳:

ל״ז וַיּ֙וֹלֶךְ עֲזַרְיָ֔ה אֶת־אֲמַרְיָ֖ה וַאֲמַרְיָ֣ה הוֹלִ֣יד אֶת־אֲחִיטֽוּב׃

ל״ח וַאֲחִיטוּב֙ הוֹלִ֣יד אֶת־צָד֔וֹק וְצָד֖וֹק הוֹלִ֣יד אֶת־שַׁלּֽוּם׃

ל״ט וְשַׁלּ֙וּם֙ הוֹלִ֣יד אֶת־חִלְקִיָּ֔ה וְחִלְקִיָּ֖ה הוֹלִ֣יד אֶת־עֲזַרְיָֽה׃

מ׳ וַעֲזַרְיָ֙ה הוֹלִ֣יד אֶת־שְׂרָיָ֔ה וּשְׂרָיָ֖ה הוֹלִ֣יד אֶת־יְהוֹצָדָֽק׃

מ״א וַיְהוֹצָדָ֕ק הָלַ֖ךְ בְּהַגְלוֹת֙ יְהוָ֔ה אֶת־יְהוּדָ֖ה וִירוּשָׁלִַ֑ם בְּיַ֖ד נְבֻכַדְנֶאצַּֽר׃ {פ}

> **ויהוצדק הולך בהגלות ה׳ את יהודה וירושלים.** ומ״ש בספר (חגי א׳) יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול לא יהוצדק שמש מעולם בכהונה גדולה דהא הוגלה לבבל בימי יכניה כדכתיב ויהוצדק הלך בהגלות וגו׳ אלא יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו מבבל בבית שני ומה שלא היה עזרא בן שריה הסופר כהן גדול ובן אחיו יהושע בן יהוצדק כיהן זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם שעלה עזרא:

פרק ו׳

א׳ בְּנֵ֣י לֵוִ֔י גֵּרְשֹׁ֖ם קְהָ֥ת וּמְרָרִֽי׃

ב׳ וְאֵ֖לֶּה שְׁמ֣וֹת בְּנֵי־גֵרְשֹׁ֑ם לִבְנִ֖י וְשִׁמְעִֽי׃

ג׳ וּבְנֵ֥י קְהָ֖ת עַמְרָ֥ם וְיִצְהָ֖ר וְחֶבְרוֹ֣ן וְעֻזִּיאֵֽל׃ {ס}

ד׳ בְּנֵ֥י מְרָרִ֖י מַחְלִ֣י וּמUשִׁ֑י וְאֵ֖לֶּה מִשְׁפְּחֹ֥ת הַלֵּוִ֖י לַאֲבֹתָֽם׃

ה׳ לְגֵרְשֹׁ֖ום לִבְנֵ֣י בְנָ֑ו יַ֚חַת בְּנֹ֣ו זִמָּ֔ה בְּנֽוֹ׃

ו׳ יוֹאָ֖ח בְּנֹ֣ו עִדֹּ֑ו בְּנֹ֥ו זֶ֛רַח בְּנֹ֖ו יְאָתְרַ֥י בְּנֽוֹ׃

ז׳ בְּנֵ֣י קְהָ֔ת עַמִּינָדָ֖ב בְּנֹ֣ו קֹ֑רַח בְּנֹ֖ו אַסִּ֥יר בְּנֽוֹ׃

ח׳ אֶלְקָנָ֖ה בְּנֹ֣ו וְאֶבְיָסָ֑ף בְּנֹ֖ו וְאַסִּ֥יר בְּנֽוֹ׃

ט׳ תַּ֖חַת בְּנֹ֣ו אוּרִיאֵ֑ל בְּנֹ֖ו עֻזִּיָּ֥ה בְנֹ֖ו וְשָׁא֥וּל בְּנֽוֹ׃

י׳ וּבְנֵ֣י אֶלְקָנָ֔ה עֲמָשַׂ֖י וַאֲחִימֹֽות׃

י״א אֶלְקָנָ֔ה (בנו) [בְּנֵ֥י] אֶלְקָנָ֖ה צוֹפַ֣י בְּנֹ֑ו וְנַ֖חַת בְּנֽוֹ׃

י״ב אֱלִיאָ֖ב בְּנֹ֣ו יְרֹחָ֑ם בְּנֹ֖ו אֶלְקָנָ֥ה בְנֽוֹ׃

י״ג וּבְנֵ֣י שְׁמוּאֵ֔ל הַבְּכֹ֖ר וַשְׁנִ֑י וַאֲבִיָּֽה׃ {ס}

ובני שמואל הבכור ושני ואביה. ושני זה יואל פתרון והשני אביה כלומר שני לראשון הוא היה אביה ושני לאביה הוא היה יואל שלא נכתב ודוגמתם כי אם הסוס אסור וחמור אסור (מלכים ב׳ ו׳) כמו והחמור וכן הפר שני דגדעון וכן הראשון (שופטים ו׳:כ״ו):

י״ד בְּנֵ֣י מְרָרִ֔י מַחְלִ֖י לִבְנִ֣י בְנֹ֑ו שִׁמְעִ֖י בְּנֹ֥ו עֻזָּ֖ה בְּנֽוֹ׃

ט״ו שִׁמְעָ֖א בְּנֹ֣ו חַגִּיָּ֑ה בְּנֹ֖ו עֲשָׂיָ֥ה בְנֽוֹ׃ {פ}

ט״ז וְאֵ֨לֶּה֙ אֲשֶׁ֣ר הֶֽעֱמִ֣יד דָּוִ֔יד עַל־יְדֵ֖י־שִׁ֑יר בֵּ֣ית יְהוָ֔ה מִמְּנ֖וּחַ הָאָרֽוֹן׃

ואלה אשר העמיד דוד וגו׳. כשהשיבוהו מבית עובד אדום כדכתיב (לקמן ט״ז) ויעזב שם לפני ארון ברית ה׳ לאסף ולאחיו לשרת לפני הארון וגו׳ וכתיב ועובד אדום (שם) בן ידותון וחיסה לשערים וגו׳ (שם) לפני משכן ה׳. בבמה אשר בגבעון, ושלמה העמידן בבית המקדש בירושלים:

י״ז וַיִּֽהְיוּ֙ מְשָׁרְתִ֣ים לִפְנֵ֔י מִשְׁכַּ֖ן אֹ֣הֶל־מֹועֵ֑ד בַּשִּׁ֣יר עַד־בְּנֹ֔ות שְׁלֹמֹ֖ה אֶת־בֵּ֥ית יְהוָ֖ה בִּירוּשָׁלָ֑͏ִם וַיַּעַמְד֥וּ כְמִשְׁפָּטָ֖ם עַל־עֲבוֹדָתָֽם׃

ויעמדו כמשפטם על עבודתם. כמשפט אשר העמידן דוד:

י״ח וְאֵ֨לֶּה֙ הָעֹמְדִ֔ים וּבְנֵיהֶ֖ם מִבְּנֵ֣י הַקָּהָתִ֑י הֵימָ֣ן הַמְשֹׁורֵ֔ר בֶּן־יֹואֵ֖ל בֶּן־שְׁמוּאֵֽל׃

י״ט בֶּן־אֶלְקָנָ֖ה בֶּן־יְרֹחָ֑ם בֶּן־אֱלִיאֵ֖ל בֶּן־תֹּֽוחַ׃

כ׳ בֶּן־[צוף] (ציף) בֶּן־אֶלְקָנָ֖ה בֶּן־מַחַ֥ת בֶּן־עֲמָשָֽׂי׃

כ״א בֶּן־אֶלְקָנָ֖ה בֶּן־יוֹאֵ֑ל בֶּן־עֲזַרְיָ֖ה בֶּן־צְפַנְיָֽה׃

כ״ב בֶּן־תַּחַ֖ת בֶּן־אַסִּ֑יר בֶּן־אֶבְיָסָ֖ף בֶּן־קֹֽרַח׃

כ״ג בֶּן־יִצְהָ֖ר בֶּן־קְהָ֑ת בֶּן־לֵוִ֖י בֶּן־יִשְׂרָאֵֽל׃ {ס}

כ״ד וְאָחִ֥יו אָסָ֛ף הָעֹמֵ֖ד עַל־יְמִינֹ֑ו אָסָ֣ף בֶּן־בֶּרֶכְיָ֔הוּ בֶּן־שִׁמְעָֽא׃

ואחיו אסף העומד על ימינו. של הימן ובניו:

כ״ה בֶּן־מִיכָאֵל בֶּן־בַּעֲשַׂיָה בֶּן־מַלְכִּיָּה׃

כ״ו בֶּן־אֶתְנִי בֶּן־זֶרַח בֶּן־עֲדָיָה׃

כ״ז בֶּן־אֵיתָן בֶּן־זִמָּה בֶּן־שִׁמְעִי׃

כ״ח בֶּן־יַחַת בֶּן־גֵּרְשֹׁם בֶּן־לֵוִי׃ {ס}

כ״ט וּבְנֵי מְרָרִי אֲחִיהֶם עַל־הַשְּׂמֹאול אֵיתָן בֶּן־קִישִׁי בֶּן־עַבְדִּי בֶּן־מַלּוּךְ׃

ובני מררי אחיהם על השמאול. (אחיהם) דוגמת שאמר בלשון אשכנ״ז גברודי״ר, על השמאל של הימן ובניו שהימן ובניו באמצע׃

ל׳ בֶּן־חַשַׁבְיָה בֶּן־אֲמַצְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה׃

ל״א בֶּן־אַמְצִי בֶּן־בָּנִי בֶּן־שָׁמֶר׃

ל״ב בֶּן־מַחְלִי בֶּן־מוּשִׁי בֶּן־מְרָרִי בֶּן־לֵוִי׃ {ס}

ל״ג וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם נְתוּנִים לְכָל־עֲבוֹדַת מִשְׁכַּן בֵּית הָאֱלֹהִים׃

ואחיהם הלוים נתונים לכל עבודת משכן בית האלהים. לשוערים ולהפשיט כדכתיב לקמן (ד״ה ל״ה) והלוים מפשיטין׃

ל״ד וְאַהֲרֹן וּבָנָיו מַקְטִירִים עַל־מִזְבַּח הָעוֹלָה וְעַל־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת לְכֹל מְלֶאכֶת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וּלְכַפֵּר עַל־יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד הָאֱלֹהִים׃ {פ}

ל״ה וְאֵלֶּה בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלְעָזָר בְּנוֹ פִּינְחָס בְּנוֹ אֲבִישׁוּעַ בְּנוֹ׃

ואלה בני אהרן. המקטירים על מזבח העולה ועל מזבח הקטורת׃

ל״ו בֻּקִּי בְנוֹ עֻזִּי בְנוֹ זְרַחְיָה בְּנוֹ׃

ל״ז מְרָיוֹת בְּנוֹ אֲמַרְיָה בְנוֹ אֲחִיטוּב בְּנוֹ׃

ל״ח צָדוֹק בְּנוֹ אֲחִימַעַץ בְּנוֹ׃ {ס}

צדוק בנו אחימעץ בנו. לא חשב כי אם אותם שהיו עד שלמה׃

ל״ט וְאֵלֶּה מוֹשְׁבוֹתָם לְטִירוֹתָם בִּגְבוּלָם לִבְנֵי אַהֲרֹן לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי כִּי לָהֶם הָיָה הַגּוֹרָל׃

ואלה מושבותם לטירותם בגבולם וגו׳. עד כי להם היה הגורל ללוים ולכהנים מנחלתם כל ישראל הפילו גורלות על ארץ ישראל כמה מארץ ישראל יבא להם ולכהנים וללוים ויבא ליהודה הגורל מתחלה וזהו כי להם היה הגורל בראשונה לתת להם אותן עיירות שכתוב כאן׃

מ׳ וַיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת־חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ סְבִיבֹתֶיהָ׃

מ״א וְאֶת־שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת־חַצֵרֶיהָ נָתְנוּ לְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃ {ס}

נתנו לכלב. כי משה נתן לו׃

מ״ב וְלִבְנֵי אַהֲרֹן נָתְנוּ אֶת־עָרֵי הַמִּקְלָט אֶת־חֶבְרוֹן וְאֶת־לִבְנָה וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ וְאֶת־יַתִּיר וְאֶת־אֶשְׁתְּמֹעַ וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ׃

מ״ג וְאֶת־חֵילַז וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ אֶת־דִּבֹּיר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃

מ״ד וְאֶת־עָשָׁן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־בֵּית שֶׁמֶשׁ וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ {ס}

מ״ה וּמִמַּטֵּה בִנְיָמִן אֶת־גִּבְעֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עַלְמֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עֲנָתוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ כָּל־עָרֵיהֶם שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה עִיר בְּמִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם׃ {ס}

וממטה בנימין את גבע. כי הגורל נפל לבנימין לתת אלו העיירות׃

מ״ו וְלִבְנֵי קְהָת הַנּוֹתָרִים מִמִּשְׁפַּחַת הַמַּטֶּה מִמַּחֲצִית מַטֵּה חֲצִי מְנַשֶּׁה בְּגוֹרָל עָרִים עֶשֶׂר׃ {פ}

ולבני קהת הנותרים. כי הכהנים יצאו מקהת וכבר אמרו מה שנתנו לכהנים בני קהת׃

ולבני קהת הנותרים ממשפחת המטה. של לוי׃

ממחצית מטה חצי מנשה בגורל ערים עשר. ולחצי שבט המנשה נפל הגורל ליתן לבני קהת הלוים ערים עשר׃

מ״ז וְלִבְנֵי גֵרְשׁוֹם לְמִשְׁפְּחוֹתָם מִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וּמִמַּטֵּה מְנַשֶּׁה בַּבָּשָׁן עָרֵיהֶם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה׃ {ס}

מ״ח לִבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחוֹתָם מִמַּטֵּה רְאוּבֵן וּמִמַּטֵּה גָּד וּמִמַּטֵּה זְבֻלוּן בַּגּוֹרָל עָרִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ {ס}

מ״ט וַיִּתְּנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם אֶת־הֶעָרִים וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶם׃

נ׳ וַיִּתְּנוּ בַגּוֹרָל מִמַּטֵּה בְנֵי־יְהוּדָה וּמִמַּטֵּה בְנֵי־שִׁמְעוֹן וּמִמַּטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֵת הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־יִקְרְאוּ אֶתְהֶם בְּשֵׁמוֹת׃ {ס}

ויתנו בגורל ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון. אעפ״י שלא הזכיר שמעון בנתינתן הוא נתן חלקו מה שנתן לו יהודה וגם יהודה אינו נזכר למעלה בעיקר הנתינה וכל מה שמזכיר למעלה מויתנו להם את חברון עד וממטה בנימין הכל נתנו בני יהודה ובני שמעון ולפי שלא הזכירו למעלה מזכירו עתה כאן׃

אשר יקראו אתהם בשמות. כלומר אשר קראנו אותם בשמות למעלה לפי שהיה בנימין חבר עמהם לבני אהרן מזכירו אעפ״י שהזכירו כבר׃

נ״א וּמִמִּשְׁפְּחוֹת בְּנֵי קְהָת וַיְהִי עָרֵי גְבוּלָם מִמַּטֵּה אֶפְרָיִם׃

וממשפחות בני קהת ויהי ערי וגו׳. אע״פ שנתנו להם חצי שבט מנשה נתנו להם גם אפרים ע״פ הגורל׃

נ״ב וַיִּתְּנוּ לָהֶם אֶת־עָרֵי הַמִּקְלָט אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ בְּהַר אֶפְרַיִם וְאֶת־גֶּזֶר וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ׃

נ״ג וְאֶת־יָקְמְעָם וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ וְאֶת־בֵּית חוֹרוֹן וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ׃

נ״ד וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ וְאֶת־גַּת־רִמּוֹן וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ׃

נ״ה וּמִמַּחֲצִית מַטֵּה מְנַשֶּׁה אֶת־עָנֵר וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ וְאֶת־בִּלְעָם וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ לְמִשְׁפַּחַת לִבְנֵי־קְהָת הַנּוֹתָרִים׃ {פ}

וממחצית מטה מנשה. עד חצי מנשה שבעבר הירדן שבארץ ישראל׃

למשפחת לבני קהת הנותרים. הם הלוים ופתרון הכל נתנו אפרים ומנשה לאותו הנותר שאמר למעלה ולבני קהת הנותרים ממשפחות המטה׃

נ״ו לִבְנֵי גֵּרְשׁוֹם מִמִּשְׁפַּחַת חֲצִי־מַטֵּה מְנַשֶּׁה אֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ וְאֶת־עַשְׁתָּרוֹת וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ׃

לבני גרשום ממשפחת חצי מטה מנשה. אע״פ שנתנו לבני קהת ע״פ הגורל נפל גם להם הגורל לתת כמו כן לגרשום׃

נ״ז וּמִמַּטֵּה יִשָּׂשכָר אֶת־קֶדֶשׁ וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ אֶת־דָּבְרַת וְאֶת־מִגְרְשֶׁיהָ׃

נ״ח וְאֶת־רָאמוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עָנֵם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ {ס}

נ״ט וּמִמַּטֵּה אָשֵׁר אֶת־מַשָּׁל וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־עַבְדּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃

ס׳ וְאֶת־חוּקֹק וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־רְחֹב וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ {ס}

ס״א וּמִמַּטֵּה נַפְתָּלִי אֶת־קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־חַמּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־קִרְיָתָיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ {ס}

ס״ב לִבְנֵי מְרָרִי הַנּוֹתָרִים מִמַּטֵּה זְבֻלוּן אֶת־דִּמְנָה וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ אֶת־תַּבּוֹר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃

> **לבני מררי הנותרים ממטה זבלון.** כלומר שלא הגיע להם אותם שתים עשרה עיירות שנתנו להם ראובן וגד וזבולן וזהו הנותרים ממטה זבולן מחלק זבולן נתנו לבני מררי הנותרים׃

ס״ג וּמֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יְרֵחוֹ מִמִּזְרַח הַיַּרְדֵּן מִמַּטֵּה רְאוּבֵן אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־יָהְצָה וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃

ס״ד וְאֶת־קְדֵמוֹת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־מֵיפַּעַת וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃

ס״ה וּמִמַּטֵּה־גָּד אֶת־רָאמוֹת בַּגִּלְעָד וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־מַחֲנַיִם וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃

ס״ו וְאֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ וְאֶת־יַעְזֵיר וְאֶת־מִגְרָשֶׁיהָ׃ {ס}

פרק ז׳

א׳ וְלִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפוּאָה (ישיב) [יָשׁוּב] וְשִׁמְרוֹן אַרְבָּעָה׃ {ס}

> **ולבני יששכר תולע ופואה ישוב ושמרון.** בחומש כתיב (בראשית מ״ו) ויוב. יוב היה שמו ולפי שנתיישבו ללמוד תור׳ דכתי׳ (לקמן י״ב) מבני יששכר יודעי בינה לעתים לכך זכה ונקרא ישוב׃

ב׳ וּבְנֵי תוֹלָע עֻזִּי וּרְפָיָה וְיִרִיאֵל וְיַחְמַי וְיִבְשָׁם וּשְׁמוּאֵל רָאשִׁים לְבֵית־אֲבוֹתָם לְתוֹלָע גִּבּוֹרֵי חַיִל לְתֹלְדוֹתָם מִסְפָּרָם בִּימֵי דָוִיד עֶשְׂרִים־וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ {ס}

> **ובני תולע.** מספרם בימי דוד עשרים ושנים אלף ושש מאות כל אלה בני תולע לבד מבני עזי׃

ג׳ וּבְנֵי עֻזִּי יִזְרַחְיָה וּבְנֵי יִזְרַחְיָה מִיכָאֵל וְעֹבַדְיָה וְיוֹאֵל יִשִּׁיָּה חֲמִשָּׁה רָאשִׁים כֻּלָּם׃

> **ובני עזי וגו׳.** שלשים ושתה אלף כי הרבו נשים ובנים וכל אלה היו לבד מאותן עשרים ושנים אלף ושש מאות של בני תולע׃

ד׳ וַעֲלֵיהֶם לְתֹלְדוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם גְּדוּדֵי צָבָא מִלְחָמָה שִׁלֹּשִׁים וְשִׁשָּׁה אֲלָף כִּי־הִרְבּוּ נָשִׁים וּבָנִים׃

ה׳ וַאֲחֵיהֶם לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשָּׂשכָר גִּבּוֹרֵי חַיִל שְׁמוֹנִים וְשִׁבְעָה אֶלֶף הִתְיַחְשָׂם לַכֹּל׃ {ס}

> **ואחיהם לכל משפחות.** בין בני תולע בין בני עזי בין כל גבורי החיילים של דוד שמונים ושבעה אלף׃
>
> **התיחשם לכל.** פתרון לכל היחס שלהם׃

ו׳ בִּנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וִידִיעֲאֵל שְׁלֹשָׁה׃

> **בנימין בלע ובכר וידיעאל.** זה שקורא בספר הישר אשבל (בראשית מ״ו)׃

ז וּבְנֵי בָלַע אָצְבֹּון וְעֵזִּי וְעֻזִּיאֵל וִירִימוֹת וְעִירִי חֲמִשָּׁה רָאשֵׁי בֵּית אָבוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל וְהִתְיַחְשָׂם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אָלֶף וּשְׁלֹשִׁים וְאַרְבָּעָה׃

ח וּבְנֵי בֶכֶר זְמִירָה וְיוֹעָשׁ וֶאֱלִיעֶזֶר וְאֶלְיוֹעֵינַי וְעָמְרִי וִירֵמוֹת וַאֲבִיָּה וַעֲנָתוֹת וְעָלֶמֶת כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי־בָכֶר׃

ט וְהִתְיַחְשָׂם לְתֹולְדוֹתָם רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם גִּבּוֹרֵי חַיִל עָשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃

י וּבְנֵי יְדִיעֲאֵל בִּלְהָן וּבְנֵי בִלְהָן (יעיש) [יַעוּשׁ] וּבִנְיָמִן וְאֵהוּד וּכְנַעֲנָה וְזֵיתָן וְתַרְשִׁישׁ וַאֲחִישָׁחַר׃

יא כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יְדִיעֲאֵל לְרָאשֵׁי הָאָבוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל שִׁבְעָה־עָשָׂר אֶלֶף וּמָאתַיִם יֹצְאֵי צָבָא לַמִּלְחָמָה׃

יב וְשֻׁפִּם וְחֻפִּם בְּנֵי עִיר חֻשִׁם בְּנֵי אַחֵר׃

> **ושפים וחפים בני עיר חשם בני אחר.** עזרא שכתב ספר היחס הזה לא היה יודע אם היו מבני בנימין אם לאו לפיכך כתבם לבדם וגם משום דכתיב ומכיר לקח אשה לחפים מספקא ליה׃

יג בְּנֵי נַפְתָּלִי יַחְצִיאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשַׁלֻּם בְּנֵי בִלְהָה׃ {פ}

> **בני נפתלי יחציאל וגו׳.** מה שלא נתיחס יותר זהו הטעם כמפורש בשלהי מגילת ירושלמי ג׳ ספרים מצא עזרא וכל אחד ואחד מן היחס ומה שמצא כתב ומה שלא מצא לא כתב ומן בני נפתלי לא מצא יותר וזהו הטעם שכל היחס הזה מייחד בדילוגים כי דילג מספר זה אל ספר זה וחברם ומה שלא היה יכול לכתוב בספר זה כתב בספר עזרא תדע כי נאמר בסמוך (לקמן ט׳) וכל ישראל התיחשו והנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה הגלו לבבל פתרון אם רצונך לידע יחס עשרת שבטים לך לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי כי ספר דברי הימים שלהם גלה עמהם אבל יהודה מצאתי ספרן בבבל ומה שמצאתי כתבתי׃

יד בְּנֵי מְנַשֶּׁה אַשְׁרִיאֵל אֲשֶׁר יָלֶדָה פִּילַגְשׁוֹ הָאֲרַמִּיָּה יָלְדָה אֶת־מָכִיר אֲבִי גִלְעָד׃

> **בני מנשה אשריאל אשר ילדה.** פירוש אשר ילדה לו אשתו דוגמא אשר ילדה אותה ללוי במצרים (במדבר כ״ו:נ״ט) אבל **פילגשו הארמיה ילדה את מכיר**׃

טו וּמָכִיר לָקַח אִשָּׁה לְחֻפִּים וּלְשֻׁפִּים וְשֵׁם אֲחֹתוֹ מַעֲכָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִי צְלָפְחָד וַתִּהְיֶנָה לִצְלָפְחָד בָּנוֹת׃

טז וַתֵּלֶד מַעֲכָה אֵשֶׁת־מָכִיר בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּרֶשׁ וְשֵׁם אָחִיו שֶׁרֶשׁ וּבָנָיו אוּלָם וָרָקֶם׃

יז וּבְנֵי אוּלָם בְּדָן אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה׃

יח וַאֲחֹתוֹ הַמֹּלֶכֶת יָלְדָה אֶת־אִישְׁהוֹד וְאֶת־אֲבִיעֶזֶר וְאֶת־מַחְלָה׃

יט וַיִּהְיוּ בְּנֵי שְׁמִידָע אַחְיָן וְשֶׁכֶם וְלִקְחִי וַאֲנִיעָם׃ {פ}

כ וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוּתֶלַח וּבֶרֶד בְּנוֹ וְתַחַת בְּנוֹ וְאֶלְעָדָה בְּנוֹ וְתַחַת בְּנוֹ׃

כא וְזָבָד בְּנוֹ וְשׁוּתֶלַח בְּנוֹ וְעֶזֶר וְאֶלְעָד וַהֲרֻגוּם אַנְשֵׁי־גַת הַנּוֹלָדִים בָּאָרֶץ כִּי יָרְדוּ לָקַחַת אֶת־מִקְנֵיהֶם׃

> **ובני אפרים שותלח וגו׳ והרגום אנשי גת וגו׳ כי ירדו לקחת את מקניהם.** ולא היו בקיאים במוצאי הדרכים ובמוצאי הארץ והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי הם היו בקיאים בארץ ההיא׃

כב וַיִּתְאַבֵּל אֶפְרַיִם אֲבִיהֶם יָמִים רַבִּים וַיָּבֹאוּ אֶחָיו לְנַחֲמוֹ׃

כג וַיָּבֹא אֶל־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בְּרִיעָה כִּי בְרָעָה הָיְתָה בְּבֵיתוֹ׃

כ״ד וּבִתּוֹ שְׁאֵרָה וַתִּבֶן אֶת־בֵּית־חוֹרוֹן הַתַּחְתּוֹן וְאֶת־הָעֶלְיוֹן וְאֶת אֲזֶן שְׁאֵרָה׃

> **ובתו שארה ותבן את בית חורון.** שארה בנאתו׃
>
> **ואת אזן שארה.** על שמה קראה שם העיר׃

כ״ה וְרֶפַח בְּנוֹ וְרֶשֶׁף וְתֶלַח בְּנוֹ וְתַחַן בְּנוֹ׃

> **ורפח בנו.** של בריעה׃
>
> **ורשף ותלח.** בנים של רפח כמו כן חשב דורות׃

כ״ו לַעְדָּן בְּנוֹ עַמִּיהוּד בְּנוֹ אֱלִישָׁמָע בְּנוֹ׃

כ״ז נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ׃

כ״ח וְאֵלֶּה מוֹשְׁבוֹתָם בְּבֵית־אֵל וּבְנֹתֶיהָ וְלַמִּזְרָח נַעֲרָן וְלַמַּעֲרָב גֶּזֶר וּבְנֹתֶיהָ וְשְׁכֶם וּבְנֹתֶיהָ עַד־עַיָּה וּבְנֹתֶיהָ׃

כ״ט וְעַל־יְדֵי בְנֵי־מְנַשֶּׁה בֵּית־שְׁאָן וּבְנֹתֶיהָ תַּעְנַךְ וּבְנֹתֶיהָ מְגִדּוֹ וּבְנֹתֶיהָ דּוֹר וּבְנוֹתֶיהָ בְּאֵלֶּה יָשְׁבוּ בְּנֵי יוֹסֵף בֶּן־יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

> **ועל ידי בני מנשה בית שאן.** פתרון סמוך לבני מנשה כמו איש על ידו לדגליהם (במדבר ב׳:י״ז)׃

ל׳ בְּנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחוֹתָם׃

ל״א וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל הוּא אֲבִי (ברזות) [בִרְזָיִת]׃

> **הוא אבי ברזית.** שר אותה העיר ובב״ר ר׳ לוי ור׳ סימון ר׳ לוי אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית ר׳ סימון אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות למלכים שנמשחו בשמן המשחה ולפי שהיו להם שמן הרבה היו מושחין בו לכך היו נאות דהא באשר כתיב וטובל בשמן רגלו (דברים ל״ג:כ״ד) ואמר ר׳ חנניה חמין ושמן שסכתני אמי החזירוני לנערותי׃

ל״ב וְחֶבֶר הוֹלִיד אֶת־יַפְלֵט וְאֶת־שׁוֹמֵר וְאֶת־חוֹתָם וְאֶת שׁוּעַ אֲחוֹתָם׃

ל״ג וּבְנֵי יַפְלֵט פָּסַךְ וּבִמְהָל וַעַשְׂוָת אֵלֶּה בְּנֵי יַפְלֵט׃

ל״ד וּבְנֵי שֶׁמֶר אֲחֵי (ורוהגה) [וְרָהֻגָּה] (יחבה) [וְחַבָּה] וַאֲרָם׃

ל״ה וּבְנֵי־הֵלֶם אָחִיו צוֹפַח וְיִמְנָע וְשֶׁלֶשׁ וְעָמָל׃

ל״ו בְּנֵי צוֹפַח סוּחַ וְחַרְנֶפֶר וְשׁוּעָל וּבֵרִי וְיִמְרָה׃

ל״ז בֶּצֶר וָהוֹד וְשַׁמָּא וְשִׁלְשָׁה וְיִתְרָן וּבְאֵרָא׃

ל״ח וּבְנֵי יֶתֶר יְפֻנֶּה וּפִסְפָּה וָאָרַא׃

ל״ט וּבְנֵי עֻלָּא אָרַח וַחֲנִיאֵל וְרִצְיָא׃

מ׳ כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי־אָשֵׁר רָאשֵׁי בֵּית־הָאָבוֹת בְּרוּרִים גִּבּוֹרֵי חַיִל רָאשֵׁי הַנְּשִׂיאִים וְהִתְיַחְשָׂם בַּצָּבָא לַמִּלְחָמָה מִסְפָּרָם אֲנָשִׁים עָשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אָלֶף׃ {ס}

פרק ח׳

א׳ וּבִנְיָמִן הוֹלִיד אֶת־בֶּלַע בְּכֹרוֹ אַשְׁבֵּל֙ הַשֵּׁנִ֔י וְאַחְרַ֖ח הַשְּׁלִישִֽׁי׃

ובנימין הוליד את בלע בכורו. כבר יחסו (לעיל ז׳) ולפי שרצה ליחס עד שאול המלך מתחיל ליחס מבנימין ושמות אחרים קוראם כאן וכל היחס למפרע והרוצה לדקדק רוב ערי הלוים ומגרשיהם האמורים כאן למפרע הן ביהושע כי עזרא ספרים מצא׃

ב׳ נוֹחָה֙ הָרְבִיעִ֔י וְרָפָ֖א הַחֲמִישִֽׁי׃

ג׳ וַיִּהְיוּ֙ בָּנִ֣ים לְבֶ֔לַע אַדֵּ֖ר וְגֵרָ֣א וַאֲבִיהֽוּד׃

ד׳ וַאֲבִישׁ֥וּעַ וְנַעֲמָ֖ן וַאֲחֹֽחַ׃

ה׳ וְגֵרָ֥א וּשְׁפוּפָ֖ן וְחוּרָֽם׃

ו׳ וְאֵ֖לֶּה בְּנֵ֣י אֵחֻ֑וד אֵ֚לֶּה רָאשֵׁ֣י אָב֔וֹת לִיוֹשְׁבֵ֥י גֶּ֖בַע וַיַּגְלוּם֙ אֶל־מָנָ֔חַת׃

ויגלום אל מנחת. מי הגלם ומפרש אחריו בפסוק ונעמן ואחיה וגרא הוא הגלם׃

מנחת. שם מדינה כדכתיב (לעיל ב׳) הרואה חצי המנחות וכתיב וחצי המנחתי (שם)׃

ז׳ וְנַעֲמָ֥ן וַאֲחִיָּ֖ה וְגֵרָ֣א הוּא֮ הֶגְלָם֒ וְהוֹלִ֣יד אֶת־עֻזָּ֔א וְאֶת־אֲחִיחֻֽד׃

ח׳ וְשַׁחֲרַ֗יִם הוֹלִיד֙ בִּשְׂדֵ֣ה מוֹאָ֔ב מִן־שִׁלְחָ֖ו אֹתָ֣ם חוּשִׁ֑ים וְאֶת־בַּעֲרָ֖א נָשָֽׁיו׃

ושחרים הוליד. הוא היה אחד מן הגולים ולאחר ששלחו אותו מן הגלות הוליד את אלה׃

חושים ואת בערא נשיו. כך היו שמותיהם של נשיו׃

ט׳ וַיּ֤וֹלֶד מִן־חַדֶּשׁ֙ אִשְׁתּ֔וֹ אֶת־יוֹבָ֖ב וְאֶת־צִבְיָ֣א וְאֶת־מֵישָׁ֑א וְאֶת־מַלְכָּֽם׃

י׳ וְאֶת־יְעוּץ֙ וְאֶת־שָׂכְיָ֔ה וְאֶת־מִרְמָ֖ה אֵ֣לֶּה בָנָ֑יו רָאשֵׁ֥י אָבֽוֹת׃

י״א וּמֵחֻשִׁ֗ים הוֹלִ֛יד אֶת־אֲבִיט֥וּב וְאֶת־אֶלְפָּעַֽל׃

ומחשים הוליד. זאת חושים אשתו שהזכירה למעלה ולפי שהפסיקה בחדש אשתו׃

י״ב וּבְנֵ֣י אֶלְפַּעַ֔ל עֵ֖בֶר וּמִשְׁעָ֑ם וְשֶׁ֣מֶד הֽוּא־בָנָ֞ה אֶת־אונ֗וֹ וְאֶת־לֹֽד וּבְנֹתֶֽיהָ׃

י״ג וּבְרִיעָ֥ה וְשֶׁמַ֖ע הֵ֣מָּה רָאשֵׁ֣י הָאָב֔וֹת לְיוֹשְׁבֵ֥י אַיָּל֖וֹן הֵמָּ֣ה הִבְרִ֑יחוּ אֶת־יוֹשְׁבֵ֖י גָּֽת׃

י״ד וַאֲחְיוֹ֙ שָׁשָׁ֔ק וִירֵמֽוֹת׃

ואחיו ששק. כל אלה בני אלפעל, ע״א ועיקר מן אחיו ששק עד ויוחא כל אלה בני בריעה ומזבדיה עד יובב כל אלה בני אלפעל ומן ויקים עד ושמרת כל אלה בני שמעי׃

ט״ו וּזְבַדְיָ֥ה וַעֲרַ֖ד וָעֲדֶֽר׃

ט״ז וּמִיכָאֵ֥ל וְיִשְׁפָּ֖ה וְיוֹחָ֑א בְּנֵ֥י בְרִיעָֽה׃

י״ז וּזְבַדְיָ֥ה וּמְשֻׁלָּ֖ם וְחִזְקִ֥י וְחֶבֶֽר׃

י״ח וְיִשְׁמְרַי וְיִזְלִיאָה וְיוֹבָב בְּנֵי אֶלְפָּעַל׃

י״ט וְיָקִים וְזִכְרִי וְזַבְדִּי׃

כ׳ וֶאֱלִיעֵינַי וְצִלְתַּי וֶאֱלִיאֵל׃

כ״א וַעֲדָיָה וּבְרָאיָה וְשִׁמְרָת בְּנֵי שִׁמְעִי׃

כ״ב וְיִשְׁפָּן וְעֶבֶר וֶאֱלִיאֵל׃

כ״ג וַעַבְדּוֹן וְזִכְרִי וְחָנָן׃

כ״ד וַחֲנַנְיָה וְעֵילָם וְעַנְתֹתִיָּה׃

כ״ה וְיִפְדְּיָה (ופניאל) [וּפְנוּאֵל] בְּנֵי שָׁשָׁק׃

כ״ו וְשַׁמְשְׁרַי וּשְׁחַרְיָה וַעֲתַלְיָה׃

כ״ז וְיַעֲרֶשְׁיָה וְאֵלִיָּה וְזִכְרִי בְּנֵי יְרֹחָם׃

כ״ח אֵלֶּה רָאשֵׁי אָבוֹת לְתֹלְדוֹתָם רָאשִׁים אֵלֶּה יָשְׁבוּ בִּירוּשָׁלָם׃

כ״ט וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ אֲבִי גִבְעוֹן וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מַעֲכָה׃

ובגבעון ישבו אבי גבעון. פרשה זו עד כל אלה בני אצל כתובה ב׳ פעמים בספר זה גם פרשת והיושבים הראשונים אשר באחוזתם בעריהם (ל׳ סי׳ ט׳) ופרשת ומן הכהנים ידעיה ויהויריב, כמו כן בס׳ עזרא (ר״ל נחמיה י״א:ג׳) דכתיב ואלה ראשי המדינה וזהו שמפרש בסוף מגילת ירושלמי ג׳ ספרים מצא עזרא ספר מעונים ספר זאטוטי ספר האחים ובטלו דברי האחד וקיימו דברי השנים וכן מצאו הרבה ספרי יחוסין כשנמצא ג׳ או ה׳ בטלו המועט וקיימו המרובים וכשנמצאו זוגות כמו ובגבעון ישבו אבי גבעון הוצרך לכתוב שתי פעמים שאין סדר יחוסן שוה וכן היושבים הראשונים מצא זוגות וחלוקים זה על זה כתבוהו שני פעמים בכאן ובספרו ולמה לא כתב שתיהן כאן אותם שבעזרא ואלה ראשי המדינה וגומר ולפי שייחס לשם עד ואלה הכהנים הלוים ומיחס עד ידעיה שהיה לאחר עזרא ומה ענין לפרש ולייחס בכאן בדברי הימים דורות יחד ולאחר עזרא כי אם אותם שהיו בבית ראשון ובפרשה האחרת של ובגבעון ישבו וגו׳ ועוד אמרו חכמים בספר׳ ולאצל ששה בנים תליסר אלפי גמלי טעוני מדרשות׃

ל׳ וּבְנוֹ הַבְּכוֹר עַבְדּוֹן וְצוּר וְקִישׁ וּבַעַל וְנֵדָב׃

ל״א וּגְדוֹר וְאַחְיוֹ וְזָכָר׃

ל״ב וּמִקְלוֹת הוֹלִיד אֶת־שִׁמְאָה וְאַף־הֵמָּה נֶגֶד אֲחֵיהֶם יָשְׁבוּ בִּירוּשָׁלַם עִם־אֲחֵיהֶם׃ {ס}

ל״ג וְנֵר הוֹלִיד אֶת־קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת־שָׁאוּל וְשָׁאוּל הוֹלִיד אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מַלְכִּישׁוּעַ וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־אֶשְׁבָּעַל׃

ל״ד וּבֶן־יְהוֹנָתָן מְרִיב בַּעַל וּמְרִיב בַּעַל הוֹלִיד אֶת־מִיכָה׃

ל״ה וּבְנֵי מִיכָה פִּיתוֹן וָמֶלֶךְ וְתַאְרֵעַ וְאָחָז׃

ל״ו וְאָחָז הוֹלִיד אֶת־יְהוֹעַדָּה וְיהוֹעַדָּה הוֹלִיד אֶת־עָלֶמֶת וְאֶת־עַזְמָוֶת וְאֶת־זִמְרִי וְזִמְרִי הוֹלִיד אֶת־מוֹצָא׃

ל״ז וּמוֹצָא הוֹלִיד אֶת־בִּנְעָא רָפָה בְנוֹ אֶלְעָשָׂה בְנוֹ אָצֶל בְּנוֹ׃

ל״ח וּלְאֶצֶל֙ שֹׁשָׁ֣ה בָנִ֔ים וְאֵ֖לֶּה שְׁמוֹתָ֑ם עַזְרִיקָ֖ם ׀ בֹּכְר֥וּ וְיִשְׁמָעֵ֖אל וּשְׁעַרְיָ֥ה וְעֹבַדְיָ֖ה וְחָנָ֑ן כָּל־אֵ֖לֶּה בְּנֵ֥י אָצֵֽל׃

ל״ט וּבְנֵ֣י עֵ֔שֶׂק אָחִ֖יו אוּלָ֣ם בְּכֹר֑וֹ יְע֥וּשׁ הַשֵּׁנִ֖י וֶאֱלִיפֶ֥לֶט הַשְּׁלִשִֽׁי׃

מ׳ וַיִּהְי֣וּ בְנֵי־אוּלָ֗ם אֲנָשִׁ֤ים גִּבּוֹרֵי־חַ֙יִל֙ דֹּרְכֵ֣י קֶ֔שֶׁת וּמַרְבִּ֥ים בָּנִ֖ים וּבְנֵ֣י בָנִ֑ים מֵאָ֥ה וַחֲמִשִּׁ֖ים כָּל־אֵ֣לֶּה מִבְּנֵ֥י בִנְיָמִ֖ן ׃ {פ}

פרק ט׳

א׳ וְכָל־יִשְׂרָאֵ֖ל הִתְיַחָשׂ֑וּ וְהִנָּ֣ם כְּתוּבִ֗ים עַל־סֵ֚פֶר מַלְכֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וִיהוּדָ֕ה הָגְל֥וּ לְבָבֶ֖ל בְּמַעֲלָֽם׃ {ס}

> **וכל ישראל התיחשו.** אמרתי לך קצת מן יחוסן מה שמצאתי אבל עיקר יחוסן על ספר מלכי ישראל ויהודה שהגלו לבבל במעלם ועמהם הייתי אני עזרא ויחוסם מצאתי כתוב וכתבתיו׃

ב׳ וְהַיּוֹשְׁבִ֨ים הָרִאשֹׁנִ֜ים אֲשֶׁ֣ר בַּאֲחֻזָּתָ֗ם בְּעָרֵיהֶם֙ יִשְׂרָאֵ֔ל הַכֹּהֲנִ֖ים הַלְוִיִּ֣ם וְהַנְּתִינִֽים׃

ג׳ וּבִירוּשָׁלַ֗͏ִם יָשְׁב֞וּ מִן־בְּנֵ֤י יְהוּדָה֙ וּמִן־בְּנֵ֣י בִנְיָמִ֔ן וּמִבְּנֵ֥י אֶפְרַ֖יִם וּמְנַשֶּׁ֑ה׃

ד׳ עוּתַ֞י בֶּן־עַמִּיהُ֣וד בֶּן־עָמְרִ֗י בֶּן־אִמְרִי֙ בָּנִ֔י (בנימן)[מִן־]בְּנֵ֥י פֶ֖רֶץ בֶּן־יְהוּדָֽה׃ {ס}

ה׳ וּמִן־הַשִּׁילוֹנִ֑י עַשָׂיָ֥ה הַבְּכ֖וֹר וּבָנָֽיו׃

ו׳ וּמִן־בְּנֵ֣י זֶ֔רַח יְע֥וּאֵ֖ל וַאֲחֵיהֶ֑ם שֵׁ֥שׁ־מֵא֖וֹת וְתִשְׁעִֽים׃

ז׳ וּמִן־בְּנֵ֣י בִנְיָמִ֔ן סַלּ֥וּא֖ בֶּן־מְשֻׁלָּ֑ם בֶּן־הוֹדַוְיָ֖ה בֶּן־הַסְּנֻאָֽה׃

ח׳ וְיִבְנְיָ֞ה בֶּן־יְרֹחָ֗ם וְאֵלָ֤ה בֶן־עֻזִּי֙ בֶּן־מִכְרִ֔י וּמְשֻׁלָּ֖ם בֶּן־שְׁפַטְיָ֣ה בֶן־רְעוּאֵ֑ל בֶּן־יִבְנִיָּֽה׃

ט׳ וַאֲחֵיהֶ֖ם לְתֹלְדוֹתָ֑ם תְּשַׁ֥ע מֵא֛וֹת וַחֲמִשִּׁ֥ים וְשִׁשָּׁ֖ה כֹּ֣ל־אֵ֔לֶּה אֲנָשִׁ֥ים רָאשֵׁ֖י אָב֥וֹת לְבֵית־אֲבֹתֵיהֶֽם׃ {ס}

י׳ וּמִן־הַכֹּהֲנִ֑ים יְדַעְיָ֥ה וְיהוֹיָרִ֖יב וְיָכִֽין׃

י״א וַעֲזַרְיָ֞ה בֶּן־חִלְקִיָּ֣ה בֶּן־מְשֻׁלָּ֗ם בֶּן־צָד֛וֹק בֶּן־מְרָיוֹת֥ בֶּן־אֲחִיט֖וּב נְגִ֣יד בֵּית־הָאֱלֹהִֽים׃ {ס}

י״ב וַעֲדָיָ֞ה בֶּן־יְרֹחָ֗ם בֶּן־פַּשְׁח֛וּר בֶּן־מַלְכִּיָּ֖ה וּמַעְשַׂ֣י בֶּן־עֲדִיאֵ֑ל בֶּן־יַחְזֵרָ֖ה בֶּן־מְשֻׁלָּ֥ם בֶּן־מְשִׁלֵּמִ֖ית בֶּן־אִמֵּֽר׃

י״ג וַאֲחֵיהֶ֞ם רָאשֵׁ֤י לְבֵית־אֲבוֹתָם֙ אֶ֔לֶף וּשְׁבַ֥ע מֵא֖וֹת וְשִׁשִּׁ֑ים גִּבּוֹרֵי֙ חַ֣יִל מְלָאכֶ֔ת עֲבוֹדַ֖ת בֵּית־הָאֱלֹהִֽים׃

י״ד וּמִן־הַלְוִיִּ֑ם שְׁמַעְיָ֥ה בֶן־חַשּׁ֛וּב בֶּן־עַזְרִיקָ֖ם בֶּן־חֲשַׁבְיָ֥ה מִן־בְּנֵ֖י מְרָרִֽי׃

ט״ו וּבַקְבַּקַּ֥ר חֶ֛רֶשׁ וְגָלָ֖ל וּמַתַּנְיָ֣ה בֶּן־מִיכָ֑א בֶּן־זִכְרִ֖י בֶּן־אָסָֽף׃

ט״ז וְעֹבַדְיָ֞ה בֶּן־שְׁמַעְיָ֣ה בֶּן־גָּלָ֗ל בֶּן־יְדוּת֛וּן וּבֶרֶכְיָ֥ה בֶן־אָסָ֖א בֶּן־אֶלְקָנָ֑ה הַיּוֹשֵׁ֖ב בְּחַצְרֵ֥י נְטוֹפָתִֽי׃

י״ז וְהַשֹּׁעֲרִ֖ים שַׁלּ֣וּם וְעַקּ֑וּב וְטַלְמֹ֥ן וַאֲחִימָ֖ן וַאֲחֵיהֶ֥ם שַׁלּ֖וּם הָרֹֽאשׁ׃

י״ח וְעַד־הֵ֣נָּה בְּשַׁ֔עַר הַמֶּ֖לֶךְ מִזְרָ֑חָה הֵ֚מָּה הַשֹּׁעֲרִ֔ים לְמַחֲנ֖וֹת בְּנֵ֥י לֵוִֽי׃

ועד הנה בשער המלך מזרחה. פתרון עד מהלאה עד שער ששמו שער המלך המזרחה׃

המה השוערים. שלום ואחיו ממחנות בני לוי׃

י״ט וְשַׁלֻּם בֶּן־קוֹרֵא בֶּן־אֶבְיָסָף בֶּן־קֹרַח וְאֶחָיו לְבֵית־אָבִיו הַקָּרְחִים עַל מְלֶאכֶת הָעֲבוֹדָה שֹׁמְרֵי הַסִּפִּים לָאֹהֶל וַאֲבֹתֵיהֶם׀ עַל־מַחֲנֵה יְהוָה שֹׁמְרֵי הַמָּבוֹא׃

שומרי הספים לאהל. שלום בן קורא ואחיו לבית אביו הקרחים שומרי הספים של אוהל מועד שלא היו מניחים שום אדם לבא אל אהל מועד כי אם הכהנים בעבודתן׃

כ׳ וּפִינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לְפָנִים יְהוָה ׀ עִמּוֹ׃

ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה׳ עמו. שנתנבא לפנים ורבותינו אמרו הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלקה השכינה ממנו׃

כ״א זְכַרְיָה׀ בֶּן מְשֶׁלֶמְיָה שֹׁעֵר פֶּתַח לְאֹהֶל מוֹעֵד׃

כ״ב כָּל־הַבְּרוּרִים׀ לְשֹׁעֲרִים בַּסִּפִּים מָאתַיִם וּשְׁנֵים עָשָׂר הֵמָּה בְּחַצְרֵיהֶם׀ הִתְיַחְשָׂם הֵמָּה יִסַּד דָּוִיד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם׃

המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. בקיומם׃

כ״ג וְהֵם וּבְנֵיהֶם עַל־הַשְּׁעָרִים לְבֵית־יְהוָה לְבֵית הָאֹהֶל לְמִשְׁמָרוֹת׃

כ״ד לְאַרְבַּע רוּחוֹת יִהְיוּ הַשֹּׁעֲרִים מִזְרָח יָמָּה צָפוֹנָה וָנֶגְבָּה׃

כ״ה וַאֲחֵיהֶם בְּחַצְרֵיהֶם לָבוֹא לְשִׁבְעַת הַיָּמִים מֵעֵת אֶל־עֵת עִם־אֵלֶּה׃

לשבעת הימים. לסוף ז׳ הימים׃

מעת אל עת. משבעה לשבעה כל משמרת בשבתם׃

כ״ו כִּי בֶאֱמוּנָה הֵמָּה אַרְבַּעַת׀ גִּבֹּרֵי הַשֹּׁעֲרִים הֵם הַלְוִיִּם וְהֵיוּ׀ עַל־הַלְּשָׁכוֹת וְעַל הָאֹצָרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃

כ״ז וְסָבִיבוֹת בֵּית־הָאֱלֹהִים יָלִינוּ כִּי־עֲלֵיהֶם מִשְׁמֶרֶת וְהֵם עַל־הַמַּפְתֵּחַ וְלַבֹּקֶר לַבֹּקֶר׃

והם על המפתח. על מפתח העזרה׃

ולבקר לבקר. לפתוח׃

כ״ח וּמֵהֶם עַל־כְּלֵי הָעֲבוֹדָה כִּי־בְמִסְפָּר יְבִיאוּם וּבְמִסְפָּר יוֹצִיאוּם׃

ומהם על כלי. כלי שרת במספר יוציאום ובמספר יביאום׃

כ״ט וּמֵהֶם מְמֻנִּים׀ עַל־הַכֵּלִים וְעַל כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְעַל־הַסֹּלֶת׀ וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה וְהַבְּשָׂמִים׃

ל׳ וּמִן־בְּנֵי׀ הַכֹּהֲנִים רֹקְחֵי הַמִּרְקַחַת לַבְּשָׂמִים׃

ל״א וּמַתִּתְיָה׀ מִן־הַלְוִיִּם הוּא הַבְּכוֹר לְשַׁלֻּם הַקָּרְחִי בֶּאֱמוּנָה עַל מַעֲשֵׂה הַחֲבִתִּים׃

ל״ב וּמִן־בְּנֵי הַקָּהָתִי מִן־אֲחֵיהֶם עַל־לֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת לְהָכִין שַׁבַּת שַׁבָּת׃

ל״ג וְאֵלֶּה הַמְשֹׁרְרִים רָאשֵׁי אָבוֹת לַלְוִיִּם בַּלְּשָׁכֹת (פטירים) [פְּטוּרִים] כִּי־יוֹמָם וָלַיְלָה עֲלֵיהֶם בַּמְּלָאכָה׃

ואלה המשוררים וגו׳. פטורים מכל דבר המלאכה כי אם לשיר שירה׃

ל״ד אֵלֶּה רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְלֹוִיִּם לְתֹלְדוֹתָם רָאשִׁים אֵלֶּה יָשְׁבוּ בִּירוּשָׁלָם׃ {ס}

ל״ה וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ אֲבִי־גִבְעוֹן (יעואל) [יְעִיאֵל] וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מַעֲכָה׃

ל״ו וּבְנוֹ הַבְּכוֹר עַבְדּוֹן וְצוּר וְקִישׁ וּבַעַל וְנֵר וְנָדָב׃

ל״ז וּגְדוֹר וְאַחְיוֹ וּזְכַרְיָה וּמִקְלוֹת׃

ל״ח וּמִקְלוֹת הוֹלִיד אֶת־שִׁמְאָם וְאַף־הֵם נֶגֶד אֲחֵיהֶם יָשְׁבוּ בִּירוּשָׁלַם עִם־אֲחֵיהֶם׃ {ס}

ל״ט וְנֵר֙ הוֹלִ֣יד אֶת־קִ֔ישׁ וְקִ֖ישׁ הוֹלִ֣יד אֶת־שָׁא֑וּל וְשָׁא֗וּל הוֹלִ֤יד אֶת־יְהוֹנָתָן֙ וְאֶת־מַלְכִּי־שׁ֣וּעַ וְאֶת־אֲבִינָדָ֔ב וְאֶת־אֶשְׁבָּֽעַל׃

> **אשבעל.** הוא איש בושת ולכך כינהו בושת לפי שבעל לשון אדני הוא וכינהו בושת ל׳ גנאי׃

מ׳ וּבֶן־יְהוֹנָתָן מְרִיב בַּ֔עַל וּמְרִי־בַ֖עַל הוֹלִ֣יד אֶת־מִיכָֽה׃

> **מריב בעל.** זה מפיבושת א״ר יצחק בר שמואל מנרבונא משעה שעבדו ישראל את הבעל נקרא הבעל שם בושת דכתיב לקטר לבושת לקטר לבעל (ירמיהו י״א:י״ג) כי הבעל הוא בושת וגדעון נקרא ירובעל על שסירב לו בעל (שופטים ו׳) ונקרא ירובשת דכתיב על אבימלך מי הכה אבימלך בן ירובשת וגו׳ בס׳ שמואל (ב׳ י״א) ונקרא ירובשת וירובעל, כי בעל ובשת אחד הוא׃

מ״א וּבְנֵי מִיכָה פִּיתֹן וָמֶלֶךְ וְתַחְרֵעַ׃

מ״ב וְאָחָז֙ הוֹלִ֣יד אֶת־יַעְרָ֔ה וְיַעְרָ֖ה הוֹלִ֣יד אֶת־עָלֶ֑מֶת וְאֶת־עַזְמָ֖וֶת וְאֶת־זִמְרִ֥י וְזִמְרִ֖י הוֹלִ֥יד אֶת־מוֹצָֽא׃

מ״ג וּמוֹצָ֖א הוֹלִ֣יד אֶת־בִּנְעָ֑א וּרְפָיָ֥ה בְנ֛וֹ אֶלְעָשָׂ֥ה בְנ֖וֹ אָצֵ֥ל בְּנֽוֹ׃

מ״ד וְלָאֶצֶל֙ שִׁשָּׁ֣ה בָנִ֔ים וְאֵ֖לֶּה שְׁמוֹתָ֑ם עַזְרִיקָ֥ם ׀ בֹּכְר֖וּ וְיִשְׁמָעֵ֥אל וּשְׁעַרְיָ֖ה וְעֹבַדְיָ֥ה וְחָנָ֛ן אֵ֥לֶּה בְּנֵי־אָצֵֽל׃ {פ}

פרק י׳

א׳ וּפְלִשְׁתִּ֖ים נִלְחֲמ֣וּ בְיִשְׂרָאֵ֑ל וַיָּנָ֣ס אִישׁ־יִשְׂרָאֵ֗ל מִפְּנֵי֙ פְּלִשְׁתִּ֔ים וַיִּפְּל֥וּ חֲלָלִ֖ים בְּהַ֥ר גִּלְבֹּֽעַ׃

> **ופלשתים נלחמו בישראל.** אינו מספר כי אם מפלתו של שאול וכאשר בא לספר מעשה דוד אינו מספר זילותו אלא גבורתו וגדולתו כי הספר שלו ולמלכי יהודה׃

ב׳ וַיַּדְבְּק֤וּ פְלִשְׁתִּים֙ אַחֲרֵ֣י שָׁא֔וּל וְאַחֲרֵ֖י בָּנָ֑יו וַיַּכּ֣וּ פְלִשְׁתִּ֗ים אֶת־יוֹנָתָ֛ן וְאֶת־אֲבִינָדָ֥ב וְאֶת־מַלְכִּישׁ֖וּעַ בְּנֵ֥י שָׁאֽוּל׃

ג׳ וַתִּכְבַּ֤ד הַמִּלְחָמָה֙ עַל־שָׁא֔וּל וַיִּמְצָאֻ֥הוּ הַמּוֹרִ֖ים בַּקָּ֑שֶׁת וַיָּ֥חֶל מִן־הַיּוֹרִֽים׃

> **וימצאוהו המורים בקשת.** בוא וראה כי אין חכמה ואין תבונה לנגד ה׳ (משלי כ״א:ל׳) כי נגד ה׳ דרכי איש בנימין היו שונאיהם נופלים לפניהם בקשת כי הם בקיאים בקשת כדכתיב אטר יד ימינו וגו׳ בשופטים (כ״א) וכן ביהונתן צדה אורה לשלח לי למטרה בשמואל (א׳ כ׳) וכתיב למטה (י״ב ב׳) בנימן נושקי קשת מימיני׳ וגו׳ וכן באסא בספר זה (ב׳ י״ד) ומבנימן נושאי מגן ודורכי קשת וגו׳ אבל כשהשם סר מעל שאול נפל ביד רובה קשת בדבר שהוא אומנתו ויחל מן היורים. כמו ותתחלחל המלכה (אסתר י׳)׃

ד׳ וַיֹּ֤אמֶר שָׁאוּל֙ אֶל־נֹשְׂא֣ כֵלָ֔יו שְׁלֹ֥ף חַרְבְּךָ֖ ׀ וְדָקְרֵ֑נִי בָּ֣הּ פֶּן־יָבֹ֣אוּ הָעֲרֵלִ֗ים הָאֵ֙לֶּה֙ וְהִתְעַלְּלוּ־בִ֔י וְלֹ֥א אָבָ֖ה נֹשֵׂ֣א כֵלָ֑יו כִּ֥י יָרֵ֖א מְאֹ֣ד {ס} וַיִּקַּ֥ח שָׁא֛וּל אֶת־הַחֶ֖רֶב וַיִּפֹּ֥ל עָלֶֽיהָ׃

ה׳ וַיַּ֤רְא נֹשֵׂא־כֵלָיו֙ כִּי־מֵ֣ת שָׁא֔וּל וַיִּפֹּ֥ל גַּם־ה֖וּא עַל־הַחֶ֑רֶב וַיָּמֹֽת׃ {ס}

ו׳ וַיָּמָת שָׁאוּל֙ וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָ֔יו וְכָל־בֵּיתֹ֖ו יַחְדָּ֥ו מֵֽתוּ׃

ז׳ וַיִּרְאוּ֩ כָּל־אִ֨ישׁ יִשְׂרָאֵ֜ל אֲשֶׁר־בָּעֵ֣מֶק֗ כִּ֤י נָסוּ֙ וְכִי־מֵ֣תוּ שָׁא֣וּל וּבָנָ֔יו וַיַּעַזְב֥וּ עָרֵיהֶ֖ם וַיָּנֻ֑סוּ וַיָּבֹ֣אוּ פְלִשְׁתִּ֔ים וַיֵּשְׁב֖וּ בָּהֶֽם׃ {ס}

ח׳ וַיְהִי֙ מִמָּחֳרָ֔ת וַיָּבֹ֖אוּ פְּלִשְׁתִּ֑ים לְפַשֵּׁ֣ט אֶת־הַחֲלָלִ֗ים וַיִּמְצְא֤וּ אֶת־שָׁאוּל֙ וְאֶת־בָּנָ֔יו נֹפְלִ֖ים בְּהַ֥ר גִּלְבֹּֽעַ׃

ט׳ וַיַּפְשִׁיטֻ֣הוּ וַיִּשְׂא֗וּ אֶת־רֹאשׁ֙וֹ וְאֶת־כֵּלָ֔יו וַיְשַׁלְּח֥וּ בְאֶֽרֶץ־פְּלִשְׁתִּ֖ים סָבִ֑יב לְבַשֵּׂ֗ר אֶת־עֲצַבֵּיהֶם֙ וְאֶת־הָעָֽם׃

י׳ וַיָּשִׂ֣ימוּ אֶת־כֵּלָ֔יו בֵּ֖ית אֱלֹהֵיהֶ֑ם וְאֶת־גַּלְגַּלְתּ֖וֹ תָּקְע֥וּ בֵּית־דָּגֽוֹן׃ {ס}

י״א וַיִּשְׁמְע֣וּ כָל־יָבֵ֣ישׁ גִּלְעָ֔ד אֵ֖ת כָּל־אֲשֶׁר־עָשׂ֥וּ פְלִשְׁתִּ֖ים לְשָׁאֽוּל׃

י״ב וַיָּקֻ֣מוּ כָל־אִ֣ישׁ חַ֔יִל וַיִּשְׂא֕וּ אֶת־גּוּפַ֥ת שָׁא֖וּל וְאֵת֣ גּוּפֹ֣ת בָּנָ֑יו וַיְבִיאֻ֣ום יָבֵ֔ישָׁה וַיִּקְבְּר֤וּ אֶת־עַצְמוֹתֵיהֶם֙ תַּ֣חַת הָאֵלָ֔ה בְּיָבֵ֖שׁ וַיָּצ֣וֹמוּ שִׁבְעַ֥ת יָמִֽים׃

ויביאום יבישה. ליבש גלעד׃

ויצומו שבעת ימים. ולמה מסרו עצמם בסכנה לקחת גופות שאול ובניו מהר גלבוע יותר משאר ישראל לפי שעשה להם שאול טובה שהצילם כשעלה נחש העמוני עליהם וכנגד אותם שבעת ימים שנתנו להם זמן אם יבא להם מושיע והיו צמים ומתענים אולי יבא להם מושיע ובא שאול והושיעם כנגדן נתענו עתה גם הם ז׳ ימים וגם מפני אבילות שנהגו שבעת ימים כי גם קרוביהם היו כשהרגו ישראל את יושבי גבעה במעשה פלגש בגבעה (סוף שופטים) נתנו אנשי יבש בנותיהם לבנימין כשחטפום מן המחולות׃

י״ג וַיָּמָת֙ שָׁא֣וּל בְּמַעֲל֔וֹ אֲשֶׁ֥ר מָעַ֖ל בַּיהוָ֑ה עַל־דְּבַ֣ר יְהוָ֔ה אֲשֶׁ֥ר לֹא־שָׁמָ֖ר וְגַם־לִשְׁא֥וֹל בָּאֽוֹב לִדְרֽוֹשׁ׃

וימת שאול במעלו אשר מעל. שתי מעילות מעל בשאלת אוב אחת ששאל אחרי שמואל ואחת שדרש ובאגדה דשמואל שנינו חמש מעילות מעל׃

על דבר ה׳ אשר לא שמר. מה שצוהו שמואל כדכתיב שבעת ימים תוחל (שמואל א׳) ועל אשר מעל במלחמת עמלק׃

י״ד וְלֹא־דָרַ֖שׁ בַּיהוָ֑ה וַיְמִיתֵ֕הוּ וַיַּסֵּ֖ב אֶת־הַמְלוּכָ֥ה לְדָוִ֖יד בֶּן־יִשָֽׁי׃ {פ}

פרק י״א

א׳ וַיִּקָּבְצ֤וּ כָל־יִשְׂרָאֵל֙ אֶל־דָּוִ֣יד חֶבְרוֹנָ֔ה לֵאמֹ֖ר הִנֵּ֣ה עַצְמְךָ֣ וּבְשָׂרְךָ֖ אֲנָֽחְנוּ׃

ב׳ גַּם־תְּמ֣וֹל גַּם־שִׁלְשׁ֗וֹם גַּ֚ם בְּה֣יֹות שָׁא֣וּל מֶ֔לֶךְ אַתָּ֥ה הַמֹּוצִ֖יא וְהַמֵּבִ֑יא אֶת־יִשְׂרָאֵל֙ וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֔ה אֵלֶ֖יךָ אַתָּ֣ה תִרְעֶ֗ה אֶת־עַמִּי֙ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל וְאַתָּ֥ה תִֽהְיֶ֖ה נָגִ֥יד עַל־עַמִּ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃

אתה תרעה את עמי. על זה אמר דוד ה׳ רועי לא אחסר (תהילים כ״ג:א׳) אתה אומר לי אתה תרעה מה אני יכול לרעות אין הדבר תלוי בי אלא ה׳ רועי לא אחסר וגם אני לא אחסר לכם ודוגמא בשמואל (ב׳ כ״א) אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו במלחמה ולא תכבה את נר ישראל אמר להם דוד כי אתה נרי ה׳ וה׳ יגיה חשכי (שם כ״ב)׃

ג׳ וַיָּבֹ֣אוּ כָל־זִקְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל אֶל־הַמֶּ֙לֶךְ֙ חֶבְרוֹנָ֔ה וַיִּכְרֹ֨ת לָהֶ֤ם דָּוִיד֙ בְּרִ֣ית בְּחֶבְרוֹן֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה וַיִּמְשְׁח֣וּ אֶת־דָּוִ֔יד לְמֶ֖לֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵ֑ל כִּדְבַ֥ר יְהוָ֖ה בְּיַד־שְׁמוּאֵ֥ל׃ {ס}

ויכרות להם דוד ברית. כאותו ברית שכרת יהוידע דכתיב (מלכים ב י״א:י״ז) ויכרות יהוידע את הברית בין ה׳ ובין המלך ובין העם להיות לעם לה׳ פתרון להיות לה׳ עבדים וגם בין המלך ובין העם להיות לו לעבדים כמשפט המלך וגם המלך לעשות כחוק לעבדיו ללחום מלחמותם׃

לפני ה׳. והלא לא היה המשכן בחברון אלא מהו לפני ה׳ כל מקום שעושין תנאי או כורתין ברית המקום שם הוא דוגמא ביפתח לפני ה׳ במצפה (שופטים י״א:י״א) ודוגמא ומעלה מעל בה׳ וכיחש בעמיתו (ויקרא ה׳:כ״א) כדמפרש בתורת כהנים׃

ד׳ וַיֵּ֥לֶךְ דָּוִ֛יד וְכָל־יִשְׂרָאֵ֖ל יְרוּשָׁלַ֑͏ִם הִ֣יא יְבוּס֔ וְשָׁ֣ם הַיְבוּסִ֔י יֹשְׁבֵ֖י הָאָֽרֶץ׃

וילך דוד וגו׳. הלך מיד למלחמה כשהמליכוהו כל ישראל שלא יאמרו ישראל כל המלחמות שעשה דוד בימי שאול נוצח מזלו של שאול היה ועתה דואג להלחם לכך הלך מיד למלחמה׃

ה׳ וַיֹּ֤אמְרוּ֙ יֹשְׁבֵ֣י יְבוּס֔ לְדָוִ֖יד לֹ֣א תָבֹ֑וא הֲנָּ֗ה וַיְסִרְךָ֙ דָּוִ֔יד אֶת־מְצַדַ֖ת צִיּ֑וֹן הִ֖יא עִ֥יר דָּוִֽיד׃

ויאמרו ישבי יבוס לדוד לא תבא הנה. אינו מפרש כאן למה ובשמואל (ב׳ ה׳) מפרש ויאמר לדוד לא תבא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים ראו שלא יוכלו לעמוד לפני דוד ונתנו עורים ופסחים לפני שער העיר לאמר לא יבא דוד הנה כי אם ילחם עם העורים הללו כי ידעו כי בזוי הוא למלך להלחם עם העורים ומתוך כך ישוב ולא ילחם עמהם ודוד אמר בלבו אמת הוא כי לא נכון והגון לי להלחם עם עורים ועם פסחים אך כל מי שיכה היבוסי היאך שיגע בצנור וימשכם וישליכם משם את העורים על כן יאמרו עור ופסח לא יבא אל הבית אל בית דוד שיהא לו גנאי פן יאמרו עם אלו נלחם דוד׃

ו׳ וַיֹּ֤אמֶר דָּוִיד֙ כָּל־מַכֶּ֣ה יְבוּסִ֔י בָּרִאשׁוֹנָ֖ה יִהְיֶ֣ה לְרֹ֑אשׁ וּלְשָׂ֗ר וַיַּ֤עַל בָּרִאשׁוֹנָה֙ יוֹאָ֣ב בֶּן־צְרוּיָ֔ה וַיְהִ֖י לְרֹֽאשׁ׃

ז׳ וַיֵּ֥שֶׁב דָּוִ֖יד בַּמְּצָ֑ד עַל־כֵּ֥ן קָרְא֖וּ לוֹ֙ עִ֣יר דָּוִֽיד׃

ח׳ וַיִּבֶן֙ הָעִ֔יר מִסָּבִ֖יב מִן־הַמִּלּ֣וֹא וְעַד־הַסָּבִ֑יב וְיוֹאָ֣ב יְחַיֶּ֔ה אֶת־שְׁאָ֖ר הָעִֽיר׃

ויואב יחיה את שאר העיר. הוא בנה והחזיק לבנות בדקי החומה דוגמא בעזרא היחיו את האבנים מערמות העפר (נחמיה ג׳:ל״ד)׃

ט׳ וַיֵּ֥לֶךְ דָּוִ֖יד הָל֣וֹךְ וְגָד֑וֹל וַיהוָ֥ה צְבָאוֹ֖ת עִמּֽוֹ׃ {פ}

י׳ וְאֵ֙לֶּה֙ רָאשֵׁ֣י הַגִּבֹּרִ֔ים אֲשֶׁ֖ר לְדָוִ֑יד הַמִּתְחַזְּקִ֣ים עִמּ֗וֹ בְּמַלְכוּתּוֹ֙ עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵ֔ל לְהַמְלִיכֻ֖הוּ כִּדְבַ֥ר יְהוָ֖ה עַל־יִשְׂרָאֵֽל׃ {ס}

י״א וְאֵ֙לֶּה֙ מִסְפַּ֣ר הַגִּבֹּרִ֔ים אֲשֶׁ֖ר לְדָוִ֑יד יָשָׁבְעָ֗ם בֶּן־חַכְמוֹנִי֙ רֹ֣אשׁ (השלושים) [הַשָּׁלִשִׁ֔ים] הֽוּא־עוֹרֵ֥ר אֶת־חֲנִיתוֹ֖ עַל־שְׁלֹ֣שׁ־מֵא֑וֹת חָלָ֖ל בְּפַ֥עַם אֶֽחָֽת׃

ראש השלישים. ראש הגבורים כמו ושלשים על כלו (שמות י״ד:ז׳)׃

עורר את חניתו. כאשר הוא נלחם במלחמה לא היה חוזר במלחמה עד שיהרג בחניתו ג׳ מאות חלל׃

בן חכמוני. בשמואל (שמואל ב כ״ג:ח׳) כתוב תחכמוני הוא אביו ויפה כח האב מכח הבן שכתוב בו (שם) על שמונה מאות גבורים חלל בפעם אחת׃

י״ב וְאַחֲרָ֖יו אֶלְעָזָ֣ר בֶּן־דֹּד֑וֹ הָאֲחוֹחִ֖י הֽוּא בִּשְׁלוֹשָׁ֥ה הַגִּבֹּרִֽים׃

הוא בשלושה הגבורים. הוא בכלל ג׳ הגבורים כי הוא אחד מהם ושלשה אלו גבורים יותר משאר ל׳ ושלשה שנזכר בסמוך וכאן אינו מזכיר כי אם שנים ישבעם ואלעזר ובשמואל (שמואל ב כ״ג:י״א) מזכיר אף השלישי דכתיב ואחריו שמא בן אגא הררי (שם א׳)׃

י״ג הוּא־הָיָ֣ה עִם־דָּוִ֗יד בַּפַּ֤ס דַּמִּים֙ וְהַפְּלִשְׁתִּ֣ים נֶֽאֶסְפ֣וּ שָׁ֔ם לַמִּלְחָמָ֑ה וַתְּהִ֣י חֶלְקַת־הַשָּׂדֶ֗ה מְלֵאָה֙ שְׂעֹרִ֔ים וְהָעָ֖ם נָ֥סוּ מִפְּנֵ֖י פְּלִשְׁתִּֽים׃

בפס דמים. שם מקום ובשמואל באפס דמים׃

והפלשתים נאספו שם למלחמה. שנזדרזו להנקם מישראל ומאותם גבורים שחרפו כמפורש בשמואל (ב׳ כג) בחרפם בפלשתים׃

מלאה שעורים. ורצו פלשתים לקוצרה ולהציתה באש׃

י״ד וַיִּתְיַצְּב֣וּ בְתוֹךְ־הַחֶלְקָ֗ה וַיַּצִּילוּהָ֙ וַיַּכּ֣וּ אֶת־פְּלִשְׁתִּ֔ים וַיּ֥וֹשַׁע יְהוָ֖ה תְּשׁוּעָ֥ה גְדוֹלָֽה׃

ט״ו וַיֵּרְד֣וּ שְׁלוֹשָׁ֗ה מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים֙ רֹ֔אשׁ עַל־הַצּ֖וּר אֶל־דָּוִ֑יד אֶל־מְעָרַ֣ת עֲדֻלָּ֔ם וּמַחֲנֵ֥ה פְלִשְׁתִּ֖ים חֹנָ֥ה בְּעֵ֖מֶק רְפָאִֽים׃

וירדו שלושה מן השלושים. שלשה אלו היו ראש לכל השלושים׃

ט״ז וְדָוִ֖יד אָ֣ז בַּמְּצוּדָ֑ה וּנְצִ֥יב פְּלִשְׁתִּ֖ים אָ֥ז בְּבֵֽית לָֽחֶם׃

ונציב פלשתים אז בבית לחם. שכבר בית לחם לקחו והעמידו בה נציב שופט זה בתחלת מלכותו שעדיין פלשתים היו מושלים בם שכך מצינו שלפני בא דוד היו מושלים על ישראל בימי שמשון ושמואל דכתיב (בשמואל א ד׳:ט׳) התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים וגו׳:

י״ז וַיִּתְאַוֶּ֥ן דָּוִ֖יד וַיֹּ֣אמֶר מִֽי יַשְׁקֵ֨נִי מַ֜יִם מִבּ֣וֹר בֵּית־לֶ֗חֶם אֲשֶׁ֥ר בַּשָּֽׁעַר׃

מי ישקני מים מבור בית לחם. זה הי׳ מקומו של דוד דכתיב ודוד בן ישי מבית הלחמי (שמואל א י״ח:ג׳) ולפי שהיה דוד תדיר מלומד ורגיל באותן מים נתאו׳ להם וכל מים וכל אויר שאד׳ רגיל בהם יפין לו ושאין רגיל בהם ניזוק ודוגמא בריש יוסיפון מלכ׳ אחת שחלת׳ על שנישאת חוצה מארץ מולדתה ואמרו הרופאים אין לה רפואה עד שתרחץ ותהנה ממימי מקומה וכן עשו לה:

י״ח וַיִּבְקְע֣וּ הַשְּׁלֹשָׁ֗ה בְּמַחֲנֵ֤ה פְלִשְׁתִּים֙ וַיִּשְׁאֲב֣וּ מַ֔יִם מִבּ֖וֹר בֵּית־לֶ֑חֶם אֲשֶׁ֣ר בַּשַּׁ֔עַר וַיִּשְׂא֖וּ וַיָּבִ֥אוּ אֶל־דָּוִ֖יד וְלֹא־אָבָ֣ה דָּוִ֑יד לִשְׁתּוֹתָ֔ם וַיְנַסְּכֵ֖הוּ אֹתָ֥ם לַיהוָֽה׃

ויבקעו השלשה במחנה פלשתים. בל״א (דורך ברעכן די שאר״א):

וישאבו. כשהפלשתים עומדים בפני הבור באו ג׳ גבורי ישראל ובקעו ביניהם ושאבו על כרחם:

וינסך אותם לה׳. בר קפרא אומר חג הסוכות היה ונסכן על המזבח:

י״ט וַיֹּ֣אמֶר חָלִילָ֤ה לִּי֙ מֵֽאֱלֹהַ֔י מֵעֲשׂ֥וֹת זֹ֖את הֲדַ֣ם הָאֲנָשִׁ֑ים הָאֹ֣לֶךְ נַפְשׁוֹתָ֗ם כִּ֚י בְּנַפְשׁוֹתָ֣ם הֱבִיאֽוּם וְלֹ֥א אָבָ֖ה לִשְׁתּוֹתָ֑ם אֵ֚לֶּה עָשׂ֣וּ שְׁלֹשֶׁ֔ת הַגִּבּוֹרִֽים׃

כי בנפשותם הביאום. שמסרו עצמם להריגה על המים:

כ׳ וַאֲבִשַׁ֣י אֲחִי־יוֹאָ֗ב הֽוּא־הָיָה֙ רֹ֣אשׁ הַשְּׁלוּשָׁ֔ה וְה֣וּא עוֹרֵ֔ר אֶת־חֲנִיתוֹ֙ עַל־שְׁלֹ֣שׁ מֵא֔וֹת חָלָ֖ל (ולא) [וְלוֹ־]שֵׁ֑ם בַּשְּׁלוּשָֽׁה׃

ואבשי אחי יואב הוא היה ראש השלושה. לאותם שלשה שבקעו במחנה פלשתים ושאבו המים ומה שאינו מזכיר את יואב עם הגבורים לפי שאין כבודו למנותו עם אלו כי הוא היה שר צבא ראש לכולם:

ולו שם בשלשה. אותו השם היה לו שגבורתו היתה כנגד כל גבורות כולם וטעות הוא:

כ״א מִן־הַשְּׁלוּשָׁ֖ה בַּשֵּׁנִ֑ים נִכְבָּ֣ד וַיְהִי־לָהֶם֙ לְשָׂ֔ר וְעַד־הַשְּׁלוּשָׁ֖ה לֹ֥א בָֽא׃ {ס}

מן השלושה בשנים. הוא נכבד ולא כאותן שלשה כנגד השנים היתה גבורתו ולכלל גבורות השלשה לא בא (וזהו) ועד השלשה לא בא:

כ״ב בְּנָיָ֞הוּ בֶּן־יְהוֹיָדָ֣ע בֶּן־אִישׁ־חַ֗יִל רַב־פְּעָלִים֙ מִקַּבְצְאֵ֔ל ה֥וּא הִכָּ֖ה אֵ֣ת שְׁנֵ֣י אֲרִיאֵ֣ל מוֹאָ֑ב וְה֣וּא יָרַ֗ד וְהִכָּ֤ה אֶת־הָאַרְיֵה֙ בְּת֣וֹךְ הַבּ֔וֹר בְּי֖וֹם הַשָּֽׁלֶג׃

בן איש חיל. דוגמא בן בליעל ובשמואל (ב׳ כ״ג) כתיב בן איש חי כי כן מנהג בני האדם כשרואים אדם זריז אומרים זה כולו חי:

אריאל. גבורים בעלי כח ארי גבור וגם אל לשון אילי הארץ (יחזקאל י״ז):

רב פעלים. פעולות של גבורות הרבה עשה:

והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג. ולא חשש מן הצינה והקור, ויש אומרים ביום השלג כל השנה כולה אין הארי מסוכן יותר מיום השלג כשבא אדם נגדו זורק השלג ברגלו בין עיני האדם עד שלא יכול לראות והורגו ואני שמעתי כך על זאת:

כ״ג וְה֣וּא־הִכָּ֗ה אֶת־הָאִישׁ֙ הַמִּצְרִ֣י אִ֔ישׁ מִדָּ֖ה | חָמֵ֣שׁ בָּאַמָּ֑ה וּבְיַד֙ הַמִּצְרִ֣י חֲנִ֔ית כִּמְנ֥וֹר אֹרְגִ֖ים וַיֵּ֣רֶד אֵלָ֗יו בַּשַּׁבָּט֙ וַיִּגְזֹ֣ל אֶת־הַחֲנִ֔ית מִיַּ֖ד הַמִּצְרִ֑י וַיַּהַרְגֵ֖הוּ בַּחֲנִיתֽוֹ׃

איש מדה. שאר בני אדם אין צריך למדוד כי אם מאומד יכול לידע ודוגמא אשר ראינו בתוכה אנשי מדות (במדבר י״ג:ל״ב):

כמנור אורגים. עץ שכורכים עליו הבגד:

כ״ד אֵ֚לֶּה עָשָׂ֣ה בְנָיָ֔הוּ בֶּן־יְהוֹיָדָ֖ע וְלוֹ־שֵׁ֑ם בִּשְׁלוּשָׁ֖ה הַגִּבֹּרִֽים׃

כ״ה מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים הִנּוֹ נִכְבָּד֙ הוּא וְאֶל־הַשְּׁלִשָּׁה לֹא־בָ֣א וַיְשִׂימֵ֥הוּ דָוִ֖יד עַל־מִשְׁמַעְתּ֑וֹ׃ {ס}

מן השלושים הנו נכבד הוא ואל השלשה. לכלל גבורת השלשה לא בא לאותן ג׳ שמזכיר למעלה ולכן כתיב לא באלף׃

על משמעתו. ל׳ מנוי וכן ובני עמון משמעתם (ישעיהו י״א:י״ד)׃

כ״ו וְגִבּוֹרֵ֥י הַחֲיָלִ֖ים עֲשָׂהאֵ֣ל אֲחֵ֣י יוֹאָ֔ב {ס} אֶלְחָנָ֖ן בֶּן־דּוֹדֹ֥ו מִבֵּֽית לָֽחֶם׃ {ס}

וגבורי החילים. אך לא כאותן של מעלה׃

כ״ז שַׁמּוֹת֙ הַהָרוֹרִ֔י {ס} חֶלֶ֖ץ הַפְּלוֹנִֽי׃ {ס}

כ״ח עִירָ֞א בֶּן־עִקֵּ֣שׁ הַתְּקוֹעִ֗י {ס} אֲבִיעֶ֛זֶר הָעַנְּתוֹתִֽי׃ {ס}

כ״ט סִבְּכַ֣י הַחֻשָׁתִ֔י {ס} עִילַ֖י הָאֲחוֹחִֽי׃ {ס}

ל׳ מַהְרַ֣י הַנְּטֹפָתִ֔י {ס} חֶלֶ֖ד בֶּן־בַּעֲנָ֑ה הַנְּטוֹפָתִֽי׃ {ס}

ל״א אִיתַ֞י בֶּן־רִיבַ֣י מִגִּבְעַת֮ בְּנֵ֣י בִנְיָמִן֒ {ס} בְּנָיָ֖ה הַפִּרְעָתֹנִֽי׃ {ס}

ל״ב חוּרַ֣י מִנַּחֲלֵ֣י גָעַ֔שׁ {ס} אֲבִיאֶ֖ל הָעַרְבָתִֽי׃ {ס}

ל״ג עַזְמָ֖וֶת הַבַּחֲרוּמִ֑י {ס} אֶלְיַחְבָּ֖א הַשַּׁעַלְבֹנִֽי׃ {ס}

ל״ד בְּנֵ֣י הָשֶׁם֮ הַגִּזֹנִי֒ {ס} יוֹנָתָ֖ן בֶּן־שָׁגֵ֑ה הַהֲרָרִֽי׃ {ס}

ל״ה אֲחִיאָ֞ם בֶּן־שָׂכָ֣ר הַהֲרָרִ֗י {ס} אֱלִיפָ֛ל בֶּן־אוּֽר׃ {ס}

ל״ו חֵ֥פֶר הַמְּכֵרָתִ֖י אֲחִיָּ֣ה הַפְּלֹנִֽי׃ {ס}

ל״ז חֶצְרוֹ֙ הַכַּרְמְלִ֔י {ס} נַעַרַ֖י בֶּן־אֶזְבָּֽי׃ {ס}

ל״ח יוֹאֵ֞ל אֲחִ֣י נָתָ֗ן {ס} מִבְחָ֛ר בֶּן־הַגְּרִֽי׃ {ס}

ל״ט צֶ֚לֶק הָעַמּוֹנִ֔י נַחְרַ֖י הַבְּאֵרֹתִ֑י נֹשֵׂ֣א כְלֵ֔י יוֹאָ֖ב בֶּן־צְרוּיָֽה׃ {ס}

מ׳ עִירָ֥א הַיִּתְרִ֖י {ס} גָּרֵ֥ב הַיִּתְרִֽי׃ {ס}

מ״א אוּרִיָּ֥ה הַחִתִּ֖י {ס} זָבָ֥ד בֶּן־אַחְלָֽי׃ {ס}

מ״ב עֲדִינָ֥א בֶן־שִׁיזָ֖א הָרְאוּבֵנִ֑י רֹ֣אשׁ לָֽרְאוּבֵנִ֔י וְעָלָ֖יו שְׁלֹשִֽׁים׃ {ס}

מ״ג חָנָ֥ן בֶּן־מַעֲכָ֖ה וְיוֹשָׁפָ֥ט הַמִּתְנִֽי׃ {ס}

מ״ד עֻזִּיָּ֥א הָעַשְׁתְּרָתִ֖י {ס} שָׁמָ֣ע (ויעואל) [וְיִעִיאֵ֑ל] בְּנֵ֥י חוֹתָ֛ם הָעֲרֹעֵרִֽי׃ {ס}

מ״ה יְדִיעֲאֵ֥ל בֶּן־שִׁמְרִ֖י וְיוֹחָ֣א אָחָ֑יו הַתִּיצִֽי׃ {ס}

מ״ו אֱלִיאֵ֨ל הַמַּחֲוֹלִ֜ים וִירִיבַ֣י וְיוֹשַׁוְיָ֗ה בְּנֵ֤י אֶלְנַעַם׃ {ס} וְיִתְמָ֖ה הַמּוֹאָבִֽי׃

מ״ז אֱלִיאֵ֥ל וְעוֹבֵ֖ד {ס} וְיַעֲשִׂיאֵ֑ל הַמְּצֹבָיָֽה׃ {פ}

פרק י״ב

א׳ וְאֵ֙לֶּה֙ הַבָּאִ֣ים אֶל־דָּוִ֔יד לְצִיקְלַ֖ג עוֹד֙ עָצ֣וּר מִפְּנֵ֔י שָׁא֖וּל בֶּן־קִ֑ישׁ וְהֵ֣מָּה׀ בַּגִּבּוֹרִ֗ים עֹזְרֵ֥י הַמִּלְחָמָֽה׃

עוד עצור. נחבא׃

ב׳ נֹשְׁקֵ֤י קֶ֙שֶׁת֙ מַיְמִינִ֣ים וּמַשְׂמְאִלִ֔ים בָּאֲבָנִ֖ים וּבַחִצִּ֑ים בַּקֶּ֣שֶׁת מֵאֲחֵ֖י שָׁא֥וּל מִבִּנְיָמִֽן׃

נשקי קשת. מזוינים בקשת ובחצים ומורים לפניהם ולאחריהם אף באבנים היו נותנים על יתר הקשת אבן מורים ואני ראיתי כן הרבה׃

מאחי שאול מבנימין. לפי שכולם יצאו מאיש אחד מבנימין קרויים כולם אחים ולכבוד גדולת דוד אומר מאחי שאול שאפילו אחי שאול באו אליו בעוד שאול חי׃

ג׳ הָרֹ֣אשׁ אֲחִיעֶ֔זֶר וְיוֹאָ֖שׁ בְּנֵ֣י הַשְּׁמָעָ֑ה הַגִּבְעָתִ֔י (ויזואל) [וְיִזִיאֵ֖ל] וָפֶ֣לֶט בְּנֵ֣י עַזְמָ֔וֶת וּבְרָכָ֖ה וְיֵה֥וּא הָעֲנָתֹתִֽי׃

ד׳ וְיִשְׁמַעְיָ֤ה הַגִּבְעוֹנִי֙ גִּבּ֣וֹר בַּשְּׁלֹשִׁ֔ים וְעַל־הַשְּׁלֹשִׁ֑ים

ועל השלשים. ראש לשלשים׃

ה׳ וְיִרְמְיָ֥ה וְיַחֲזִיאֵ֖ל וְיוֹחָנָ֑ן וְיוֹזָבָ֖ד הַגְּדֵרָתִֽי׃ {ס}

ו׳ אֶלְע֥וּזַי וְיִרְימוֹת֙ וּבְעַלְיָ֔ה וּשְׁמַרְיָ֖הוּ וּשְׁפַטְיָ֥הוּ (החריפי) [הַחֲרוּפִֽי]׃

ז׳ אֶלְקָנָ֞ה וְיִשִּׁיָ֣הוּ וַעֲזַרְאֵ֗ל וְיוֹעֶ֙זֶר֙ וְיָשָׁבְעָ֔ם הַקָּרְחִֽים׃

ח׳ וְיוֹאֵ֥לָה וּזְבַדְיָ֖ה בְּנֵ֣י יְרֹחָ֑ם מִן־הַגְּדֽוֹר׃

ט׳ וּמִן־הַגָּדִ֞י נִבְדְּל֣וּ אֶל־דָּוִיד֮ לַמְצָד֒ מִדְבָּ֣רָה גִּבֹּרֵ֔י הַחַ֖יִל אַנְשֵׁ֣י צָבָ֑א לַמִּלְחָמָ֕ה עֶרְכֵ֥י צִנָּ֖ה וָרֹ֑מַח וּפְנֵ֤י אַרְיֵה֙ פְּנֵיהֶ֔ם וְכִצְבָאִ֥ים עַל־הֶהָרִ֖ים לְמַהַֽר׃

למצד מדברה. למצודות המדבר שנחבא מפני שאול דכתיב (שמואל א כ״ג:כ״ד) ויקומו וילכו זיפה לפני שאול ודוד ואנשיו במדבר מעון בערבה וכתיב (שם כ, ׳ד) ויעל דוד משם וישב במצדות עין גדי׃

ופני אריה. פניהם מפוחדים כאריה׃

וכצבאים על ההרים למהר. קלים היו במרוצתם כי דרכן של צבאים לרוץ על ההרים כשצדין אותם׃

י׳ עֵ֥זֶר הָרֹ֖אשׁ עֹבַדְיָ֑ה הַשֵּׁנִ֖י אֱלִיאָ֥ב הַשְּׁלִשִֽׁי׃

י״א מִשְׁמַנָּ֖ה הָרְבִיעִ֑י יִרְמְיָ֖ה הַחֲמִשִֽׁי׃

י״ב עַתַּ֖י הַשִּׁשִּׁ֑י אֱלִיאֵ֖ל הַשְּׁבִעִֽי׃

י״ג יוֹחָנָ֖ן הַשְּׁמִינִ֑י אֶלְזָבָ֖ד הַתְּשִׁיעִֽי׃

י״ד יִרְמְיָ֥הוּ הָעֲשִׂירִ֖י מַכְבַּנַּ֥י עַשְׂתֵּ֖י עָשָֽׂר׃ {ס}

ט״ו אֵ֚לֶּה מִבְּנֵי־גָ֔ד רָאשֵׁ֖י הַצָּבָ֑א אֶחָ֤ד לְמֵאָה֙ הַקָּטָ֔ן וְהַגָּד֖וֹל לְאָלֽוֹף׃

אלה מבני גד. כדכתיב למעלה ומן הגדי נבדלו אל דוד׃

אחד למאה הקטן. הקטן שבכולם ירדוף מאה׃

והגדול לאלף. והגדול שבכולם ירדוף אלף כאן נתקיים הפסוק ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם וגו׳׃

ט״ז אֵ֚לֶּה הֵ֔ם אֲשֶׁ֥ר עָבְר֖וּ אֶת־הַיַּרְדֵּ֑ן בַּחֹ֣דֶשׁ הָרִאשׁ֗וֹן וְהוּא֙ מְמַלֵּ֣א עַל־כָּל־[גְּדוֹתָיו] (גדיתיו) וַיַּבְרִ֖יחוּ אֶת־כָּל־הָעֲמָקִ֥ים לַמִּזְרָ֖ח וְלַמַּעֲרָֽב׃ {פ}

אלה הם אשר עברו את הירדן בחודש הראשון. בניסן שכבר נפשרו השלגים׃

ויבריחו את כל העמקים למזרח ולמערב. עברו את הירדן ובקעו במגיניהם את כל עמקי המים למזרח ולמערב ועברו ביבשה וי״א ויבריחו את כל העמקים עמים היושבים בעמקים׃

י״ז וַיָּבֹ֖אוּ מִן־בְּנֵ֣י בִנְיָמִ֑ן וִיהוּדָ֔ה עַד־לַמָּצָ֖ד לְדָוִֽיד׃

מן בני בנימין יהודה עד למצד לדויד. אל המצודה אשר דוד נחבא שם מפני שאול ולקחו עמהם בן אחות דוד לפי שדאגו בני בנימן מדוד שמא סבור הוא דוד שבאו בני בנימין לכפותו ולתתו ביד שאול לפיכך לקחו עמשי עמהם וגם שאר מיהודה קרובי דוד כדכתיב מן בני בנימין ויהודה כשיראה דוד שבאו עמהם באמונתם שלא יחשדם בכל דבר׃

י״ח וַיֵּצֵ֥א דָוִ֖יד לִפְנֵיהֶ֑ם וַיַּ֣עַן וַיֹּ֣אמֶר לָהֶ֗ם אִם־לְשָׁלוֹם֙ בָּאתֶ֣ם אֵלַ֔י לְעָזְרֵ֖נִי יִהְיֶה־לִּ֣י עֲלֵיכֶ֣ם לֵבָ֔ב לְיָחַ֑ד וְאִם־לְרַמּוֹתַ֥נִי לְצָרַ֖י בְּלֹ֣א חָמָ֔סׇ בְּכַפַּ֖י יֵרֶ֥א אֱלֹהֵ֣י אֲבוֹתֵ֑ינוּ וְיוֹכַ֖ח׃ {ס}

ויצא דויד לפניהם. מן המצד׃

ויען ויאמר להם וגו׳. לבב ליחד לבבכם ולבבי יהיה כלב אחד׃

ואם לרמותני לצרי בלא חמס בכפי. כי מה עשיתי לשאול כי הוא צודה את נפשי לקחתה על חנם׃

י״ט וְרוּחַ֙ לָבְשָׁ֣ה אֶת־עֲמָשַׂ֔י רֹ֖אשׁ (השלושים) [הַשָּׁלִשִׁ֑ים] לְךָ֤ דָוִיד֙ וְעִמְּךָ֣ בֶן־יִשַׁ֔י שָׁל֖וֹם ׀ שָׁל֣וֹם לָ֑ךְ וְשָׁל֥וֹם לְעֹזְרֶ֖ךָ כִּ֣י עֲזָרְךָ֔ אֱלֹהֶ֖יךָ וַיְקַבְּלֵ֣ם דָּוִ֔יד וַיִּתְּנֵ֖ם בְּרָאשֵׁ֣י הַגְּדֽוּד׃ {פ}

ורוח לבשה את עמשי. טלטנ״ט בלע״ז ולא רוח נבואה כלומר זה הרוח והרצון לבשו שקפץ בראש לדבר לפני בנימין ויהודה הבאים עמו ודוגמתו ותהי על יפתח רוח ה׳ (שופטים י״א) ואמר **לך דוד** אתה אומר אם לשלום באתם ודאי לשלום באנו אליך **ועמך בן ישי.** אנו רוצים להיות עמך ולעזרך׃

שלום שלום לך ושלום לעוזרך. ואתה שואל אלי לעזרך ודאי לעזרך באנו ולנו אין לך להחזיק טובה כי מאת השם הוא וזהו כי עזרך אלהיך׃

ויקבלם דוד. לאותם בני בנימין ויתנם בראשי הגדוד שלו׃

כ׳ וּמִמְּנַשֶּׁ֖ה נָפְל֣וּ עַל־דָּוִ֑יד בְּבֹא֣וֹ עִם־פְּלִשְׁתִּ֗ים עַל־שָׁא֙וּל לַמִּלְחָמָ֔ה וְלֹ֥א עֲזָרָ֖ם כִּ֣י בְעֵצָ֗ה שִׁלְּחָ֤הוּ סַרְנֵי֙ פְּלִשְׁתִּ֔ים לֵאמֹ֖ר בְּרֹאשֵׁ֣ינוּ יִפּ֔וֹל אֶל־אֲדֹנָ֖יו שָׁא֑וּל׃

וממנשה נפלו על דוד. לעזרו׃

בבואו עם פלשתים על שאול למלחמה. באותה מלחמה שנהרג בה שאול׃

ולא עזרום. ח״ו שעזרו לפלשתים אלא בעצה שלחוהו סרני פלשתים, אלא כי עצה נתיעצו הסרנים לשלחו לביתו כי אמרו בראשינו יפול אל אדוניו דוגמת נפלו אל דוד׃

כ״א בְּלָכְתּ֣וֹ אֶל־צִיקְלַ֔ג נָפְל֥וּ עָלָ֖יו ׀ מִמְּנַשֶּׁ֑ה עַדְנַ֣ח וְיוֹזָבָ֗ד וִידִיעֲאֵל֙ וּמִיכָאֵ֔ל וְיוֹזָבָ֖ד וֶאֱלִיה֣וּא וְצִלְתַּ֑י רָאשֵׁ֥י הָאֲלָפִ֖ים אֲשֶׁ֥ר לִמְנַשֶּֽׁה׃

כ״ב וְהַמָּה֙ עָזְר֣וּ עִם־דָּוִ֔יד עַל־הַגְּד֖וּד כִּי־גִבּוֹרֵ֣י חַ֔יִל כֻּלָּ֖ם וַיִּהְיוּ֙ שָׂרִ֣ים בַּצָּבָ֔א׃

על הגדוד. של עמלקים כשנשבו נשיו כי באותו פרק היה כי בלכתו אל צקלג כששלחוהו סרני פלשתים ובא אל צקלג כבר נשבו׃

כ״ג כִּי לְעֶת־יוֹם בְּיוֹם יָבֹאוּ עַל־דָּוִיד לְעָזְרוֹ עַד־לְמַחֲנֶה גָּדוֹל כִּמַחֲנֵה אֱלֹהִים׃ {פ}

כי לעת יום ביום יבואו על דוד לעזרו. פתרונו מה לך לספר יותר מי ומי באו אליו אלא סוף דבר בכל עת ועת באים אל דוד׃

עד למחנה גדול כמחנה אלהים. פתרון לא היה המחנה של דוד להיות כך גדול אלא כי מהשם היה המחנה כך גדול שבאו לו בעצת אלהים וזהו כמחנה אלהים ודוגמא מחנה אלהים דיעקב (בראשית ל״ב:ג׳) ויש לומר מרוב חיילות קרהו מחנה אלהים׃

כ״ד וְאֵלֶּה מִסְפְּרֵי רָאשֵׁי הֶחָלוּץ לַצָּבָא בָּאוּ עַל־דָּוִיד חֶבְרוֹנָה לְהָסֵּב מַלְכוּת שָׁאוּל אֵלָיו כְּפִי יְהוָה׃ {ס}

להסב מלכות שאול אליו. מן בני שאול ודוגמא ותסוב המלוכה׃

כ״ה בְּנֵי יְהוּדָה נֹשְׂאֵי צִנָּה וָרֹמַח שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת חֲלוּצֵי צָבָא׃ {ס}

בני יהודה נשאי צנה ורמח ששת אלפים ושמונה מאות. ואל תתמה שמיהודה באו לו מעט מכל שבט ושבט שבא לו שהרי אין צריך לבוא לו שום אדם מיהודה להמליכהו כי בני יהודה הם המליכוהו כבר בחברון אבל יתר השבטים שהיו עם בני שאול עד עתה הם הוצרכו לבוא בחברון להמליכו׃

חלוצי צבא. המוציאים מן העם ודוגמתו חלוצי צבא דמטות, וי״א חלוצים כמו זריזים והחליצנו׃

כ״ו מִן־בְּנֵי שִׁמְעוֹן גִּבּוֹרֵי חַיִל לַצָּבָא שִׁבְעַת אֲלָפִים וּמֵאָה׃ {ס}

כ״ז מִן־בְּנֵי הַלֵּוִי אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ {ס}

כ״ח וְיְהוֹיָדָע הַנָּגִיד לְאַהֲרֹן וְעִמּוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ {ס}

ויהוידע הנגיד לאהרן. הוא אביו של בניהו׃

הנגיד לאהרן. המוציא והמביא׃

ועמו שלשת אלפים ושבע מאות. כולם מבני אהרן הכהן ויהוידע שהיה בימי יואש בן בניהו בנו של יהוידע׃

כ״ט וְצָדוֹק נַעַר גִּבּוֹר חַיִל וּבֵית־אָבִיו שָׂרִים עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ {ס}

וצדוק נער. לפיכך אל תתמה שלא היה נגיד׃

ובית אביו שרים עשרים ושנים. זה היא גדולה גדולה ועל כן לקחו הכהונה גדולה מאביתר ונתנוה לצדוק הכהן׃

ל׳ וּמִן־בְּנֵי בִנְיָמִן אֲחֵי שָׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְעַד־הֵנָּה מַרְבִּיתָם שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת בֵּית שָׁאוּל׃ {ס}

ומן בני בנימין אחי שאול וגו׳. ואל תתמה שלא באו אלא כי אם ג׳ אלפים כי עד הנה מרביתם שומרים משמרת בני שאול לעוזרן׃

ל״א וּמִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם עֶשְׂרִים אֶלֶף וּשְׁמוֹנָה מֵאוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל אַנְשֵׁי שֵׁמוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם׃ {ס}

ל״ב וּמַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת לָבוֹא לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד׃ {ס}

ל״ג וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל־אֲחֵיהֶם עַל־פִּיהֶם׃ {ס}

ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. שיודעים לתת עצה לפי הענין של מעשה שצריך לדוד להתיעץ היאך יחזק המלכות מפני בני שאול׃

ראשיהם מאתים. לבד מן השאר׃

וכל אחיהם על פיהם. על עצתם׃

ל״ד מְזַבְּלוֹן יוֹצְאֵי צָבָא עֹרְכֵי מִלְחָמָה בְּכָל־כְּלֵי מִלְחָמָה חֲמִשִּׁים אֶלֶף וְלַעֲזַר בְּלֹא־לֵב וָלֵב׃ {ס}

ולעזור. ל׳ עזור ממש כמו (ישעיה יו״ד) כל ההרים אשר במעדר יעדרון ומתוך כך יעמדו הם כעורכי המלחמה וי״מ לעדור כמו לערוך מלחמה׃

בלא לב ולב. מפורש בב״ר בין במתכוין בין שלא במתכוין היו מנצחין׃

ל״ה וּמְנַפְּפֵלִי שָׂרִים אֲלָף וְעַמָּהֶם בְּצִנָּה וַחֲנִית שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה אָלֶף׃ {ס}

ל״ו וּמִן־הַדָּנִי עֹרְכֵי מִלְחָמָה עֶשְׂרִים־וּשְׁמוֹנָה אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ {ס}

ל״ז וּמֵאָשֵׁר יוֹצְאֵי צָבָא לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה אַרְבָּעִים אָלֶף׃ {ס}

ל״ח וּמֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן מִן־הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי וַחֲצִי | שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בְּכֹל כְּלֵי צָבָא מִלְחָמָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ {ס}

וגם כל שרית ישראל לב אחד להמליך את דוד. אע״פ שלא באו לחברון לכך שארית חסר אלף כלומר אפי׳ שארית לא היה שלא נשתיירו כי אם מעט כי כולם באו לחברון בשמחה׃

ל״ט כָּל־אֵלֶּה אַנְשֵׁי מִלְחָמָה עֹרְכֵי מַעֲרָכָה בְּלֵבָב שָׁלֵם בָּאוּ חֶבְרוֹנָה לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְגַם כָּל־שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֵב אֶחָד לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד׃

ויהיו שם עם דוד ימים שלשה. ואל תתמה היכן לקחו כל החיל הזה כל כך אכילה ושתיה שהיה מספיק להם כי אחיהם הכינו להם מקודם לכן׃

מ׳ וַיִּהְיוּ־שָׁם עִם־דָּוִיד יָמִים שְׁלוֹשָׁה אֹכְלִים וְשׁוֹתִים כִּי־הֵכִינוּ לָהֶם אֲחֵיהֶם׃

מ״א וְגַם הַקְּרוֹבִים אֲלֵיהֶם עַד־יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן וְנַפְתָּלִי מְבִיאִים לֶחֶם בַּחֲמוֹרִים וּבַגְּמַלִּים וּבַפְּרָדִים | וּבַבָּקָר מַאֲכָל קֶמַח דְּבֵלִים וְצִמּוּקִים וְיַיִן וְשֶׁמֶן וּבָקָר וְצֹאן לָרֹב כִּי שִׂמְחָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ {פ}

כי שמחה בישראל. שהיה להם מלך מצליח ומשכיל׃

פרק י״ג

א׳ וַיִּוָּעַץ דָּוִיד עִם־שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת לְכָל־נָגִיד׃

ויועץ דוד עם שרי האלפים. שאמר להם דוד כבר עסקתם בתקנתכם להיות לכם מלך להושיע לכם ועתה תעסקו בכבוד אלהים׃

ב׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכָל | קְהַל יִשְׂרָאֵל אִם־עֲלֵיכֶם טוֹב וּמִן־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִפְרְצָה נִשְׁלְחָה עַל־אַחֵינוּ הַנִּשְׁאָרִים בְּכֹל אַרְצוֹת יִשְׂרָאֵל וְעִמָּהֶם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם בְּעָרֵי מִגְרְשֵׁיהֶם וְיִקָּבְצוּ אֵלֵינוּ׃

נפרצה נשלחה. נפרצה אותה גדר שהיתה גדורה עד עתה שלא דרש שום אדם לאלהים ונשלחה על אחינו הנשארים משום כבוד הארון׃

ג׳ וְנָסֵבָּה אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ כִּי־לֹא דְרַשְׁנֻהוּ בִּימֵי שָׁאוּל׃

ד׳ וַיֹּאמְרוּ כָל־הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי־יָשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי כָל־הָעָם׃

ה׳ וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל מִן־שִׁיחוֹר מִצְרַיִם וְעַד־לְבוֹא חֲמָת לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִקִּרְיַת יְעָרִים׃

מן שיחור מצרים ועד לבא חמת. דוגמא מלבוא חמת עד נחל מצרים׃

ו׳ וַיַּעַל דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָתָה אֶל־קִרְיַת יְעָרִים אֲשֶׁר לִיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים | יְהוָה יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שָׁם׃

בעלתה אל קרית. פתרון בעלתה שהיא קרית יערים׃

להעלות משם וגו׳. כדכתיב (בשמואל ב׳ ז׳) אשר נקרא שם ה׳ צבאות יושב הכרובים עליו, כלומר שמו של הקב״ה נקרא על הארון אעפ״י שגלה ארון לפלשתים לא זז ממנו שם הזה שנתקדש׃

ז וַיַּרְכִּיבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים֙ עַל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה מִבֵּ֖ית אֲבִינָדָ֑ב וְעֻזָּ֣א וְאַחְיוֹ֔ נֹהֲגִ֖ים בָּעֲגָלָֽה׃

וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה. מה ראה דוד שהרכיבו על עגלה חדשה ולא במשא הלוים כאשר עשה כשהביא אותו משם לציון באחרונה לפי שאמר דוד כל עומת שבא אלי כשהשיבוהו פלשתים על עגלה חדשה כדכתיב וישימו את הארון ה׳ על עגלה וגו׳ לפיכך נענש׃

עזא ואחיו. בני אבינדב היו כדכתיב בשמואל (שם א׳ ו׳)׃

נוהגים בעגלה. כמנהג נוהגי עגלה אחד הולך לפני העגלה ומיישר׳ בדרך ישרה ואחד בצד העגלה שלא תהפוך ליפול וכן כתיב (שמואל א׳ ו׳) ואחיו הולך לפני הארון ועזא בצד העגלה (שם) לפיכך שלח עזא את ידו לאחוז בארון כששמטו הבקר ולכך נענש׃

ח וְדָוִ֣יד וְכָל־יִשְׂרָאֵ֗ל מְשַׂחֲקִים֙ לִפְנֵ֣י הָאֱלֹהִ֔ים בְּכָל־עֹ֖ז וּבְשִׁירִ֑ים וּבְכִנֹּר֣וֹת וּבִנְבָלִ֗ים וּבְתֻפִּ֛ים וּבִמְצִלְתַּ֖יִם וּבַחֲצֹצְרֽוֹת׃

כאן כתיב **בכל עוז** ובשמואל (שם) כתיב בכל עצי פתרון בכל עצי כלי שיר וכאן פתרון בכל עוז כלי שיר׃

ובשירים ובכנורות ובנבלים ובתפים. כולם כלי שיר הם אבל מצלתים כלי שיר היה ולא היה עשוי כ״א להשמעת קול ודוגמתו כלי שיר שקורין פויקי״ן בל״א שמכין עליו במקלות והוא משמיע קול וכן מוכיח לקמן (ט״ו) ובמצלתים משמיעים וכתיב (שם) והמשוררים הימן אסף ואיתן במצלתים נחשת להשמיע ועוד למטה כתיב בשיר בית ה׳ במצלתים וגומר (לקמן כ״ה) ועל שם כך נקרא מצלתים וכן יירש הצלצל (דברים כ״ח:מ״ב) מין ארבה המשמיע קול כדכתיב בנבואות (יואל ב׳:ה׳) על הארבה כקול מרכבות על ראשי ההרים ירקדון וגו׳׃

ט וַיָּבֹ֕אוּ עַד־גֹּ֖רֶן כִּידֹ֑ן וַיִּשְׁלַ֤ח עֻזָּא֙ אֶת־יָד֔וֹ לֶֽאֱחֹז֖ אֶת־הָאָרֹ֑ון כִּ֥י שָׁמְט֖וּ הַבָּקָֽר׃

עד גורן כידון. שם מקום׃

י וַיִּֽחַר־אַ֤ף יְהוָה֙ בְּעֻזָּ֔א וַיַּכֵּ֖הוּ עַל־אֲשֶׁר־שָׁלַ֣ח יָד֔וֹ עַל־הָאָרֹ֑ון וַיָּ֤מָת שָׁם֙ לִפְנֵ֣י הָאֱלֹהִֽים׃

ויכהו על אשר שלח ידו על הארון. והוא שכתוב בשמואל (ב׳ ו׳) ויכהו שם אלהים על השל פתרון על השלח על שאחז בארון ודוגמתו (במלכים א כ״א:כ״ג) הכלבים יאכלו את בשר איזבל בחיל יזרעאל ופסוק אחר כתיב בחלק יזרעאל (שם ב׳ ט) כך נפרש כאן על השל השלח׃

וימת שם לפני אלהים. לפני ארון אלהים (בשמואל ב ו׳:ז׳) כתיב וימת שם עם ארון האלהים׃

י״א וַיִּֽחַר לְדָוִ֔יד כִּֽי־פָרֹ֥ץ יְהוָ֖ה פֶּ֣רֶץ בְּעֻזָּ֑א וַיִּקְרָ֛א לַמָּקֹ֥ום הַה֖וּא פֶּ֣רֶץ עֻזָּ֑א עַ֖ד הַיֹּ֥ום הַזֶּֽה׃

י״ב וַיִּירָ֥א דָוִ֛יד אֶת־הָאֱלֹהִ֖ים בַּיֹּ֣ום הַה֑וּא לֵאמֹ֗ר אֵיךְ֙ אָבִ֣יא אֵלַ֔י אֶת־אֲרֹ֖ון הָאֱלֹהִֽים׃

ויירא דוד את האלהים ביום ההוא לאמר. מה הוא ירא לאמר שאמר איך אביא אלי ארון ה׳׃

י״ג וְלֹא־הֵסִ֥יר דָּוִ֛יד אֶת־הָאָרֹ֖ון אֵלָ֑יו אֶל־עִ֣יר דָּוִ֔יד וַיַּטֵּ֥הוּ אֶל־בֵּ֖ית עֹבֵ֥ד אֱדֹ֖ם הַגִּתִּֽי׃

הגתי. מגת היה בתחילה מקודם היה מתגורר בגת ולוי היה כדכתיב (לקמן ט״ו) ויאמר דוד לשרי הלוים להעמיד את אחיהם המשוררים וכתיב בסמוך (שם) ועבד אדם ויחיה שוערים לארון׃

י״ד וַיֵּ֣שֶׁב אֲרֹון֩ הָאֱלֹהִ֨ים עִם־בֵּ֜ית עֹבֵ֤ד אֱדֹם֙ בְּבֵיתֹ֔ו שְׁלֹשָׁ֖ה חֳדָשִׁ֑ים וַיְבָ֣רֶךְ יְהוָ֔ה אֶת־בֵּ֖ית עֹבֵ֣ד אֱדֹ֑ם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֹֽו׃ {ס}

פרק י״ד

א וַיִּשְׁלַ֣ח (חירם) [חוּרָ֗ם] מֶ֤לֶךְ־צֹר֙ מַלְאָכִ֔ים אֶל־דָּוִ֖יד וַעֲצֵ֣י אֲרָזִ֑ים וְחָרָשֵׁ֥י קִ֛יר וְחָרָשֵׁ֥י עֵצִ֖ים לִבְנֹ֥ות לֹ֖ו בָּֽיִת׃

וישלח. חירם מלך צור מפורש בב״ר למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט יהודה כן עשה חירה העדולמי ליהודה׃

וחרשי קיר וחרשי עצים. אומנים׃

ב וַיֵּ֣דַע דָּוִ֔יד כִּֽי־הֱכִינֹ֥ו יְהוָ֖ה לְמֶ֣לֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵ֑ל כִּֽי־נִשָּׂ֤את לְמַעְלָה֙ מַלְכוּתֹ֔ו בַּעֲבֻ֖ור עַמֹּ֥ו יִשְׂרָאֵֽל׃ {ס}

וידע דויד כי הכינו ה׳ למלך. כשראה ששלחו לו מלכי עמים תשורות׃

ג׳ וַיִּקְּחוּ דָוִיד עוֹד נָשִׁים בִּירוּשָׁלִַם וַיּוֹלֶד דָּוִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת׃

> **ויקח דויד וגו׳.** וכל זה חזקו של דוד׃

ד׳ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַיִּלּוּדִים אֲשֶׁר הָיוּ־לוֹ בִּירוּשָׁלִָם שַׁמּוּעַ וְשׁוֹבָב נָתָן וּשְׁלֹמֹה׃

ה׳ וְיִבְחָר וֶאֱלִישׁוּעַ וְאֶלְפָּלֶט׃

ו׳ וְנֹגַהּ וְנֶפֶג וְיָפִיעַ׃

ז׳ וֶאֱלִישָׁמָע וּבְעֶלְיָדָע וֶאֱלִיפָלֶט׃ {פ}

ח׳ וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים כִּי־נִמְשַׁח דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל־פְּלִשְׁתִּים לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִיד וַיִּשְׁמַע דָּוִיד וַיֵּצֵא לִפְנֵיהֶם׃

> **וישמעו פלשתים כי נמשח דויד למלך על כל ישראל ויעלו כל פלשתים.** לפי שפלשתים היו מושלים כל הימים עד שבא שאול ודוד כדכתיב (שופטים ט״ו:י״א) בשמשון ויאמרו לשמשון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים וכן (בשמואל א ד׳:ט׳) התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם וגו׳ וכן למעלה בפרשה זו וירא כל איש ישראל וגומר ויעזבו עריהם וינוסו ויבאו פלשתים וישבו בהם באותן ז׳ שנים שמלך דוד בחברון לבד לא אמרו דבר ולא חששו על שמלך דוד על חברון כי אמרו מה לנו שמא נציב או שר מנהו לדוד על חברון אבל כשנמשח למלך על כל ישראל אז עלו כל הפלשתים לבקש את דוד שלא רצו שיהא מלך בישראל אלא שעוד הם יהיו מושלים עליהם׃

ט׳ וּפְלִשְׁתִּים בָּאוּ וַיִּפְשְׁטוּ בְּעֵמֶק רְפָאִים׃

י׳ וַיִּשְׁאַל דָּוִיד בֵּאלֹהִים לֵאמֹר הַאֶעֱלֶה עַל־[פְּלִשְׁתִּים] (פלשתיים) וּנְתַתָּם בְּיָדִי וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה עֲלֵה וּנְתַתִּים בְּיָדֶךָ׃

> **וישאל דויד באלהים.** ע״י אורים ותומים׃

י״א וַיַּעֲלוּ בְבַעַל־פְּרָצִים וַיַּכֵּם שָׁם דָּוִיד וַיֹּאמֶר דָּוִיד פָּרַץ הָאֱלֹהִים אֶת־אוֹיְבַי בְּיָדַי כְּפֶרֶץ מָיִם עַל־כֵּן קָרְאוּ שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בַּעַל פְּרָצִים׃

> **ויעלו בבעל פרצים.** שנקרא אחרי כן בעל פרצים על שם מעשה אשר **פרץ האלהים** את אויביו בידו שנסו ונפרצו זה מעל זה׃
>
> **כפרץ מים.** כגלי מים שנפרצי׳ ממקומם ונופלים למקום אחר׃

י״ב וַיַּעַזְבוּ שָׁם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשָּׂרְפוּ בָאֵשׁ׃ {פ}

י״ג וַיֹּסִפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְשְׁטוּ בָּעֵמֶק׃

י״ד וַיִּשְׁאַל עוֹד דָּוִיד בֵּאלֹהִים וַיֹּאמֶר לוֹ הָאֱלֹהִים לֹא תַעֲלֶה אַחֲרֵיהֶם הָסֵב מֵעֲלֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוּל הַבְּכָאִים׃

> **הסב מעליהם.** אמרה מדת הדין לפני המקום רבש״ע למה העברת את שאול מלפני דוד אמר לה על שלא המתין לשמואל שבעת ימים כאשר צוהו אמר לה הקב״ה אנסה עתה את דוד הסב מעליהם וגו׳ וכל זה שמר דוד׃

ט״ו וְיִהִי כְּשָׁמְעֲךָ אֶת־קוֹל הַצְּעָדָה בְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים אָז תֵּצֵא בַּמִּלְחָמָה כִּי־יָצָא הָאֱלֹהִים לְפָנֶיךָ לְהַכּוֹת אֶת־מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים׃

ט״ז וַיַּעַשׂ דָּוִיד כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ הָאֱלֹהִים וַיַּכּוּ אֶת־מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים מִגִּבְעוֹן וְעַד־גָּזֶרָה׃

י״ז וַיֵּצֵא שֵׁם־דָּוִיד בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וַיהוָה נָתַן אֶת־פַּחְדּוֹ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃

פרק ט״ו

א׳ וַיַּעַשׂ־לוֹ בָתִּים בְּעִיר דָּוִיד וַיָּכֶן מָקוֹם לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֵּט־לוֹ אֹהֶל׃

ב׳ אָז אָמַר דָּוִיד לֹא לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי אִם־הַלְוִיִּם כִּי־בָם | בָּחַר יְהוָה לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וּלְשָׁרְתוֹ עַד־עוֹלָם׃ {פ}

> **כי אם הלוים כי בם בחר.** כלומר בלוים בחר ולא בעגלה שלפי שהרכבנוהו בעגלה נענש עוזה וזהו שאמר למטה כי למבראשונה לא אתם פרץ ה׳ אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט שהרכבנוהו בעגלה׃

ג׳ וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ׃

ד׳ וַיַּאֲסֹף דָּוִיד אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת־הַלְוִיִּם׃ {ס}

ה׳ לִבְנֵי קְהָת אוּרִיאֵל הַשַּׂר וְאָחָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים׃ {ס}

ו׳ לִבְנֵי מְרָרִי עֲשָׂיָה הַשַּׂר וְאָחָיו מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים׃ {ס}

ז׳ לִבְנֵי גֵּרְשֹׁם יוֹאֵל הַשַּׂר וְאָחָיו מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים׃ {ס}

ח׳ לִבְנֵי אֱלִיצָפָן שְׁמַעְיָה הַשַּׂר וְאָחָיו מָאתָיִם׃ {ס}

ט׳ לִבְנֵי חֶבְרוֹן אֱלִיאֵל הַשַּׂר וְאָחָיו שְׁמוֹנִים׃ {ס}

י׳ לִבְנֵי עֻזִּיאֵל עַמִּינָדָב הַשַּׂר וְאָחָיו מֵאָה וּשְׁנֵים עָשָׂר׃ {פ}

י״א וַיִּקְרָא דָוִיד לְצָדוֹק וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם לְאוּרִיאֵל עַשָׂיָה וְיוֹאֵל שְׁמַעְיָה וֶאֱלִיאֵל וְעַמִּינָדָב׃ {ס}

י״ב וַיֹּאמֶר לָהֶם אַתֶּם רָאשֵׁי הָאָבוֹת לַלְוִיִּם הִתְקַדְּשׁוּ אַתֶּם וַאֲחֵיכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֵת אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַכִּינוֹתִי לוֹ׃

י״ג כִּי לְמַבָּרְאשׁוֹנָה לֹא אַתֶּם פָּרַץ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּנוּ כִּי־לֹא דְרַשְׁנָהוּ כַּמִּשְׁפָּט׃

י״ד וַיִּתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

ט״ו וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־הַלְוִיִּם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כִּדְבַר יְהוָה בִּכְתֵפָם בַּמּטוֹת עֲלֵיהֶם׃ {פ}

> **כדבר ה׳ בכתפם.** לשאת אותו ולא ממש בכתפם כי אם במוטות עליהם׃

ט״ז וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת־אֲחֵיהֶם הַמְשֹׁרְרִים בִּכְלֵי־שִׁיר נְבָלִים וְכִנֹּרוֹת וּמְצִלְתַּיִם מַשְׁמִיעִים לְהָרִים־בְּקוֹל לְשִׂמְחָה׃ {פ}

י״ז וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם אֶת הֵימָן בֶּן־יוֹאֵל וּמִן־אָחָיו אָסָף בֶּן־בֶּרֶכְיָהוּ {ס} וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי אֲחֵיהֶם אֵיתָן בֶּן־קוּשָׁיָהוּ׃

י״ח וְעִמָּהֶם אֲחֵיהֶם הַמִּשְׁנִים זְכַרְיָהוּ בֶּן וְיַעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל | וְעַנִּי אֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וּמַעֲשֵׂיָהוּ וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל הַשֹּׁעֲרִים׃

> **ועמהם אחיהם המשנים.** משנה להם לשוערים׃

זכריהו בן. כך שמו וכל אלו משוררים ושוערים היו בדרך שהביאו את הארון והמשוררים והשוערים שהעמיד דוד לאחר שנתנו הארון אל האהל אשר נטה לו דוד ובמשכן שילה היו שוערים ובדרך לא היו שוערים לפי שלא הוצרכו כל כך שוערים לפיכך נעשו משוררים חוץ משנים ברכי׳ ואלקנה וכל זה היה בדרך אבל בנוח הארון היו משוררים שוערים׃

י״ט וְהַמְשֹׁרְרִים הֵימָן אָסָף וְאֵיתָן בִּמְצִלְתַּיִם נְחֹשֶׁת לְהַשְׁמִיעַ׃

והמשוררים הימן אסף ואיתן וגו׳. להשמיע קול הם היו ממונים על אותו כלי שיר׃

כ׳ וּזְכַרְיָה וַעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל וְעַנִּי וֶאֱלִיאָב וּמַעֲשִׂיָּהוּ וּבְנָיָהוּ בִּנְבָלִים עַל־עֲלָמוֹת׃

וזכריה ועזיאל וגו׳. אלו שנאמרו בפסוק למעלה שהיו שוערים החזירו כאן לעשות משוררים׃

על עלמות. על אותן כלי שיר שמנגנין בהם אותן מזמורים למנצח על עלמות וגו׳׃

כ״א וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ בְּכִנֹּרוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית לְנַצֵּחַ׃

ומתתיהו ואליפלהו וגו׳. על השמינית לנצח אותו כלי שיר שמנגנין עליו אותן מזמורים למנצח על השמינית׃

כ״ב וּכְנַנְיָהוּ שָׂר־הַלְוִיִּם בְּמַשָּׂא יָסָר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא׃

וכנניהו שר הלוים במשא. במה היה שר במשא בנשאות השיר׃

יסר במשא. מייסר ומוכיח אותם על המשא בנגון נעימות שיר אם להרים קול אם להשפיל׃

כי מבין הוא. במשא בנשיאות הנגון ולשון מבין נופל על למוד השיר ודוגמא ויהי מספרם עם אחיהם מלמדי שיר לה׳ כל המבין וגומר וכתוב ויפילו גורלות וגו׳ מבין עם תלמיד׃

כ״ג וּבֶרֶכְיָהוּ וְאֶלְקָנָה שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃

כ״ד וּשְׁבַנְיָהוּ וְיוֹשָׁפָט וּנְתַנְאֵל וַעֲמָשַׂי וְזַכַרְיָהוּ וּבְנָיָהוּ וֶאֱלִיעֶזֶר הַכֹּהֲנִים (מחצצרים) [מַחְצְרִים] בַּחֲצֹצְרוֹת לִפְנֵי אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְעֹבֵד אֱדֹם וִיחִיָּה שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃

כ״ה וַיְהִי דָוִיד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים הַהֹלְכִים לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מִבֵּית עֹבֵד־אֱדֹם בְּשִׂמְחָה׃ {פ}

כ״ו וַיְהִי֮ בֶּעְזֹר הָאֱלֹהִים אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה־פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים׃

ויהי בעזר האלהים. רבותינו אמרו מכאן שהארון נושא את עצמו׃

כ״ז וְדָוִיד מְכֻרְבָּל | בְּמְעִיל בּוּץ וְכָל־הַלְוִיִּם הַנֹּשְׂאִים אֶת־הָאָרוֹן וְהַמְשֹׁרְרִים וּכְנַנְיָה הַשַּׂר הַמַּשָּׂא הַמְשֹׁרְרִים וְעַל־דָּוִיד אֵפוֹד בָּד׃

ודוד מכרבל. כמו בדניאל בכרבלתהון דוגמא כרבלתא דתרנגולא׃

וכל הלוים. כמו כן מכורבלים במעיל בוץ ולפי שהיה דוד משורר כמו לוים לבש גם הוא לבושיהם שלבשו גם הם וראיה להבדיל כך היה מנהג מלכים ושרים של עובדי כוכבים ומזלות שאוכלים עם כהניהם כחוקם היו לובשים לבושי כהניהם׃

ועל דויד אפוד בד. כאותו אפוד של אהרן שהיה כמין שני לבדין אחד לפנים ואחד לאחור ומגיע עד מתניו והיה האזור ארוג ממנו וחגרו בו׃

כ״ח וְכָל־יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים֮ אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה֒ בִּתְרוּעָה֒ וּבְקוֹל שׁוֹפָר וּבַחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתַּיִם מַשְׁמִעִים בִּנְבָלִים וְכִנֹּרוֹת׃

כ״ט וַיְהִי֙ אֲרוֹן֙ בְּרִ֣ית יְהוָ֔ה בָּ֖א עַד־עִ֣יר דָּוִ֑יד וּמִיכַ֞ל בַּת־שָׁא֣וּל נִשְׁקָ֗פָה | בְּעַד֙ הַחַלּ֔וֹן וַתֵּ֖רֶא אֶת־הַמֶּ֣לֶךְ דָּוִ֔יד מְרַקֵּ֖ד וּמְשַׂחֵ֑ק וַתָּ֥בָז לוֹ֖ בְּלִבָּֽהּ׃ {פ}

ומיכל בת שאול וגו׳. לפי שספר דברי הימים בשביל כבוד דוד הוא לפיכך אין כתוב כאן מה אמרה מיכל לדוד כמו שכתוב בשמואל מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים כי זילותא של דוד היה שאמרה לו אשה כן׃

פרק ט״ז

א וַיָּבִיאוּ֙ אֶת־אֲר֣וֹן הָאֱלֹהִ֔ים וַיַּצִּיג֥וּ אֹת֖וֹ בְּת֣וֹךְ הָאֹ֑הֶל אֲשֶׁ֥ר נָטָה־לּ֖וֹ דָּוִ֑יד וַיַּקְרִ֧יבוּ עֹלֹ֛ת וּשְׁלָמִ֖ים לִפְנֵ֥י הָאֱלֹהִֽים׃

ב וַיְכַ֣ל דָּוִ֔יד מֵהַעֲל֥וֹת הָעֹלָ֖ה וְהַשְּׁלָמִ֑ים וַיְבָ֥רֶךְ אֶת־הָעָ֖ם בְּשֵׁ֥ם יְהוָֽה׃

ויברך את העם בשם ה׳. שנקרא על הארון כדכתיב למעלה את ארון האלהים ה׳ יושב הכרובים אשר נקרא שם׃

ג וַיְחַלֵּ֣ק לְכָל־אִ֗ישׁ יִשְׂרָאֵל֙ מֵאִ֣ישׁ וְעַד־אִשָּׁ֔ה לְאִ֖ישׁ כִּכַּ֣ר לָ֑חֶם וְאֶ֥שְׁפָּ֛ר וַאֲשִׁישָׁ֖ה׃

ואשפר. אחד משמה בפר׃

ואשישה. אחד משמה בהין, ואשישה דוגמת אשישי ענבים (הושע ג׳:א׳) צלוחית׃

ד וַיִּתֵּ֞ן לִפְנֵ֣י אֲר֗וֹן יְהוָה֙ מִן־הַלְוִיִּ֔ם מְשָׁרְתִ֖ים וּלְהַזְכִּ֣יר וּלְהוֹד֑וֹת וּלְהַלֵּ֖ל לַיהוָ֥ה אֱלֹהֵ֖י יִשְׂרָאֵ֥ל׃ {ס}

ולהזכיר ולהודות ולהלל. להזכיר לומר אותן שני מזמורים שכתוב בהם מזמור לדוד להזכיר (תהילים ל״ח:א׳) **ולהודות** הודו לה׳ קראו בשמו (שם ק״ה) **ולהלל.** ואותן מזמורים שמתחילין הללויה׃

ה אָסָ֣ף הָרֹ֗אשׁ וּמִשְׁנֵ֤הוּ זְכַרְיָה֙ יְעִיאֵ֣ל וּשְׁמִרָמ֔וֹת וִיחִיאֵ֖ל וּמַתִּתְיָ֑ה וֶאֱלִיאָ֤ב וּבְנָיָ֙הוּ֙ וְעֹבֵ֣ד אֱדֹ֔ם וִיעִיאֵ֖ל בִּכְלֵ֣י נְבָלִ֑ים וּבְכִנֹּר֖וֹת וְאָסָ֥ף בְּמִצְלְתַּ֖יִם מַשְׁמִֽיעַ׃

ו וּבְנָיָ֙הוּ֙ וְיַחֲזִיאֵ֣ל הַכֹּהֲנִ֔ים בַּחֲצֹצְר֖וֹת תָּמִ֑יד לִפְנֵ֥י אֲר֖וֹן בְּרִ֥ית הָאֱלֹהִֽים׃

ובניהו ויחזיאל הכהנים בחצוצרות תמיד. חצוצרות כלי שיר של כהנים הוא דוגמא למעלה (ט״ז) ושבניהו וגו׳ ובניהו ואליעזר הכהנים מחצצרים בחצוצרות׃

ז בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא אָ֣ז נָתַ֤ן דָּוִיד֙ בָּרֹ֣אשׁ לְהֹד֔וֹת לַיהוָ֖ה בְּיַד־אָסָ֥ף וְאָחָֽיו׃ {פ}

להודות לה׳ ביד אסף ואחיו. שאסף היה מתחיל הודו לה׳ קראו בשמו ואחרי כן כל אחיו עונים אחריו ודוגמא בעזרא (נחמיה י״א) ומתניה בן מיכא בן זבדי בן אסף ראש התהלה יהודה לתפלה, לכלי שיר הידות שמו כדכתיב בעזרא (שם י״ב) הלוים ישוע בנוי קדמיאל שרביה יהודה מתניה על הידות׃

ח הוֹד֣וּ לַיהוָ֣ה קִרְא֣וּ בִשְׁמ֑וֹ הוֹדִ֖יעוּ בָעַמִּ֣ים עֲלִילֹתָֽיו׃

הודיעו בעמים עלילותיו. מעשה גבורותיו ונפלאותיו שפעל עם הארון׃

קראו בשמו. קראו ה׳ (ה׳) יעזר לארונו דוגמא (מלכים א׳ י״ח) וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם ה׳ אצל ה׳ נופל לומר ל׳ קריאה שנפלאות עשה׃

ט שִׁ֣ירוּ לוֹ֮ זַמְּרוּ־לוֹ֒ שִׂ֣יחוּ בְכָל־נִפְלְאֹתָֽיו׃

י הִתְהַלְּל֣וּ בְשֵׁ֣ם קָדְשׁ֑וֹ יִשְׂמַ֥ח לֵ֝ב מְבַקְשֵׁ֗י יְהוָֽה׃

התהללו בשם קדשו. לומר כל מי שמאמין באלהינו הוא יעזרנו דוגמא ובקדוש ישראל תתהלל (ישעיהו מ״א:ט״ז)׃

בשם קדשו. שיש לך אלוה קדוש וכן כה׳ אלהינו בכל קראנו אליו (דברים ד׳:ז׳)׃

ישמח לב מבקשי ה׳. ובהיטיב יכול לשמוח לבו מי שמבקש לה׳ בלב שלם לכך׃

י״א דִּרְשׁ֣וּ יְהוָ֣ה וְעֻזּ֑וֹ בַּקְּשׁ֖וּ פָּנָ֣יו תָּמִֽיד׃

דרשו ה׳ ועזו. מקדש וארון נקראו עזו דכתיב ויתן לשבי עזו (תהילים ע״ח:ס״א) שנתן ארונו להביאו בשבי וכתיב קומה ה׳ למנוחתך אתה וארון עוזך (שם קלב) ועל כן נקרא אלעזר השומרו עזא על שם ששמר הארון שנקרא עז דוגמא על שם ד׳ מאות שקל כסף והוא חשבון גמטריא של עפרן וכן הרבה דן ידין עמו (בראשית כ״ג:ט״ז) יהודה יודוך אחיך (שם)׃

י״ב זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו֙ אֲשֶׁר עָשָׂה֙ מֹפְתָ֔יו וּמִשְׁפְּטֵי־פִ֖יהוּ׃

זכרו נפלאותיו. מכת עכברים ושלקחו פרות עלות ובניהם כלו בבית וישרנה הפרות (שמואל א ו׳:י״ב) ולא חזרו לאחוריהם ופרץ בעזא וכל השיר נעשה על הארון (שם) והיו אומרים אותו על תמיד של שחר ושירו לה׳ על תמיד של בין הערבים ולמי אני אומר שיזכירו נפלאותיו של תמים דעים׃

י״ג זֶ֚רַע יִשְׂרָאֵ֣ל עַבְדּ֔וֹ בְּנֵ֥י יַעֲקֹ֖ב בְּחִירָֽיו׃

זרע ישראל עבדו וגו׳. הוא ה׳ אלהינו וגו׳׃

י״ד הֽוּא יְהוָ֥ה אֱלֹהֵ֑ינוּ בְּכָל־הָאָ֥רֶץ מִשְׁפָּטָֽיו׃

ט״ו זִכְר֣וּ לְעוֹלָ֣ם׀ בְּרִית֗וֹ דָּבָ֥ר צִוָּ֑ה לְאֶ֖לֶף דּֽוֹר׃

זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור. התורה אשר צוה להודיע בעולם אחר אלף דור וראה שאין העולם מתקיים בלא תורה והעביר מהם תשע מאות ושבעים וד׳ דורות ועתה מספר מה הוא׃

ט״ז אֲשֶׁ֣ר כָּרַ֣ת׀ אֶת־אַבְרָהָ֗ם וּשְׁבוּעָתוֹ֙ לְיִצְחָֽק׃

י״ז וַיַּעֲמִידֶ֥הָ לְיַעֲקֹ֖ב לְחֹ֑ק לְיִשְׂרָאֵ֖ל בְּרִ֥ית עוֹלָֽם׃

ויעמידה ליעקב לחוק וגו׳׃

י״ח לֵאמֹ֥ר לְךָ֖ אֶתֵּ֣ן אֶֽרֶץ־כְּנַ֑עַן חֶ֖בֶל נַחֲלַתְכֶֽם׃

לאמר לך אתן ארץ כנען. שעם כל אחד ואחד כרת ברית לתת להם את ארץ כנען׃

י״ט בִּֽהְיוֹתְכֶ֣ם׀ מְתֵ֣י מִסְפָּ֗ר כִּמְעַט֙ וְגָרִ֣ים בָּֽהּ׃

בהיותכם מתי מספר. אז נשבע לתת להם את ארץ כנען חבל נתלתכם וזהו דבר גדול שאין לומר מרוב עם שהייתם תפשתם ארץ כנען אלא בהיותכם מתי מספר וא״ת אפי׳ לאלף ויותר יש מספר ומהו שכתוב בה בהיותכם מתי מספר לכך נאמר כמעט וגרים בה פתרון אם למיושב אחד הייתי אומר לאברהם לבד ליצחק בלבד ליעקב בלבד לאחד מהם היה אומר לך אתן ארץ כנען לא היה תימה שהרי מיושבים בה היו אלא הוא נשבע לתת להם את הארץ, בשעה שהיו אבותיכם גרים בה דכתיב היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק ועוד אם לגר תושב היה אומר לך ולזרעך אתן את הארץ הזאת לא היה פלא כל כך בזה שאפילו גרים ותושבים לא היו אלא׃

כ׳ וַיִּתְהַלְּכ֣וּ מִגּ֣וֹי אֶל־גּ֑וֹי וּמִמַּמְלָכָ֥ה אֶל־עַ֖ם אַחֵֽר׃

ויתהלכו מגוי אל גוי. אברהם הלך למצרים ולגרר וכן יצחק וכן יעקב היה בבית לבן עשרים שנה וגם עתה כי וילכו לא נאמר אלא ויתהלכו פולאיט״ר בלע״ז׃

כ״א לֹא־הִנִּ֣יחַ לְאִ֭ישׁ לְעָשְׁקָ֑ם וַיּ֖וֹכַח עֲלֵיהֶ֣ם מְלָכִֽים׃

לא הניח לאיש לעשקם. אע״פ כן שהלכו ממקום למקום ומנהג להזיק עוברי דרכים כשבאין למלון מוצאין עליהן עלילות אבל אלו לא הניח הקב״ה להזיקם ולעשקם דוגמא או עשק את עמיתו (ויקרא ה׳:כ״א) ואם תאמר מה שלא עשקום חומסי דרכים ושאר הארצות שעברו אלו בתוכן לפי שלא הרגישו בם אבל אם היו מרגישים בם היו עושקים אותם לכך נאמר ויוכח עליהם מלכים כלומר ודאי עשקום כגון פרעה לאברהם ואבימלך ליצחק ולבן ושכם ליעקב ואמר להם הקדוש ברוך הוא׃

כ״ב אַל־תִּגְּע֥וּ בִמְשִׁיחָ֑י וּבִנְבִיאַ֖י אַל־תָּרֵֽעוּ׃ {פ}

אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו. באברהם כתיב (בראשית י״ב:י״ז) וינגע ה׳ את פרעה וכתיב (שם כ׳) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת וגו׳ ביעקב כתיב ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (שם ל״ח) ויאמר לו השמר לך וגו׳ ועוד ביעקב שבאו אליו להרגו על שהרגו שכם וחמור וכתיב (שם ל״ה) ויסעו ויהי חתת אלהים ובספר (תהילים ק״ה:ט״ז) מפורש יותר כי המזמור אינו מסוים כאן כדכתיב התם ויקרא רעב על הארץ וגו׳ כדי להגלותם למצרים׃

כ״ג שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃

כ״ד סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו׃

ספרו. ישועה שעשה לנו כשגלה הארון אל ארץ פלשתים׃

בכל העמים נפלאותיו. שעשה עם הארון׃

כ״ה כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃

כ״ו כִּי כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃

כי כל אלהי העמים אלילים. תהו מעשה ידי אדם ודוגמתו בנבואת (חבקוק ב׳:י״ח) מה הועיל פסל כי פסלו יצרו וגו׳ עד לעשות אלילים אלמים וה׳ שמים עשה באלילים כתיב לעשות אבל הקב״ה עושה שמים וארץ וכל צבאם׃

כ״ז הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ׃

הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו. אבל האחרים כמת מוטלים במקום שמשימין אותם שם מונחים לפי שאלהינו הוא אלהים אמת׃

כ״ח הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃

הבו לה׳ משפחות עמים. ומה יתנו לו מפרש כבוד ועוז׃

כ״ט הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃

הבו לה׳ כבוד שמו. שמו אדני והוא אדון לכל וזהו הבו לה׳ כבוד שמו כי כשמו כן תהלתו׃

השתחוו לה׳ בהדרת קודש. כי כן אמרנו הוד והדר לפניו׃

ל׳ חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃

חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל בל תמוט. מלך כשרואה שדואגים ויראים ממנו אז הוא מטיל עליהם יותר אימה והם דואגים ממנו יותר שלא יחריב כל בתיהם ומדת הקב״ה אינו עושה כן כשהעולם יראים ממנו אז תכון תבל בל תמוט שהוא עושה נקמה והישרים מתקיימים והארץ מתקיימת ואינה מתמוטטת לכן חילו מלפניו כל הארץ אך אל תדאגו כי לא יבא הקב״ה כי אם לתקן העולם לישבו אבל כשאין הבריות דואגים ממנו וחוטאים אז יהפכם ויאבדם׃

ל״א יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ׃

ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה׳ מלך. כשאדם מולך הכל עצבים שאינן יודעים אם יש שטף בדינו אבל כשימלוך הקב״ה ישמחו השמים והארץ וכל הישרים יאמרו עתה מלך ה׳ שהחזיר לנו את הארון׃

ל״ב יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ׃

ירעם הים ומלואו. כל בריות שבים דוגמא רנו שמים כי עשה ה׳ על שהחזיר לנו את הארון ושלח מלאכי חבלה לעשות משפט בפלשתים׃

ל״ג אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ׃

ל״ד הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו. זה אינו סיום המזמור בפסוק זה אלא מזמור הודו לה׳ קראו בשמו וגם אמרו הושיענו אלהי ישענו מאותו מזמור ואף המזמור (תהילים ק״ו:מ״ז) הוא מתחיל בפסוק זה כי היאך נופל כאן ואמרו הושיענו וקבצנו מן הגוים כי היכן גלו בימי דוד שאומר קבצנו מן הגוים וכך סדר בתהלים המזמור מתחיל הודו לה׳ קראו בשמו ואינו מסיים כי אם עד ברוך ה׳ אלהי ישראל וגו׳ (שם) עד אמן הללויה שהכל מענין אחד ולפי שהוא מזמור גדול חלקו ומתחיל הודו לה׳ כי טוב וכן איוב, (איוב כ״ז:א׳) כשהוצרך להאריך המענה קצרו וחלקו לשנים ואומר ויוסף איוב שאת משלו כי בשירה מחמת גיעגועי שמחתו לא יכול להאריך וחלקו לשנים וכן לענין קינה מחמת רוב צערו אינו יכול להאריך וחלקו לשנים כי גם שירה

וגם קינה כאחת נאמרים שהרי חנה כשבאה להתפלל בעזרה (ש״א ח) חשבה עלי לשכורה שהיה סבור שמחמת יין עשתה והיא אמרה ויין ושכר לא שתיתי וגו׳ כי מרוב שיחי וכעסי מכלל שבענין אחד שכור וצער הם מתנהגים:

ל״ה וְאִמְרוּ֙ הוֹשִׁיעֵ֣נוּ׀ אֱלֹהֵ֣י יִשְׁעֵ֗נוּ וְקַבְּצֵ֤נוּ וְהַצִּילֵ֙נוּ֙ מִן־הַגּוֹיִ֔ם לְהֹד֥וֹת לְשֵׁ֖ם קָדְשֶׁ֑ךָ לְהִשְׁתַּבֵּ֖חַ בִּתְהִלָּתֶֽךָ׃

ואמרו הושיענו. בסוף המזמור (תהלים קה) שמדבר למעלה בשביה וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם וכתיב אחריו ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם ועכשיו נופל לומר הושיענו ה׳ אלהינו וקבצנו מן הגוים כאשר עשית להם ובתהלים אין כתיב ואמרו כ״א הושיענו כי כן נופל לומר ולכך אמר דוד כשהביא הארון ב׳ מזמורים הללו ומפורש בב״ר לפי שהפרות כששרו אמרו שני מזמורים הללו (עיין מסכת ע״א כד) רבי שמואל בר נחמני אמר וישרנה הפרות מה שירה אמרו הודו לה׳ קראו בשמו רבי אליעזר אמר שירו לה׳ כל הארץ וגו׳ לפיכך תקנם דוד לאמרם לפני הארון מזמור אחד שחרית ומזמור אחד ערבית, מפי רבינו אלעזר בר משולם ז״ל:

ל״ו בָּר֣וּךְ יְהוָ֣ה׀ אֱלֹהֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל מִן־הָעוֹלָם֙ וְעַד־הָעוֹלָ֔ם וַיֹּאמְר֥וּ כָל־הָעָ֖ם אָמֵ֣ן וְהַלֵּ֥ל לַיהוָֽה׃ {פ}

ל״ז וַיַּעֲזֹ֞ב שָׁ֣ם לִפְנֵי֮ אֲרוֹן֒ בְּרִ֣ית יְהוָ֗ה לְאָסָף֙ וּלְאֶחָ֣יו לְשָׁרֵ֔ת לִפְנֵ֥י הָאָרוֹן֙ תָּמִ֔יד לִדְבַר־י֖וֹם בְּיוֹמ֑וֹ׃

לשרת לפני הארון תמיד. בשיר:

לדבר יום ביומו. ערב ובוקר:

ל״ח וְעֹבֵ֤ד אֱדֹם֙ וַאֲחֵיהֶ֔ם שִׁשִּׁ֥ים וּשְׁמוֹנָ֖ה {ס} וְעֹבֵ֣ד אֱד֔וֹם בֶּן־יְדִיתוּ֖ן וְחֹסָ֑ה לְשֹׁעֲרִֽים׃

ועובד אדום ואחיהם. עזב עם אסף לשורר:

ועובד אדום בן ידיתון הניח לשוערים לארון:

ל״ט וְאֶת֩ | צָד֨וֹק הַכֹּהֵ֜ן וְאָחָ֣יו הַכֹּהֲנִ֗ים לִפְנֵי֙ מִשְׁכַּ֣ן יְהוָ֔ה בַּבָּמָ֖ה אֲשֶׁ֣ר בְּגִבְע֑וֹן׃

ואת צדוק הכהן. היה ראש ואחיו הכהנים עמו נתן דוד לפני משכן ה׳ אשר בגבעון ולא עזב שום כהן עם הארון כי לא הוצרכו לעבוד עבודת זבח לקרבן:

מ׳ לְהַעֲל֨וֹת עֹל֜וֹת לַיהוָ֗ה עַל־מִזְבַּ֤ח הָעֹלָה֙ תָּמִ֔יד לַבֹּ֖קֶר וְלָעֶ֑רֶב וּלְכֹ֣ל־הַכָּת֗וּב בְּתוֹרַ֛ת יְהוָ֖ה אֲשֶׁ֣ר צִוָּ֑ה עַל־יִשְׂרָאֵֽל׃

מ״א וְעִמָּהֶ֣ם הֵימָ֣ן וִידוּת֗וּן וּשְׁאָר֙ הַבְּרוּרִ֔ים אֲשֶׁ֥ר נִקְּב֖וּ בְּשֵׁמ֑וֹת לְהֹד֥וֹת לַיהוָ֖ה כִּ֥י לְעוֹלָ֖ם חַסְדּֽוֹ׃

ושאר הברורים. המובחרים:

אשר נקבו בשמות. אנשים גדולים קרויים בשם לשורר לפני המזבח בשעת הקרבת הקרבנות:

מ״ב וְעִמָּהֶ֣ם הֵימָ֣ן וִידוּת֗וּן חֲצֹצְר֤וֹת וּמְצִלְתַּ֙יִם֙ לַמְשֹׁמְעִ֔ים וּכְלֵ֖י שִׁ֣יר הָאֱלֹהִ֑ים וּבְנֵ֥י יְדוּת֖וּן לַשָּֽׁעַר׃

ובני ידותון לשער. כמו לשוערים ובשנת הארבעים למלכות בית דוד שמו אותם ראש למשוררים כדכתיב (לקמן כ״ה) לידותון בני ידותון וגו׳ ששה על ידי אביהם הנביא על הודות והלל לה׳:

מ״ג וַיֵּלְכ֣וּ כָל־הָעָ֗ם אִ֚ישׁ לְבֵיתוֹ֔ וַיִּפֹּ֥ב דָּוִ֖יד לְבָרֵ֣ךְ אֶת־בֵּיתֽוֹ׃ {פ}

פרק י״ז

א׳ וַיְהִ֗י כַּאֲשֶׁ֤ר יָשַׁב֙ דָּוִ֣יד בְּבֵיתוֹ֔ וַיֹּ֥אמֶר דָּוִ֖יד אֶל־נָתָ֣ן הַנָּבִ֑יא הִנֵּ֨ה אָנֹכִ֜י יוֹשֵׁ֣ב בְּבֵ֣ית הָאֲרָזִ֗ים וַאֲרוֹן֙ בְּרִ֣ית יְהוָ֔ה תַּ֖חַת יְרִיעֽוֹת׃

ויהי כאשר ישב דויד. (בשמואל ב ז׳:ב׳) כתיב וה׳ הניח לו מסביב וגו׳ וארון האלהים יושב בתוך היריעה כדכתיב למעלה הימנה בתוך האהל אשר נטה לו דוד אמר דוד הקב״ה קיים בו והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגם אנכי מוטל עלי לעשות מה שכתוב בסמוך והיה המקום אשר יבחר ה׳ אלהיכם בו לשכן שמו שם כלומר אעשה לו משכן:

ב׳ וַיֹּ֤אמֶר נָתָן֙ אֶל־דָּוִ֔יד כֹּ֚ל אֲשֶׁ֣ר בִּלְבָבְךָ֔ עֲשֵׂ֖ה כִּ֣י הָאֱלֹהִ֑ים עִמָּֽךְ׃ {ס}

ג׳ וַיְהִ֣י בַלַּ֔יְלָה וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֶל־נָתָ֥ן לֵאמֹֽר׃

ויהי בלילה ההוא וגו׳. מפורש במדרש אמר לו הקב״ה לנתן הנביא האדם הזה שאני שולח אליו נדרן הוא צא ואמור לו עד שלא ישבע לבנותו לא אתה תבנה הבית לשבתי, ד״א האדם שאני שולחך אצלו זריז הוא לך אמור לו קודם שישכור פועלים׃

ד׳ לֵ֚ךְ וְאָמַרְתָּ֣ אֶל־דָּוִ֔יד עַבְדִּ֖י כֹּ֣ה אָמַ֣ר יְהוָ֑ה לֹ֣א אַתָּ֔ה תִּבְנֶה־לִּ֥י הַבַּ֖יִת לָשָֽׁבְתִּ֥י׃

ה׳ כִּ֣י לֹ֤א יָשַׁ֙בְתִּי֙ בְּבַ֣יִת מִן־הַיּ֣וֹם אֲשֶׁ֣ר הֶעֱלֵ֔יתִי אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל עַד־הַיּ֣וֹם הַזֶּ֑ה וָאֶהְיֶ֥ה מִתְהַלֵּ֖ךְ בְּאֹ֥הֶל וּבְמִשְׁכָּֽן׃

ואהיה מאהל אל אהל וממשכן. כלומר ואהיה מתהלך מאהל אל אהל וממשכן אל משכן מגלגל לשילה ומשילה לנוב ומנוב לגבעון ואף על גב שהייתי מטלטל מאהל אל אהל וממשכן למשכן׃

ו׳ בְּכֹ֣ל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּ֗כְתִּי בְּכָל־יִשְׂרָאֵל֮ הֲדָבָר֒ דִּבַּ֣רְתִּי אֶת־אַחַ֣ד׀ שִׁפְטֵ֣י יִשְׂרָאֵל֮ אֲשֶׁ֣ר צִוִּיתִי֒ לִרְעוֹת֙ אֶת־עַמִּ֣י לֵאמֹ֔ר לָמָ֥ה לֹא־בְנִיתֶ֖ם לִ֣י בֵ֣ית אֲרָזִֽים׃

בכל אשר התהלכתי בכל ישראל הדבר דברתי את אחד שופטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים. זה לא עשיתי ואף הם מאליהם לא עלה במחשבתם לבנות לי בית כאשר עלה במחשבתך׃

ז׳ וְעַתָּ֣ה כֹּֽה־תֹאמַ֗ר לְעַבְדִּ֤י לְדָוִד֙ {ס} כֹּ֣ה אָמַ֔ר יְהוָ֖ה צְבָא֑וֹת אֲנִ֣י לְקַחְתִּ֗יךָ מִן־הַנָּוֶה֙ מִֽן־אַחַ֣ר הַצֹּ֔אן לִֽהְיוֹת֙ נָגִ֔יד עַ֖ל עַמִּ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

כה אמר ה׳ צבאות. מה שעלה במחשבתך אני אשלם לך׃

מן הנוה. נוה הרועים וגדרות צאן׃

ח׳ וָאֶהְיֶ֣ה עִמְּךָ֗ בְּכֹל֙ אֲשֶׁ֣ר הָלַ֔כְתָּ וָאַכְרִ֥ית אֶת־כָּל־אוֹיְבֶ֖יךָ מִפָּנֶ֑יךָ וְעָשִׂ֤יתִי לְךָ֙ שֵׁ֣ם כְּשֵׁ֔ם הַגְּדוֹלִ֖ים אֲשֶׁ֥ר בָּאָֽרֶץ׃

ועשיתי לך שם כשם הגדולים. כשם מלכים גדולים כי למעלה כתיב ויצא שם דוד בכל הארצות (שמואל א׳ ל״א)׃

ט׳ וְשַׂמְתִּ֤י מָקוֹם֙ לְעַמִּ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וּנְטַעְתִּ֖יהוּ וְשָׁכַ֣ן תַּחְתָּ֑יו וְלֹ֥א יִרְגַּ֛ז עוֹד֙ וְלֹא־יוֹסִ֣יפוּ בְנֵי־עַוְלָ֔ה לְבַלֹּתֹ֖ו כַּאֲשֶׁ֥ר בָּרִאשֹׁנָֽה׃

ושמתי מקום וגו׳. ושכן תחתיו לא כמו שהיה בימי שאול כשנהרג שאול וינוסו ישראל וישבו פלשתים תחתם׃

ולא יוסיפו בני עולה לבלתו. כמו לענותו׃

י׳ וּלְמִ֗ן הַיָּמִים֙ אֲשֶׁ֣ר צִוִּ֔יתִי שֹׁפְטִ֖ים עַל־עַמִּ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וְהִכְנַעְתִּ֣י אֶת־כָּל־אוֹיְבֶ֗יךָ וַאֲגַ֤ד לְךָ֙ וּבַ֣יִת יִבְנֶ֔ה־לְּךָ֖ יְהוָֽה׃

ולמימים אשר צויתי שופטים על עמי ישראל. לא היה מנוחה להם כמוך אשר הכנעתי את כל אויביך לפניך׃

ואגד לך. מה יהיה שכרך שרצית לבנות לי בית׃

ובית יבנה לך ה׳. אתה חשבת לבנות לי בית לשמי באותה מדה יהיה שכרך ומבשרך הקב״ה כי בית יעשה לך ה׳ שיתן לך בן שימלוך תחתך וישב על כסא ישראל במקומך וכל דבר שתתקיים בבן אדם אחריו קרוי בית וכן הוא אומר והקימותי את זרעך אחריך׃

י״א וְהָיָ֗ה כִּֽי־מָלְא֤וּ יָמֶ֙יךָ֙ לָלֶ֣כֶת עִם־אֲבֹתֶ֔יךָ וַהֲקִימֹתִ֤י אֶת־זַרְעֲךָ֙ אַחֲרֶ֔יךָ אֲשֶׁ֥ר יִהְיֶ֖ה מִבָּנֶ֑יךָ וַהֲכִינֹתִ֖י אֶת־מַלְכוּתֹֽו׃

והיה כי מלאו ימיך ללכת עם אבותיך. כלומר אל תירא שאני ממהר את הדבר אלא כי מלאו ימיך אז יהיה ואז והקימותי את זרעך אחריך וגו׳ (מלכים א א׳:י״ד) והכינותי את מלכותו, וכן הוא אומר בשלמה ותכון מלכותו מאד׃

י״ב הֽוּא־יִבְנֶ֥ה לִּ֖י בָּ֑יִת וְכֹנַנְתִּ֥י אֶת־כִּסְא֖וֹ עַד־עוֹלָֽם׃

י״ג אֲנִ֥י אֶהְיֶה־לּ֖וֹ לְאָ֑ב וְה֣וּא יִהְיֶה־לִּ֔י לְבֵ֗ן וְחַסְדִּ֤י לֹא־אָסִיר֙ מֵעִמּ֔וֹ כַּאֲשֶׁ֥ר הֲסִרֹ֖תִי מֵאֲשֶׁ֣ר הָיָ֑ה לְפָנֶֽיךָ׃

אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן. (ובשמואל ב ז׳:י״ד) כתיב אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ופתרון אם יחטא נגדי איסרנו על יד כאדם שמיסר את בנו בשבט אנשים שהקים לו לשטן את רזון ואת ואת הדד ועל אותו פסוק נופל לומר וחסדי לא אסיר ממנו כאשר הסירותי מעם שאול שהיה לפניך וכשפשע לפני העברתי המלוכה ממנו ומזרעו בשמואל (שם) כתיב מעם שאול ומה שלא נכתב כאן אשר בהעותו וגו׳ משום כבודו של דוד שאינו רוצה לדבר בזה הספר שום זילות לבית דוד:

י״ד וְהַעֲמַדְתִּיהוּ בְּבֵיתִי וּבְמַלְכוּתִי עַד־הָעוֹלָם וְכִסְאוֹ יִהְיֶה נָכוֹן עַד־עוֹלָם:

ט״ו כְּכֹל֙ הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֔לֶּה וּכְכֹ֥ל הֶחָזָ֖ון הַזֶּ֑ה כֵּ֚ן דִּבֶּ֣ר נָתָ֔ן אֶל־דָּוִ֖יד: {פ}

ט״ז וַיָּבֹ֣א הַמֶּ֣לֶךְ דָּוִ֔יד וַיֵּ֖שֶׁב לִפְנֵ֣י יְהוָ֑ה וַיֹּ֣אמֶר מִי־אֲנִ֤י יְהוָה֙ אֱלֹהִ֔ים וּמִ֥י בֵיתִ֖י כִּ֥י הֲבִיאֹתָ֥נִי עַד־הֵֽנָּה:

כי הביאתני עד הלום. מנוה רועים הביאתני למלכות:

י״ז וַתְּקַטֵּ֥ן זֹ֛את בְּעֵינֶ֖יךָ אֱלֹהִ֑ים וַתְּדַבֵּ֗ר עַל־בֵּ֣ית עַבְדְּךָ֙ לְמֵרָחֹ֔וק וּרְאִיתַ֕נִי כְּתֹ֖ור הָאָדָ֣ם הַמַּעֲלָ֑ה יְהוָ֖ה אֱלֹהִֽים:

ותקטן זאת בעיניך. שנתת לי המלכות:

למרחוק. שהעמדת את מלכותי לעתים רחוקים שאמרת והעמדתיהו בביתי ובמלכותי עד עולם:

וראיתני כתור האדם המעלה. שהשויתני והושבתני בשורות הגדולים כלומר קטן הייתי והושבתני בשורות נדיבי עמך שאמרת לי ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים:

כתור. פתרון שורה ודוגמא (בכלאים) ראש תור ירק:

י״ח מַה־יֹּוסִ֥יף עֹ֛וד דָּוִ֖יד אֵלֶ֑יךָ לְכָבֹ֣וד אֶת־עַבְדֶּ֔ךָ וְאַתָּ֥ה אֶת־עַבְדְּךָ֖ יָדָֽעְתָּ:

מה יוסיף עוד דויד אליך. פתרון מה צורך עוד לדוד לבקשך:

לכבוד את עבדך. בשביל לעשות כבוד לי שאני עבדך ואתה ידעת מאליך ובשמואל (שם) כתיב ומה יוסיף דוד עוד לדבר אליך ואתה ידעת את עבדך ה׳:

י״ט יְהוָ֕ה בַּעֲבֻ֖ור עַבְדְּךָ֑ וְכִלְבָבְךָ֙ עָשִׂ֣יתָ אֶת כָּל־הַגְּדוּלָּ֔ה הַזֹּ֖את לְהֹודִ֥יעַ אֶת־כָּל־הַגְּדֻלֹּֽות:

ה׳ בעבור עבדך. כך מוסב פסוק זה על העליון ועל כך עשית להודיעני את כל הגדולה הזאת שהודעתני והכל מרצון לבך לכן

כ׳ יְהוָ֕ה אֵ֥ין כָּמֹ֖וךָ וְאֵ֣ין אֱלֹהִ֑ים זוּלָתֶ֔ךָ בְּכֹ֖ל אֲשֶׁר־שָׁמַ֥עְנוּ בְאָזְנֵֽינוּ:

ה׳ אין כמוך. ושמא תאמר גדול כמוהו אינו אבל מעט קטן ממנו יש לכך נאמר:

ואין אלהים זולתך. אין כמוך ואין זולתך באלהים אף בעממים:

בכל אשר שמענו באזנינו. כל ימינו:

כ״א וּמִ֤י כְעַמְּךָ֙ יִשְׂרָאֵ֔ל גֹּ֥וי אֶחָ֖ד בָּאָ֑רֶץ אֲשֶׁ֨ר הָלַ֤ךְ הָאֱלֹהִים֙ לִפְדֹּ֣ות לֹ֔ו עָ֖ם לָשׂ֣וּם לְךָ֣ שֵׁ֔ם גְּדֻלֹּ֥ות וְנֹרָאֹ֖ות לְגָרֵ֣שׁ מִפְּנֵ֣י עַמְּךָ֔ אֲשֶׁר־פָּדִ֥יתָ מִמִּצְרַ֖יִם גֹּויִֽם:

ומי כעמך ישראל גוי אחד. ממה הם מיוחדים מכל העמים מזה אשר הלך אלהים בעצמו לפדותם לו לעם כמו שכתוב אני יוצא בתוך מצרים (שמות י״ב) מזה אנו מיוחדים שלא עשה זה לשום אומה בעולם:

לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים. ולפי שאתה יחיד בעולמך ועמך מיוחדים מכל אום ולכך נאה לך לתת להם מלך הגון וגדול:

כ״ב וַתִּתֵּ֤ן אֶת־עַמְּךָ֙ יִשְׂרָאֵ֔ל ׀ לְךָ֥ לְעָ֖ם עַד־עֹולָ֑ם וְאַתָּ֣ה יְהוָ֔ה הָיִ֥יתָ לָהֶ֖ם לֵאלֹהִֽים:

כ״ג וְעַתָּ֣ה יְהוָ֔ה הַדָּבָ֗ר אֲשֶׁ֤ר דִּבַּ֙רְתָּ֙ עַל־עַבְדְּךָ֣ וְעַל־בֵּיתֹ֔ו יֵאָמֵ֖ן עַד־עֹולָ֑ם וַעֲשֵׂ֖ה כַּאֲשֶׁ֥ר דִּבַּֽרְתָּ:

כ״ד וְיֶאֱמַן וְיִגְדַּל שִׁמְךָ עַד־עוֹלָם לֵאמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל וּבֵית־דָּוִיד עַבְדְּךָ נָכוֹן לְפָנֶיךָ׃

ויאמן ויגדל שמך עד עולם לאמר. שיאמרו ה׳ צבאות אלהי ישראל אלהים לישראל וגם קיים דברו׃

ובית דוד עבדך נכון לפניך. שדברת וכסאו יהיה נכון עד עולם׃

כ״ה כִּי | אַתָּה אֱלֹהַי גָּלִיתָ אֹזֶן עַבְדְּךָ לִבְנוֹת לוֹ בָּיִת עַל־כֵּן מָצָא עַבְדְּךָ לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ׃

כי אתה אלהי גלית. פתרון ודאי נאה לך לאמן דבריך כי אתה בעצמך גלית אוזן לבנות לי בית כדכתיב (לעיל) ואגיד לך ובית יבנה לך ה׳׃

על כן מצא עבדך להתפלל לפניך. כלומר אם לא היית בעצמך אומר לי להביא על זרעי הטובות האלה לא היה עולה על דעתי לבקש אשר מי אני אשר הביאותני אפילו עד הלום אבל הואיל שאמרת למענך להביא לי כל הטובות הללו לפיכך אני מתפלל שתאמן את דבריך׃

כ״ו וְעַתָּה יְהוָה אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים וַתְּדַבֵּר עַל־עַבְדְּךָ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃

כ״ז וְעַתָּה הוֹאַלְתָּ לְבָרֵךְ אֶת־בֵּית עַבְדְּךָ לִהְיוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּי־אַתָּה יְהוָה בֵּרַכְתָּ וּמְבֹרָךְ לְעוֹלָם׃ {פ}

כי אתה ה׳ ברכת. כלומר ברכתני׃

ומבורך לעולם. כלומר ועבדך יהא מבורך לעולם׃

פרק י״ח

א׳ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּכְנִיעֵם וַיִּקַּח אֶת־גַּת וּבְנֹתֶיהָ מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃

ויהי אחרי כן ויך דויד. אחר שאמר דוד לבנות בית וא״ל הקב״ה לא תבנה אתה אמר דוד הואיל ואין עלי לבנות הבית אלא בני עתה אכינה ואסדר לו הכל לכשיבא בני לבנות הבית שיהא לו הכל מזומן ועתה מניח הכל והולך ומספר היאך זימן לו הבנין שנלחם עם אויביו והקדיש שללם לבנין הבית וכן דרך הפסוק לדברו ודוגמא באליהו ובאלישע מאחר שאמר יהי נא פי שנים ברוחך אלי מניח כל המעשה מן המלכים ומספר והולך מן נפלאות אלישע היאך היו פי שנים עד שישלים הכל׃

ב׳ וַיַּךְ אֶת־מוֹאָב וַיִּהְיוּ מוֹאָב עֲבָדִים לְדָוִיד נֹשְׂאֵי מִנְחָה׃

ג׳ וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ־צוֹבָה חֲמָתָה בְּלֶכְתּוֹ לְהַצִּיב יָדוֹ בִּנְהַר־פְּרָת׃

ויך דויד את הדדעזר מלך צובה חמתה. בחמת היתה המלחמה ובחמת הכם דוד׃

חמתה. כמו לחמת׃

להציב ידו. פתרונו כשהלך להציב כחו להשיב גבולו ולהציב בנהר פרת שהיה משיב לגבול נהר פרת ודוגמא (שמואל ב י״ח:י״ח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו וגו׳ ויקרא לה יד אבשלום שפתרונו כח גבול אבשלום, ד״א ויקרא לה יד אבשלום בתוך המצבה צר אבשלו׳ צורת אורך ידו כדכתיב באותו פסוק כי אמר זאת הצורה המצויירת אחר יד אבשלום, (מפי ר׳ יצחק בר שמואל בנרבונ״א שמעתי כן)׃

ד׳ וַיִּלְכֹּד דָּוִיד מִמֶּנּוּ אֶלֶף רָכֶב וְשִׁבְעַת אֲלָפִים פָּרָשִׁים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי וַיְעַקֵּר דָּוִיד אֶת־כָּל־הָרֶכֶב וַיּוֹתֶר מִמֶּנּוּ מֵאָה רָכֶב׃

ויעקר דויד. ומשום דכתיב לא ירבה לו סוסים כדכתיב (דברים י״ז) ואת סוסיהם תעקר (יהושע י״א:ו׳)׃

ויותר ממנו מאה רכב. לא ירבה לו סוסים הא כדי מרכבתו מותר׃

ה׳ וַיָּבֹא אֲרַם דַּרְמֶשֶׂק לַעְזוֹר לַהֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ צוֹבָה וַיַּךְ דָּוִיד בַּאֲרָם עֶשְׂרִים־וּשְׁנַיִם אֶלֶף אִישׁ׃

ויבא ארם דרמשק. (בשמואל ב ח׳:ה׳) כתיב דמשק ודרך הפסוק לדבר כן כמו מן שבט שרביט שהרי אייסר אתכם בשוטים תרגום שרביטים גם זו אמר ר׳ יצחק׃

ו׳ וַיָּשֶׂם דָּוִיד בַּאֲרַם דַּרְמֶשֶׂק וַיְהִי אֲרָם לְדָוִיד עֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה וַיּוֹשַׁע יְהוָה לְדָוִיד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ׃

וישם דוד בארם דרמשק. פתרון נציבים (ובשמואל שם) כתיב בפירוש וישם דוד בארם דמשק נציבים:

ז׳ וַיִּקַּח דָּוִיד אֶת שִׁלְטֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הָיוּ עַל עַבְדֵי הֲדַדְעֶזֶר וַיְבִיאֵם יְרוּשָׁלִָם:

שלטי הזהב. בויכר״ש בלע״ז דוגמתו (בירמיהו נ״א:י״א) הברו החצים מלאו השלטים:

ח׳ וּמִטִּבְחַת וּמִכּוּן עָרֵי הֲדַדְעֶזֶר לָקַח דָּוִיד נְחֹשֶׁת רַבָּה מְאֹד בָּהּ | עָשָׂה שְׁלֹמֹה אֶת־הַיָּם הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־הָעַמּוּדִים וְאֶת כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת: {פ}

נחשת רבה מאד בה עשה וגו׳. וזהו שאמר כיון שאמר דוד לבנות הבית ואמר הקב״ה לו לא אתה תבנה הבית כי אם בנך מספר והולך היאך זימן לו לבנות הבנין:

ט׳ וַיִּשְׁמַע תֹּעוּ מֶלֶךְ חֲמָת כִּי הִכָּה דָוִיד אֶת־כָּל־חֵיל הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ־צוֹבָה:

י׳ וַיִּשְׁלַח אֶת־הֲדוֹרָם־בְּנוֹ אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִיד (לשאול) [לִשְׁאָל־]לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ עַל אֲשֶׁר נִלְחַם בַּהֲדַדְעֶזֶר וַיַּכֵּהוּ כִּי־אִישׁ מִלְחֲמוֹת תֹּעוּ הָיָה הֲדַדְעֶזֶר וְכֹל כְּלֵי זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:

כי איש מלחמות תעו. בעל מחלוקתו היה וכן מוכיח למעלה ויך דוד את הדרעזר וכי מה עניין להם לחמת לערוך בו מלחמה אלא הדרעזר מלך צובה הלך להלחם על תעו מלך חמת בחמת ובעוד כן בא דוד עליו והכהו וכל כלי זהב וכסף ונחשת הביא לדוד וכן (בשמואל ב ח׳:י׳) ובידו היה כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת:

י״א גַּם־אֹתָם הִקְדִּישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לַיהוָה עִם־הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֲשֶׁר נָשָׂא מִכָּל־הַגּוֹיִם מֵאֱדוֹם וּמִמּוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמֵעֲמָלֵק:

י״ב וַאֲבְשַׁי בֶּן־צְרוּיָה הִכָּה אֶת־אֱדוֹם בְּגֵיא הַמֶּלַח שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף:

י״ג וַיָּשֶׂם בֶּאֱדוֹם נְצִיבִים וַיִּהְיוּ כָל־אֱדוֹם עֲבָדִים לְדָוִיד וַיּוֹשַׁע יְהוָה אֶת־דָּוִיד בְּכֹל אֲשֶׁר הָלָךְ:

וישם באדום נציבים. שלטונים שלא רצה להמליך עליהם מלך:

י״ד וַיִּמְלֹךְ דָּוִיד עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל־עַמּוֹ:

משפט וצדקה. משך עצמו מלהלחם עוד ומלצאת ולבא עוד במלחמה והיה יושב ושופט תמיד ישראל בצדקה:

ט״ו וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה עַל־הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן־אֲחִילוּד מַזְכִּיר:

ויואב וגו׳. על הצבא לפי שמשך ידו מלצאת עוד בצבא הניח יואב על הצבא להלחם כל מלחמתו כל זה מוסב על עשה משפט וצדקה ומה שהפסיק ויואב על הצבא משום הכי הוצרך שלא תאמר הואיל ודוד עשה משפט אם כן לא היו ישראל עוד נלחמים לכך נאמר ויואב על הצבא:

מזכיר. חוזר לראש שהיה מזכיר איזה דין בא לפני המלך תחלה דוגמא להביא את ספר הזכרונות דברי הימים (אסתר ו׳ א׳):

ט״ז וְצָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב וַאֲבִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר כֹּהֲנִים וְשַׂוְשָׁא סוֹפֵר:

ושושא סופר. אחילוד מזכיר ושושא כותב על ידו:

י״ז וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע עַל־הַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי־דָוִיד הָרִאשֹׁנִים לְיַד הַמֶּלֶךְ: {פ}

על הכרתי והפלתי. פתרונו אומות היו כדכתיב (צפניה ב׳) הוי גוי כרתים ומאומותם היו עם דוד אנשים גבורי חיל ובניהו עליהם ודוגמא (בשמואל ב׳ טו) וכל עבדיו עוברים על ידו וכל הכרתי וכל הפלתי וכל הגתים וגומר:

ובני דוד הראשונים ליד המלך. פתרונו ובני דוד היו תמיד ראשוני׳ אצל המלך לעשות כל צרכו:

פרק י״ט

א׳ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיָּמָת נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיִּמְלֹךְ בְּנוֹ תַּחְתָּיו:

ב וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶעֱשֶׂה־חֶסֶד | עִם־חָנוּן בֶּן־נָחָשׁ כִּי־עָשָׂה אָבִיו עִמִּי חֶסֶד וַיִּשְׁלַח דָּוִיד מַלְאָכִים לְנַחֲמוֹ עַל־אָבִיו וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִיד אֶל־
אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־חָנוּן לְנַחֲמוֹ׃

כי עשה אביו עמי חסד. לקח דוד אביו ואמו ואחיו ובית אביו והושיבם במחוז מלך מואב כדכתיב (שמואל א כ״ב:ג׳) וילך דויד משם מצפה מואב ויאמר אל מלך מואב יצא נא אבי ואמי אתכם וגו׳ ובאו בני מואב והרגום כולם חוץ מאליהו אחי דוד שברח לארץ בני עמון וקבלו נחש מלך בני עמון שהרי לא נזכרו עוד חוץ מאליהו שכתוב במחלקות בנשיאים ליהודה אליהו מאחי דוד (לקמן א׳ כ״ז) וזהו אשר עשה אביו עמי חסד ועל פי אותה איבה הכה דוד את מואב והתעולל בהם יותר מיתר אויביו דכתיב (בשמואל ב ח׳:א׳) ויך דוד את מואב וגו׳:

ג וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי־עַמּוֹן לְחָנוּן הֲמְכַבֵּד דָּוִיד אָת־אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי־שָׁלַח לְךָ מְנַחֲמִים הֲלֹא בַּעֲבוּר חֲקֹר וְלַהֲפֹךְ וּלְרַגֵּל הָאָרֶץ בָּאוּ
עֲבָדָיו אֵלֶיךָ׃

המכבד דוד את אביך בעיניך. והלא כתוב בתורתם לא תדרוש שלומם וטובתם (דברים כ״ג:ז׳) וסבור אתה שמניח מצות אלהיו ובא לדרוש שלומך ולכבוד אביך שלח לך מנחמים הלא בעבור לחקור וגו׳:

ד וַיִּקַּח חָנוּן אֶת־עַבְדֵי דָוִיד וַיְגַלַּח אֶת־מַדְוֵיהֶם וַיִּכְרֹת אֶת־מַדְוֵיהֶם בַּחֲצִי עַד־הַמִּפְשָׁעָה וַיְשַׁלְּחֵם׃

מדויהם. כמו מדו בד (ויקרא ו׳):

בחצי עד המפשעה. עד ערותן פנים ואחור (ובשמואל ב׳ ט׳) כתיב שתותיהם עד ערותן כמו חשופי שת ערות מצרים (ישעיהו כ׳:ד׳):

ה וַיֵּלְכוּ וַיַּגִּידוּ לְדָוִיד עַל־הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַח לִקְרָאתָם כִּי־הָיוּ הָאֲנָשִׁים נִכְלָמִים מְאֹד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁבוּ בִירֵחוֹ עַד אֲשֶׁר־יְצִמַּח זְקָנְכֶם
וְשַׁבְתֶּם׃ {ס}

ו וַיִּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי הִתְבָּאֲשׁוּ עִם־דָּוִיד וַיִּשְׁלַח חָנוּן וּבְנֵי עַמּוֹן אֶלֶף כִּכַּר־כֶּסֶף לִשְׂכֹּר לָהֶם מִן־אֲרַם נַהֲרַיִם וּמִן־אֲרַם מַעֲכָה וּמִצּוֹבָה
רֶכֶב וּפָרָשִׁים׃

מן ארם נהרים ומן ארם מעכה. ארמים הרבה היו וזהו ארם מעכה ארם היושבים במעכה ומן ארמים יושבים על נהר פרת וארם צובה וארם סתם הוא ועיקר האומה וכן עמונים היושבים בעמון קרוים עמונים ועיקר האומה בשאר מקומות וכן בני עשו בארץ שעיר באדום:

ז וַיִּשְׂכְּרוּ לָהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף רֶכֶב וְאֶת־מֶלֶךְ מַעֲכָה וְאֶת־עַמּוֹ וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מֵידְבָא {ס} וּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֶסְפוּ מֵעָרֵיהֶם
וַיָּבֹאוּ לַמִּלְחָמָה׃ {ס}

ח וַיִּשְׁמַע דָּוִיד וַיִּשְׁלַח אֶת־יוֹאָב וְאֶת כָּל־צָבָא הַגִּבּוֹרִים׃

ט וַיֵּצְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה פֶּתַח הָעִיר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה׃

לבדם בשדה. חלקו חיילותם לשתי מערכות בני עמון במערכה אחת פתח העיר כנגד כל ישראל והמלכים אשר עמהם במערכה אחרות לבדם בשדה מאחור לישראל:

י וַיַּרְא יוֹאָב כִּי־הָיְתָה פְנֵי־הַמִּלְחָמָה אֵלָיו פָּנִים וְאָחוֹר וַיִּבְחַר מִכֹּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת אֲרָם׃

יא וְאֶת־יֶתֶר הָעָם נָתַן בְּיַד אַבְשַׁי אָחִיו וַיַּעַרְכוּ לִקְרַאת בְּנֵי עַמּוֹן׃

ביד אבשי. לאבישי שכל דברי הימים כתיב אבשי וגם אבשי קרינן לבד מאלו שנים שיצאו מן הכלל על פי המסורה ולכך בכל הספר הזה אבשי שכל הספר הזה נכתב בשביל כבודו של דוד ואין זה כבודו שיקראו לבן אחותו אבישי דמשמע גם אני חשוב כדוד כי אבי הוא ישי לכך בכל הספר הזה אבשי ובכל ספר שמואל אבישי לבד חד אבשי ואת יתר העם נתן ביד אבשי ועל פי המסורה שהרי כן הוא שהיה ישי אבי אמו צרויה שהיא היתה אמו:

יב וַיֹּאמֶר אִם־תֶּחֱזַק מִמֶּנִּי אֲרָם וְהָיִיתָ לִּי לִתְשׁוּעָה {ס} וְאִם־בְּנֵי עַמּוֹן יֶחֱזְקוּ מִמְּךָ וְהוֹשַׁעְתִּיךָ׃

י״ג חֲזַק וְנִתְחַזְּקָה בְּעַד־עַמֵּנוּ וּבְעַד עָרֵי אֱלֹהֵינוּ וַיהוָה הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה׃

י״ד וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְהָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ לִפְנֵי אֲרָם לַמִּלְחָמָה וַיָּנֻסוּ מִפָּנָיו׃

ט״ו וּבְנֵי עַמּוֹן רָאוּ כִּי־נָס אֲרָם וַיָּנֻסוּ גַּם־הֵם מִפְּנֵי אַבְשַׁי אָחִיו וַיָּבֹאוּ הָעִירָה וַיָּבֹא יוֹאָב יְרוּשָׁלָם׃ {ס}

ט״ז וַיַּרְא אֲרָם כִּי נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲרַם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְשׁוֹפַךְ שֹׁר־צְבָא הֲדַדְעֶזֶר לִפְנֵיהֶם׃

> **ושופך שר צבא.** (ובשמואל כ״ט) כתיב ושובך שר צבא פירשו רבותינו בסוטה שובך שהוא גבוה כשובך שופך שהיה שופך דמים כמים׃

י״ז וַיֻּגַּד לְדָוִיד וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן וַיָּבֹא אֲלֵהֶם וַיַּעֲרֹךְ דָּוִיד לִקְרַאת אֲרָם וַיִּלָּחֲמוּ עִמּוֹ׃

י״ח וַיָּנָס אֲרָם מִלִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּהֲרֹג דָּוִיד מֵאֲרָם שִׁבְעַת אֲלָפִים רֶכֶב וְאַרְבָּעִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי וְאֶת שׁוֹפַךְ שֹׁר־הַצָּבָא הִמִּית׃

י״ט וַיִּרְאוּ עַבְדֵי הֲדַדְעֶזֶר כִּי נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁלִימוּ עִם־דָּוִיד וַיַּעַבְדֻהוּ וְלֹא־אָבָה אֲרָם לְהוֹשִׁיעַ אֶת־בְּנֵי־עַמּוֹן עוֹד׃ {ס}

פרק כ׳

א׳ וַיְהִי לְעֵת תְּשׁוּבַת הַשָּׁנָה | עֶצֶת הַמְּלָכִים וַיִּנְהַג יוֹאָב אֶת־חֵיל הַצָּבָא וַיַּשְׁחֵת | אֶת־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיָּבֹא וַיָּצַר אֶת־רַבָּה וְדָוִיד יֹשֵׁב בִּירוּשָׁלָם וַיַּךְ יוֹאָב אֶת־רַבָּה וַיְהָרְסָהּ׃

> **ויהי לעת תשובת השנה.** כשהעשבים בשדה להאכיל הסוסים׃

ב׳ וַיִּקַּח דָּוִיד אֶת־עֲטֶרֶת־מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וַיִּמְצָאֶהָ | מִשְׁקַל כִּכַּר־זָהָב וּבָהּ אֶבֶן יְקָרָה וַתְּהִי עַל־רֹאשׁ דָּוִיד וּשְׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד׃

> **ובה אבן יקרה.** בעטרה׃
>
> **ותהי על ראש דויד.** יש מפרשים על ראש דוד ממש ויש לתמוה היאך ראשו סובלת ורבותינו פירשו אבן שואבת היתה בה ושמעתי בנרבונא כי מנהג בארץ ישמעאל שתולין כתר של מלך מלמעלה על ראשו והוא יושב כנגדה מלמטה תחתיה על כסא ומה שכתוב ותהי על ראש דוד שנראית כמו על ראשו׃

ג׳ וְאֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בָּהּ הוֹצִיא וַיָּשֶׂר בַּמְּגֵרָה וּבַחֲרִיצֵי הַבַּרְזֶל וּבַמְּגֵרוֹת וְכֵן יַעֲשֶׂה דָּוִיד לְכָל עָרֵי בְנֵי־עַמּוֹן וַיָּשָׁב דָּוִיד וְכָל־הָעָם יְרוּשָׁלָם׃ {ס}

ד׳ וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַתַּעֲמֹד מִלְחָמָה בְּגֶזֶר עִם־פְּלִשְׁתִּים אָז הִכָּה סִבְכַּי הַחֻשָׁתִי אֶת־סִפַּי מִילִידֵי הָרְפָאִים וַיִּכָּנְעוּ׃

> **ויהי אחרי כן ותעמוד מלחמה בגזר.** מה שמחוסר כאן בזו הפרשה כתוב בשמואל (ב׳ כ״א) ותהי עוד מלחמה לפלשתים את ישראל וירד דוד ועבדיו עמו וילחמו את הפלשתים ואף זה משום כבודו של דוד לא נכתבה כאן שהרי כתיב שם ויעף דוד וכתיב (שם) וישבי בנוב אשר בילידי הרפא עד והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד ולולי שעזרו אבישי בן צרויה היה נופל בידו של ישבי ולפי אותו גנאי לא כתבו כאן׃
>
> **אז הכה סבכי החשתי את ספי מילידי הרפא.** ובשמואל (שם) כתיב את סף אשר בילידי הרפא שהיה אחיו של גלית הפלשתי ואחי ישבי בנוב׃

ה׳ וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּךְ אֶלְחָנָן בֶּן־[יַעְיר] (יעור) אֶת־לַחְמִי אֲחִי גָּלְיָת הַגִּתִּי וְעֵץ חֲנִיתוֹ כְּמְנוֹר אֹרְגִים׃ {ס}

> **ויך אלחנן בן יעיר.** אחד מגבורי דוד היה׃
>
> **את לחמי אחי גלית הגתי ועץ חניתו כמנור אורגים.** כאותו עץ עגול שכורכין בו הבגד בשעת האריגה ויונתן תרגם אותו פסוק בשמואל וקטל דוד בן ישי מחי פרוכת בית מקדשא דמבית לחם, ופתרון יעיר כמו יער הלבנון מדה כנגד מדה יבא דוד שאמו אורגת פרוכת לבית המקדש במנור אורגים ויהרוג את גלית שעץ חניתו כמנור אורגי׳ ולמה קראו אלחנן שחננו ה׳ ונראה שגלית הגתי אינו גלית הפלשתי אחת ששם קוראו גלית הפלשתי ואחת

שהרי למעלה כתיב אז הכה סבכי החשתי את ספי מילידי הרפאים וגם למטה כתוב כן וגם הוא יולד להרפה מכלל שלא מזכיר אף באחי גלית הגתי מילידי הרפה שאינו בנה:

ו׳ וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה בְּגֶת וַיְהִי | אִישׁ מִדָּה וְאֶצְבְּעֹתָיו שֵׁשׁ־וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע וְגַם־הוּא נוֹלַד לְהָרָפָא׃

ויהי איש מדה. דוגמא אנשי מדות (במדבר י״ג:ל״ב) כלומר איש גדול ולפי שהוא גדול כל כך שצריך למדדו קורהו איש מדה:

ואצבעותיו שש ושש עשרים וארבע. י״ב בידים וי״ב ברגלים (ובשמואל ב כ״א:כ׳) אומר עשרים וארבע מספר כלומר זה בצד זה שיכול למנות וגם זה היה כחו שיכול לאחוז החרב בכח גדול בידו ובמסכת ברכות מפרש ל״ל דכתיב שש ושש עשרים וארבע צריכא אי כתב רחמנא שש ושש הוה אמרינן שית דידיה ושית דכרעיה לכך כתיב כ״ד ואי כתיב כ״ד הוה אמרינן שבע בהא וחמש בהא לכך כתב רחמנא שש ושש עשרים וארבע:

ז׳ וַיְחָרֵף אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן־שִׁמְעָא אֲחִי דָוִיד׃

ח׳ אֵל נוֹלְדוּ לְהָרָפָא בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד־דָּוִיד וּבְיַד־עֲבָדָיו׃ {פ}

פרק כ״א

א׳ וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל־יִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת־דָּוִיד לִמְנוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

ויעמד שטן על ישראל. אע״פ שפרשה זו אינה לכבוד דוד נכתבה כאן משום שנאמר בסוף הפרשה שבנה מזבח וענהו ה׳ מן השמים וזה כבוד דוד:

ב׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־יוֹאָב וְאֶל־שָׂרֵי הָעָם לְכוּ סִפְרוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר שֶׁבַע וְעַד־דָּן וְהָבִיאוּ אֵלַי וְאֵדְעָה אֶת־מִסְפָּרָם׃

ג׳ וַיֹּאמֶר יוֹאָב יוֹסֵף יְהוָה עַל־עַמּוֹ | כָּהֵם מֵאָה פְעָמִים הֲלֹא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֻּלָּם לַאדֹנִי עֲבָדִים לָמָּה יְבַקֵּשׁ זֹאת אֲדֹנִי לָמָּה יִהְיֶה לְאַשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל׃

ד׳ וּדְבַר־הַמֶּלֶךְ חָזַק עַל־יוֹאָב וַיֵּצֵא יוֹאָב וַיִּתְהַלֵּךְ בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִָם׃

ה׳ וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת־מִסְפַּר מִפְקַד־הָעָם אֶל־דָּוִיד וַיְהִי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲלֶף אֲלָפִים וּמְאָה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חָרֶב וִיהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף־חָרֶב׃

מספר מפקד העם. דוגמת וכל פקדיכם לכל מספרכם:

ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף. ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף (ובשמואל ב כ״ד:ט׳) כתיב שמנה מאות אלף ואיש יהודה ה׳ מאות אלף דמשמע דלא היו מישראל כל כך כאשר נאמר כאן אלא לפי שהקצף היה מאת הקב״ה על דוד לא כתב שם מספר כולם שמנה ואף יואב לא מנה כל השבטים כמו שכתוב כי נתעב דבר המלך את יואב אבל כאן משום כבודו של דוד מזכיר כאן מספר וחשבון שמנה כי זהו כבודו שחיל כבד כזה היה בשבטו וכן מוכיח כמו שפירשתי שאפי׳ אותו קצת מישראל שמנה לא כתב כל מספרם בשמואל אבל כאן כתב כל אותו מספר שמנה דהא כתיב כאן ויהי כל ישראל ובשמואל לא כתיב כל ובפירוש מוכיח כאן לפנינו כדכתיב יואב בן צרויה החל למנות ולא כלה ויהי בזאת קצף על ישראל ולא עלה המספר כמספר דברי הימים למלך דוד (לקמן כ״ז כ״ד):

ו׳ וְלֵוִי וּבִנְיָמִן לֹא פָקַד בְּתוֹכָם כִּי־נִתְעַב דְּבַר־הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָב׃

ולוי ובנימן לא פקד בתוכם וגו׳. יואב היה יודע שיהיה לאשמה לעם לנגף לפיכך אמר יואב יכול אני להציל שבטים הללו מן המנין לוי אם יאמר דוד למה לא מנית את לוי אשיבנו כי לא התפקדו בתוך בני ישראל (במדבר ב׳:ל״ג) וכן אומר לבנימין הלא בפלגש בגבעה נגפו ואם יתנגפו עתה מה ישתייר להם:

ז׳ וַיֵּרַע בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים עַל־הַדָּבָר הַזֶּה וַיַּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ {ס}

ח׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים חָטָאתִי מְאֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְעַתָּה הָעֲבֶר־נָא אֶת־עֲוֹן עַבְדְּךָ כִּי נִסְכַּלְתִּי מְאֹד׃ {פ}

ועתה העבר נא את עון עבדך. עוון זה מלא בשני וי״ן כלומר העבר נא על העון המלא שעשיתי וד׳ מלאים הן בקריאה וזה אחד מהם והשני (בתהילים נ״א:ז׳) הן בעוון חוללתי וכמפורש בויקרא רבה באשה כי תזריע (פי״ד ע״ש) אפילו חסיד שבחסידים א״א שלא יהא לו אחד בעבירה בלא נתכוין (אבא) והלא לא נתכוין אלא לצורך עצמו והשלישי עוונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ח׳) עוונותיו המרובים והרביעי (במלכים ב ז׳:ט׳) ומצאנו עוון ועתה לכו ונבואה ונגידה בית המלך שאמרו אם לא נלך ונגיד את בית המלך יהיה עוון גדול כי יבואו עליהם אויבים:

ט׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־גָּד חֹזֵה דָּוִיד לֵאמֹר׃

י׳ לֵךְ וְדַבַּרְתָּ אֶל־דָּוִיד לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה שָׁלוֹשׁ אֲנִי נֹטֶה עָלֶיךָ בְּחַר־לְךָ אַחַת מֵהֶנָּה וְאֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃

י״א וַיָּבֹא גָד אֶל־דָּוִיד וַיַּאמֶר לוֹ כֹּה־אָמַר יְהוָה קַבֶּל־לָךְ׃

י״ב אִם־שָׁלוֹשׁ שָׁנִים רָעָב וְאִם־שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים נִסְפֶּה מִפְּנֵי־צָרֶיךָ וְחֶרֶב אוֹיְבֶיךָ ׀ לְמַשֶּׂגֶתְךָ וְאִם־שְׁלֹשֶׁת יָמִים חֶרֶב יְהוָה וְדֶבֶר בָּאָרֶץ וּמַלְאַךְ יְהוָה מַשְׁחִית בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה רְאֵה מָה־אָשִׁיב אֶת־שֹׁלְחִי דָּבָר׃ {ס}

י״ג וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־גָּד צַר־לִי מְאֹד אֶפְּלָה־נָּא בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד־אָדָם אַל־אֶפֹּל׃

צר לי מאד. אתה אומר בחר לך הקל שבהם קשה לי וצר לי מאוד עליו משל לאדם שאמרו לו הנך מת ובאיזה קבר רצונך שתקבר אצל אביך או אמך אמר להם אוי לאזנים שכך שומעו׳:

אפלה נא ביד ה׳. בדבר ששוה בכל עשירים ועניים:

כי רבים רחמיו. אולי ירחם אבל אויבינו לא ירחמו עלינו:

י״ד וַיִּתֵּן יְהוָה דֶּבֶר בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ׃

ט״ו וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים ׀ מַלְאָךְ ׀ לִירוּשָׁלַ͏ִם לְהַשְׁחִיתָהּ וּכְהַשְׁחִית רָאָה יְהוָה וַיִּנָּחֶם עַל־הָרָעָה וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית רַב עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד עִם־גֹּרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי׃ {ס}

ט״ז וַיִּשָּׂא דָוִיד אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל־יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיִּפֹּל דָּוִיד וְהַזְּקֵנִים מְכֻסִּים בַּשַּׂקִּים עַל־פְּנֵיהֶם׃

נטויה על ירושלים. ומה שכתוב (ביהושע ה׳:י״ג) והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וגו׳ הלנו אתה אם לצרינו יהושע היה עומד ואחוריו כנגד צריו ובא מלאך כנגדו לפיכך תמה ואמר לו הלנו אתה אם לצרינו לעזרינו הואיל ואתה עומד לנגדי או לצרינו לעזור שגם אתה עומד כנגדן אבל כאן כיון שראה החרב של מלאך שהיתה נטויה על ירושלים ידע בעצמו שבא לנגוף את ישראל:

י״ז וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים הֲלֹא אֲנִי אָמַרְתִּי לִמְנוֹת בָּעָם וַאֲנִי־הוּא אֲשֶׁר־חָטָאתִי וְהָרֵעֹתִי הָרָעָה וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ יְהוָה אֱלֹהַי תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית אָבִי וּבְעַמְּךָ לֹא לְמַגֵּפָה׃ {ס}

ואלה הצאן מה עשו. שהם כאותן הצאן המובאים לשחיטה שאינן יכולין להנצל משחיטה כי לשחיטה הן עומדים:

י״ח וּמַלְאַךְ יְהוָה אָמַר אֶל־גָּד לֵאמֹר לְדָוִיד כִּי ׀ יַעֲלֶה דָוִיד לְהָקִים מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי׃

י״ט וַיַּעַל דָּוִיד בִּדְבַר־גָּד אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּשֵׁם יְהוָה׃

כ׳ וַיָּשָׁב אָרְנָן וַיַּרְא אֶת־הַמַּלְאָךְ וְאַרְבַּעַת בָּנָיו עִמּוֹ מִתְחַבְּאִים וְאָרְנָן דָּשׁ חִטִּים׃

מתחבאים. מפני המלאך לקיים הפסוק (ישעיה כ״ז) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדיך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואומר (שמות י״ב:כ״ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר:

וארנן דש חטים. לפי שאמר לפנינו והחטים למנחה שלא תתמה וכי היאך היו לשם חטים:

כ״א וַיַּבֵּט אֲרַוְנָה וַיַּרְא אֶת־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־עֲבָדָיו עֹבְרִים עָלָיו וַיֵּצֵא אֲרַוְנָה וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה׃

כ״ב וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה הִנֵּה־לִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זִבְחוּ בְעֵינָיו הִנֵּה הַבָּקָר לָעוֹלָה וְהַמֹּרִגִים וּכְלֵי הַבָּקָר לָעֵצִים׃

כ״ג וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה הַכֹּל יִקַּח אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו הִנֵּה נָתַתִּי הַבָּקָר לָעוֹלָה וְהַמֹּרִגִים לָעֵצִים וְהַחִטִּים לַמִּנְחָה הַכֹּל נָתָתִי׃

והמורגים לעצים. נסרים שדשין בהם התבואה כמו ששנינו בע״ג עזיא דקירקסא דדיישא דישתא דומה למורג חרוץ חדש׃

כ״ד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לְאַרַוְנָה לֹא כִּי־קָנֹה אֶקְנֶה בְכֶסֶף מָלֵא כִּי לֹא־אֶעֱלֶה לַיהוָה אֱלֹהַי עֹלוֹת חִנָּם׃

כ״ה וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאַרַוְנָה בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקָל שֵׁשׁ מֵאוֹת׃

שקלי זהב משקל שש מאות. (ובסוף שמואל) כתיב בכסף שקלים חמשים הא כיצד נטל מכל שבט ושבט חמשים שקלים הרי שש מאות שקלים כדי שיהיה חלק לכל ישראל במזבח׃

כ״ו וַיִּבֶן שָׁם דָּוִיד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵהוּ בָאֵשׁ מִן־הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבַּח הָעֹלָה׃ {ס}

כ״ז וַיֹּאמֶר יְהוָה לַמַּלְאָךְ וַיָּשֶׁב חַרְבּוֹ אֶל־נִדְנָהּ׃

ויאמר ה׳ למלאך. להשיב חרבו וישב חרבו אל נדנה וכן ויאמר ה׳, לדג ויקא את יונה וגו׳׃

כ״ח בָּעֵת הַהִיא בְּרְאוֹת דָּוִיד כִּי־עָנָהוּ יְהוָה בְּגֹרֶן אָרַוְנָה הַיְבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם׃

בעת ההיא בראות דויד כי ענהו ה׳. פרשה זו לא נכתבה בשמואל ומשום כבוד דוד נכתבה כאן שעשה מזבח וכל פסוקי דפרשה זו דבוק פסוק אל פסוק כאילו כולו פסוק א׳׃

כ״ט וּמִשְׁכַּן יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר וּמִזְבַּח הָעוֹלָה בָּעֵת הַהִיא בַּבָּמָה בְּגִבְעוֹן׃

ומזבח העולה. של משה עדיין בעת ההיא בבמה אשר בגבעון׃

ל׳ וְלֹא־יָכֹל דָּוִיד לָלֶכֶת לְפָנָיו לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת מִפְּנֵי חֶרֶב מַלְאַךְ יְהוָה׃ {ס}

ולא יכל דויד. אז כשהיה אותו מעשה שצוה לו הקב״ה להעלות קרבן לא היה דוד יכול ללכת לפניו לדרוש אלהים כלומר לפני המזבח אשר בגבעון׃

כי נבעת מפני חרב מלאך ה׳. והלך דוד כדברי ה׳ ובנה מזבח וענהו ה׳׃

פרק כ״ב

א׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית יְהוָה הָאֱלֹהִים וְזֶה־מִּזְבַּח לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל׃ {פ}

ויאמר דויד זה הוא בית ה׳ האלהים וזה מזבח לעולה לישראל. מכאן ואילך שכל שמבקש ה׳ להקריב לו קרבן יצא ויקריב על אותו מזבח׃

ב׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכַנּוֹס אֶת־הַגֵּרִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲמֵד חֹצְבִים לַחֲצוֹב אַבְנֵי גָזִית לִבְנוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃

לכנוס את הגרים. גרים שנתגיירו שלא רצה להעביד בישראל עבודת פרך וכן מצינו בשלמה למטה ב׳ ויספר שלמה וגו׳ ויעש מהם ע׳ אלף נושא סבל וגו׳ ועוד כתיב וכל העם הנותר מן החתי וגו׳ ב׳ פסוקים (לקמן כ״א) ועוד כתיב ומן בני ישראל לא נתן שלמה לעבדים וגו׳ (שם)׃

ג׳ וּבַרְזֶל | לָרֹב לַמִּסְמְרִים לְדַלְתוֹת הַשְּׁעָרִים וְלַמְחַבְּרוֹת הֵכִין דָּוִיד וּנְחֹשֶׁת לָרֹב אֵין מִשְׁקָל׃

למסמרים לדלתות השערים. נעג״ל בל״א׃

ולמחברות. הכין דוד הברזל שמחברין ומחזיקים הדלתות והשערים בהם׃

ד׳ וַעֲצֵי אֲרָזִים לְאֵין מִסְפָּר כִּי־הַלִּבְיוּ הַצִּידֹנִים וְהַצֹּרִים עֲצֵי אֲרָזִים לְדָוִיד׃ {פ}

והצורים. עם חירם מלך צור׃

ה׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד שְׁלֹמֹה בְנִי־נַעַר וָרָךְ וְהַבַּיִת לִבְנוֹת לַיהוָה לְהַגְדִּיל ׀ לְמַעְלָה לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת לְכָל־הָאֲרָצוֹת אָכִינָה נָּא לוֹ וַיָּכֶן דָּוִיד לָרֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ׃

נער ורך. לפי שאפילו בן מ״ב שנה קרוי נער דכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש וגו׳ (שמות ל״ג) שהרי יהושע לא מלך אחרי משה כי אם כ״ח שנה וחי ק״י שנה נמצא (בשנת ל״א שנה)[בשנה ראשונה] כשהיו ישראל במדבר העיד עליו הכתוב ויהושע בן נון נער מאז היה בן מ״ב שנה על כן הוצרך לכתוב רך שלא היה כי אם בן י״ב שנה כשמלך׃

להגדיל למעלה. גדל מאד שהגביהו שלמה עד מאה ועשרים אמה כדכתיב (במלכים א׳ ו׳) והאולם על פני היכל הבית וגו׳׃

ו׳ וַיִּקְרָא לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ וַיְצַוֵּהוּ לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ {ס}

ז׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה (בנו) [בְּנִי] אֲנִי הָיָה עִם־לְבָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָי׃

ח׳ וַיְהִי עָלַי דְּבַר־יְהוָה לֵאמֹר דָּם לָרב שָׁפַכְתָּ וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא־תִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי כִּי דָמִים רַבִּים שָׁפַכְתָּ אַרְצָה לְפָנָי׃

ט׳ הִנֵּה־בֵן נוֹלַד לָךְ הוּא יִהְיֶה־אִישׁ מְנוּחָה וַהֲנִיחוֹתִי לוֹ מִכָּל־אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט אֶתֵּן עַל־יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו׃

י׳ הוּא־יִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבֵן וַאֲנִי־לוֹ לְאָב וַהֲכִינוֹתִי כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם׃

י״א עַתָּה בְנִי יְהִי יְהוָה עִמָּךְ וְהִצְלַחְתָּ וּבָנִיתָ בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ׃

י״ב אַךְ יִתֶּן־לְךָ יְהוָה שֵׂכֶל וּבִינָה וְיצַוְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְלִשְׁמוֹר אֶת־תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

י״ג אָז תַּצְלִיחַ אִם־תִּשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃

י״ד וְהִנֵּה בְעָנְיִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־יְהוָה זָהָב כִּכָּרִים מֵאָה־אֶלֶף וְכֶסֶף אֶלֶף אַלְפִים כִּכָּרִים וְלַנְּחֹשֶׁת וְלַבַּרְזֶל אֵין מִשְׁקָל כִּי לָרֹב הָיָה וְעֵצִים וַאֲבָנִים הֲכִינוֹתִי וַעֲלֵיהֶם תּוֹסִיף׃

ט״ו וְעִמְּךָ לָרֹב עֹשֵׂי מְלָאכָה חֹצְבִים וְחָרָשֵׁי אֶבֶן וָעֵץ וְכָל־חָכָם בְּכָל־מְלָאכָה׃

ט״ז לַזָּהָב לַכֶּסֶף וְלַנְּחֹשֶׁת וְלַבַּרְזֶל אֵין מִסְפָּר קוּם וַעֲשֵׂה וַיְהִי יְהוָה עִמָּךְ׃

י״ז וַיְצַו דָּוִיד לְכָל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל לַעְזֹר לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ {ס}

י״ח הֲלֹא יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עִמָּכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִסָּבִיב כִּי ׀ נָתַן בְּיָדִי אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְלִפְנֵי עַמּוֹ׃

י״ט עַתָּה תְּנוּ לְבַבְכֶם וְנַפְשְׁכֶם לִדְרוֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְקוּמוּ וּבְנוּ אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה הָאֱלֹהִים לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּכְלֵי קֹדֶשׁ הָאֱלֹהִים לַבַּיִת הַנִּבְנָה לְשֵׁם־יְהוָה׃ {פ}

פרק כ״ג

א׳ וְדָוִיד זָקֵן וְשָׂבֵע יָמִים וַיַּמְלֵךְ אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל׃

ב׳ וַיֶּאֱסֹף֙ אֶת־כָּל־שָׂרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְהַכֹּהֲנִ֖ים וְהַלְוִיִּֽם׃

ג׳ וַיִּסָּפְרוּ֙ הַלְוִיִּ֔ם מִבֶּ֖ן שְׁלֹשִׁ֣ים שָׁנָ֑ה וַיְהִ֤י מִסְפָּרָם֙ לְגַלְגֻלְתָּ֔ם לִגְבָרִ֖ים שְׁלֹשִׁ֥ים וּשְׁמוֹנָ֖ה אָֽלֶף׃

ד׳ מֵאֵ֗לֶּה לְנַצֵּ֤חַ עַל־מְלֶאכֶת֙ בֵּית־יְהוָ֔ה עֶשְׂרִ֥ים וְאַרְבָּעָ֖ה אֶ֑לֶף וְשֹׁטְרִ֥ים וְשֹׁפְטִ֖ים שֵׁ֥שֶׁת אֲלָפִֽים׃

ה׳ וְאַרְבַּעַת֩ אֲלָפִ֨ים שֹׁעֲרִ֜ים וְאַרְבַּעַת֩ אֲלָפִ֨ים מְהַלְלִ֜ים לַיהוָ֗ה בַּכֵּלִים֙ אֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֔יתִי לְהַלֵּ֖ל׃ {ס}

ו׳ וַיַּחְלְקֵ֣ם דָּוִ֔יד מַחְלְק֖וֹת {ס} לִבְנֵ֣י לֵוִ֑י לְגֵרְשׁ֥וֹן קְהָ֖ת וּמְרָרִֽי׃ {ס}

ז׳ לַגֵּרְשֻׁנִּ֖י לַעְדָּ֣ן וְשִׁמְעִֽי׃ {ס}

ח׳ בְּנֵ֥י לַעְדָּ֖ן הָרֹ֣אשׁ יְחִיאֵ֑ל וְזֵתָ֖ם וְיוֹאֵ֥ל שְׁלֹשָֽׁה׃ {ס}

ט׳ בְּנֵ֥י שִׁמְעִ֖י (שלמות) [שְׁלֹמִ֑ית] וַחֲזִיאֵ֖ל וְהָרָ֣ן שְׁלֹשָׁ֔ה אֵ֖לֶּה רָאשֵׁ֥י הָאָב֖וֹת לְלַעְדָּֽן׃ {ס}

י׳ וּבְנֵ֥י שִׁמְעִ֖י יַחַ֣ת זִינָ֑א וְיעוּשׁ֙ וּבְרִיעָ֣ה אֵ֔לֶּה בְּנֵ֥י שִׁמְעִ֖י אַרְבָּעָֽה׃

י״א וַיְהִי־יַחַ֥ת הָרֹ֖אשׁ וְזִיזָ֣ה הַשֵּׁנִ֑י וְיעוּשׁ֙ וּבְרִיעָ֔ה לֹא־הִרְבּ֥וּ בָנִ֖ים וַיִּהְי֥וּ לְבֵ֛ית אָ֥ב לְפִקֻּדָּ֖ה אֶחָֽת׃ {ס}

י״ב בְּנֵ֥י קְהָ֖ת עַמְרָ֣ם יִצְהָ֑ר חֶבְרוֹן֙ וְעֻזִּיאֵ֔ל אַרְבָּעָֽה׃ {ס}

י״ג בְּנֵ֥י עַמְרָ֖ם אַהֲרֹ֣ן וּמֹשֶׁ֑ה וַיִּבָּדֵ֣ל אַהֲרֹ֗ן לְהַקְדִּישׁוֹ֙ קֹ֣דֶשׁ קָדָשִׁ֔ים הוּא־וּבָנָ֖יו עַד־עוֹלָ֑ם לְהַקְטִ֤יר לִפְנֵי֙ יְהוָ֔ה לְשָׁרְתוֹ֖ וּלְבָרֵ֥ךְ בִּשְׁמ֖וֹ עַד־עוֹלָֽם׃

י״ד וּמֹשֶׁ֖ה אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִ֑ים בָּנָ֖יו יִקָּרְא֥וּ עַל־שֵׁ֖בֶט הַלֵּוִֽי׃ {ס}

ט״ו בְּנֵ֥י מֹשֶׁ֖ה גֵּרְשֹׁ֑ם וֶאֱלִיעֶֽזֶר׃

ט״ז בְּנֵ֥י גֵרְשֹׁ֖ם שְׁבוּאֵ֥ל הָרֹֽאשׁ׃

י״ז וַיִּהְי֥וּ בְנֵֽי־אֱלִיעֶ֖זֶר רְחַבְיָ֣ה הָרֹ֑אשׁ וְלֹא־הָיָ֤ה לֶֽאֱלִיעֶזֶר֙ בָּנִ֣ים אֲחֵרִ֔ים וּבְנֵ֥י רְחַבְיָ֖ה רָבּ֥וּ לְמָֽעְלָה׃ {ס}

י״ח בְּנֵ֥י יִצְהָ֖ר שְׁלֹמִ֥ית הָרֹֽאשׁ׃

י״ט בְּנֵ֥י חֶבְרוֹן֙ יְרִיָּ֣הוּ הָרֹ֔אשׁ אֲמַרְיָ֖ה הַשֵּׁנִ֑י יַחֲזִיאֵ֣ל הַשְּׁלִישִׁ֔י וְיקַמְעָ֖ם הָרְבִיעִֽי׃

כ׳ בְּנֵ֥י עֻזִּיאֵ֖ל מִיכָ֣ה הָרֹ֑אשׁ וְיִשִּׁיָּ֖ה הַשֵּׁנִֽי׃

כ״א בְּנֵ֥י מְרָרִ֖י מַחְלִ֣י וּמוּשִׁ֑י בְּנֵ֥י מַחְלִ֖י אֶלְעָזָ֥ר וְקִֽישׁ׃

כ״ב וַיָּ֣מָת֮ אֶלְעָזָר֒ וְלֹא־הָיוּ֩ לוֹ֙ בָּנִ֜ים כִּ֣י אִם־בָּנ֗וֹת וַיִּשָּׂאֻם֙ בְּנֵי־קִ֣ישׁ אַחֵיהֶ֔ם׃

כ״ג בְּנֵי מוּשִׁי מַחְלִי וְעֵדֶר וִירֵמוֹת שְׁלוֹשָׁה: {ס}

כ״ד אֵלֶּה בְּנֵי־לֵוִי לְבֵית אֲבוֹתֵיהֶם רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִפְקוּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת֙ לְגַלְגְּלֹתָ֔ם עֹשֵׂה֙ הַמְּלָאכָ֔ה לַעֲבֹדַ֖ת בֵּ֣ית יְהוָ֑ה מִבֶּן֙ עֶשְׂרִ֣ים שָׁנָ֔ה וָמָ֖עְלָ֑ה:

כ״ה כִּ֣י אָמַ֗ר דָּוִיד֙ הֵנִ֣יחַ יְהוָ֔ה אֱלֹהֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל לְעַמּ֑וֹ וַיִּשְׁכֹּ֥ן בִּירוּשָׁלַ֖͏ִם עַד־לְעוֹלָֽם:

כ״ו וְגַם֙ לַלְוִיִּ֔ם אֵין־לָשֵׂ֥את אֶת־הַמִּשְׁכָּ֖ן וְאֶת־כָּל־כֵּלָ֑יו לַעֲבֹדָתֽוֹ:

כ״ז כִּ֣י בְדִבְרֵ֤י דָוִיד֙ הָאַחֲרוֹנִ֔ים הֵ֖מָּה מִסְפַּ֣ר בְּנֵי־לֵוִ֑י מִבֶּן֙ עֶשְׂרִ֣ים שָׁנָ֔ה וּלְמָעְלָֽה:

> **המה מספר בני לוי מבן עשרים שנה ולמעלה.** כלומר אז תיקן דוד משמרות אלו כשיבא שלמה בנו שיהיו מזומנים לו:

כ״ח כִּ֣י מַעֲמָדָ֗ם לְיַד־בְּנֵי֙ אַהֲרֹ֔ן לַעֲבֹדַ֖ת בֵּ֣ית יְהוָ֑ה עַל־הַחֲצֵר֙וֹת וְעַל־הַלְּשָׁכ֔וֹת וְעַל־טָהֳרַ֖ת לְכָל־קֹ֑דֶשׁ וּמַעֲשֵׂ֖ה עֲבֹדַ֥ת בֵּית־הָאֱלֹהִֽים:

> **כי מעמדם ליד בני אהרן וגו׳.** דוגמא וילוו עליך וישרתוך:
>
> **ועל טהרת לכל קדש.** שאם יטמא הבית וכליו שיהיו הם ממונים לטהרו שכן מצינו בחזקיהו כדכתיב (לקמן ב׳ כ״ט) ויקבלו הלוים להוציא לנחל קדרון חוצה וכתיב ויחלו באחד לחדש הראשון לקדש וגו׳:

כ״ט וּלְלֶ֣חֶם הַמַּעֲרֶ֔כֶת וּלְסֹ֖לֶת לְמִנְחָ֑ה וְלִרְקִיקֵ֣י הַמַּצּ֔וֹת וְלַמַּחֲבַ֖ת וְלַמֻּרְבָּ֑כֶת וּלְכָל־מִשּׂוּרָ֖ה וּמִדָּֽה:

ל׳ וְלַעֲמֹ֣ד בַּבֹּ֔קֶר לְהֹד֥וֹת וּלְהַלֵּ֖ל לַיהוָ֑ה וְכֵ֖ן לָעָֽרֶב:

ל״א וּלְכָל֙ הַעֲלוֹת֙ עוֹלֹ֣ת לַיהוָ֔ה לַשַּׁבָּתוֹת֙ לֶֽחֳדָשִׁ֔ים וְלַמּוֹעֲדִ֖ים בְּמִסְפָּ֣ר כְּמִשְׁפָּ֣ט עֲלֵיהֶ֑ם תָּמִ֛יד לִפְנֵ֥י יְהוָֽה:

> **ולכל העלות עלות לה׳ לשבתות לחדשים.** פתרון הם יהיו ממונים על הלשכות וגם על לשכת בית הטלאים שהקרבנות שם והם יביאו אל הכהנים תמיד בכל יום במספר מה שצריכים בכל יום בין בחול בין בשבתות ובחדשים ובמועדים שמוסיפים על התמיד כל אלה יביאו במספר כמשפט וגם מסייעים לכהנים להפשיט הזבח וכן מצינו בחזקיהו רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העולות ויחזקום אחיהם הלוים וגו׳:

ל״ב וְשָׁמְר֣וּ אֶת־מִשְׁמֶ֣רֶת אֹהֶל־מוֹעֵ֗ד וְאֵת֙ מִשְׁמֶ֣רֶת הַקֹּ֔דֶשׁ וּמִשְׁמֶ֥רֶת בְּנֵֽי אַהֲרֹ֖ן אֲחֵיהֶ֑ם לַעֲבֹדַ֥ת בֵּית־יְהוָֽה: {פ}

פרק כ״ד

א׳ וְלִבְנֵ֖י אַהֲרֹ֑ן מַחְלְקוֹתָ֗ם בְּנֵי֙ אַהֲרֹ֣ן נָדָ֔ב וַאֲבִיה֖וּא אֶלְעָזָ֥ר וְאִיתָמָֽר:

> **ולבני אהרן.** פתרון אלה בני אהרן וגומר על מחלקותם:

ב׳ וַיָּ֤מָת נָדָב֙ וַאֲבִיה֣וּא לִפְנֵ֣י אֲבִיהֶ֔ם וּבָנִ֖ים לֹא־הָ֣יוּ לָהֶ֑ם וַיְכַהֲנ֥וּ אֶלְעָזָ֖ר וְאִיתָמָֽר:

> **וימת נדב ואביהוא וגו׳.** ובנים לא היו להם לפי שלא היו להם בנים כיהנו אלעזר ואיתמר במקומם אבל אם היו לנדב ואביהו בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה שכן מצינו (בעזרא ג׳) שהרי יהוצדק אביו של יהושע היה ויהוצדק ועזרא בני שריה היו דכתיב (לעיל ח׳) ושריה הוליד את יהוצדק ובעזרא (ה) כתיב עזרא בן שריה ויהוצדק הלך בגולה לבבל וכשעלו מבבל עלה יהושע ושימש ולא שימש עזרא לפי שהיה יהוצדק הבכור וקדמו בין אחיו הבכור כדכתיב בנבואת חגי (ז) יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול:

ג׳ וַיַּחְלְקֵ֣ם דָּוִיד֩ וְצָד֨וֹק מִן־בְּנֵ֤י אֶלְעָזָר֙ וַאֲחִימֶ֣לֶךְ מִן־בְּנֵ֣י אִיתָמָ֔ר לִפְקֻדָּתָ֖ם בַּעֲבֻדָתָֽם:

> **ואחימלך מן בני איתמר.** זה אחימלך בן אביתר כדמוכח בסמוך (כד ו) ויכתבם שמעיה וגו׳ עד ואחימלך בן אביתר:

ד׳ וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי־אֶלְעָזָר רַבִּים לָרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן־בְּנֵי אִיתָמָר וַיַּחְלְקוּם לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית־אָבוֹת׀ שִׁשָּׁה עָשָׂר וְלִבְנֵי אִיתָמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה׃

ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר. מתחלה במשכן שילה לא היו כ״א י״ו משמרו׳ ח׳ מאלעזר וח׳ מאיתמר כמפורש במסכ׳ תענית וכשראה דוד שהיו ראשי הגבורים לאלעזר רבים חלקם לכל משמר ומשמר של אלעזר לשנים והעמידם על י״ו משמרות ומשמרת בני איתמר העמיד על מעמד משמר כבראשונה על שמנה משמרות וכן מוכיח בסמוך בית אב אחד אחז לאלעזר ואחז אחז לאיתמר, כלומר כאחוז למעמד למשמרת שבמשכן כמו כן העמידן דוד עתה בבית המקדש׃

ה׳ וַיַּחְלְקוּם בְּגוֹרָלוֹת אֵלֶּה עִם־אֵלֶּה כִּי־הָיוּ שָׂרֵי־קֹדֶשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים מִבְּנֵי אֶלְעָזָר וּבִבְנֵי אִיתָמָר׃ {ס}

ויחלקום בגורלות אלה עם אלה. למי יפול הגורל להיות ראשון או שני או שלישי או רביעי וכן כולם׃

ו׳ וַיִּכְתְּבֵם שְׁמַעְיָהוּ בֶן־נְתַנְאֵל הַסּוֹפֵר מִן־הַלְוִיִּם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים׀ וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וַאֲחִימֶלֶךְ׀ בֶּן־אֶבְיָתָר וְרָאשֵׁי׀ הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם בֵּית־אָב אֶחָד אֶחָז׀ לְאֶלְעָזָר וְאֶחָז ׀ אֶחָז לְאִיתָמָר׃ {פ}

ויכתבם שמעיה. להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני וכן כולם׃

ז׳ וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן׀ לִיהוֹיָרִיב {ס} לִידַעְיָה הַשֵּׁנִי׃ {ס}

ח׳ לְחָרִם׀ הַשְּׁלִישִׁי {ס} לִשְׂעוֹרִים הָרְבִעִי׃ {ס}

ט׳ לְמַלְכִּיָּה׀ הַחֲמִישִׁי {ס} לְמִיָּמִן הַשִּׁשִּׁי׃ {ס}

י׳ לְהַקּוֹץ׀ הַשְּׁבִעִי {ס} לַאֲבִיָּה הַשְּׁמִינִי׃ {ס}

י״א לְיֵשׁוּעַ׀ הַתְּשִׁעִי {ס} לִשְׁכַנְיָהוּ הָעֲשִׂרִי׃ {ס}

י״ב לְאֶלְיָשִׁיב׀ עַשְׁתֵּי עָשָׂר {ס} לְיָקִים שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

י״ג לְחֻפָּה׀ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר {ס} לְיֶשְׁבְאָב אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ {ס}

י״ד לְבִלְגָּה׀ חֲמִשָּׁה עָשָׂר {ס} לְאִמֵּר שִׁשָּׁה עָשָׂר׃ {ס}

ט״ו לְחֵזִיר׀ שִׁבְעָה עָשָׂר {ס} לְהַפִּצֵּץ שְׁמוֹנָה עָשָׂר׃ {ס}

ט״ז לְפְתַחְיָה׀ תִּשְׁעָה עָשָׂר {ס} לִיחֶזְקֵאל הָעֶשְׂרִים׃ {ס}

י״ז לְיָכִין׀ אֶחָד וְעֶשְׂרִים {ס} לְגָמוּל שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים׃ {ס}

י״ח לִדְלָיָהוּ׀ שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים {ס} לְמַעַזְיָהוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים׃ {פ}

י״ט אֵלֶּה פְקֻדָּתָם לַעֲבֻדָתָם לָבוֹא לְבֵית־יְהוָה׀ כְּמִשְׁפָּטָם בְּיַד אַהֲרֹן אֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

אלה פקדתם לעבדתם. אלו שכתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו׃

כ׳ וְלִבְנֵי לֵוִי הַנּוֹתָרִים לִבְנֵי עַמְרָם׀ שׁוּבָאֵל לִבְנֵי שׁוּבָאֵל יֶחְדְּיָהוּ׃ {ס}

כ״א לְרְחַבְיָהוּ לִבְנֵי רְחַבְיָהוּ הָרֹאשׁ יִשִּׁיָּה׃ {ס}

כ״ב לַיִּצְהָרִי שְׁלֹמוֹת לִבְנֵי שְׁלֹמוֹת יָחַת: {ס}

כ״ג וּבְנֵי יְרִיָּהוּ אֲמַרְיָהוּ֙ הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵ֔ל הַשְּׁלִישִׁ֖י יְקַמְעָ֑ם הָרְבִיעִֽי: {ס}

כ״ד בְּנֵי עֻזִּיאֵ֖ל מִיכָ֑ה לִבְנֵי מִיכָ֖ה (שמור) [שָׁמִֽיר]:

כ״ה אֲחִ֥י מִיכָ֖ה יִשִּׁיָּ֑ה {ס} לִבְנֵ֥י יִשִּׁיָּ֖ה זִכְרִ֥יהוּ: {ס}

כ״ו בְּנֵי֙ מְרָרִ֔י מַחְלִ֥י וּמוּשִׁ֖י {ס} בְּנֵ֣י יַעֲזִיָּ֔הוּ בְּנֽוֹ: {ס}

כ״ז בְּנֵ֥י מְרָרִ֖י לְיַעֲזִיָּ֑הוּ בְּנ֗וֹ וְשֹׁ֙הַם֙ וְזַכּ֣וּר וְעִבְרִֽי: {ס}

כ״ח לְמַחְלִי֙ אֶלְעָזָ֔ר וְלֹא־הָיָ֥ה לוֹ֙ בָּנִ֔ים: {ס}

כ״ט לְקִ֖ישׁ בְּנֵי־קִ֑ישׁ יְרַחְמְאֵֽל: {ס}

ל׳ וּבְנֵ֥י מוּשִׁ֖י מַחְלִ֣י וְעֵדֶ֑ר וִירִימ֥וֹת אֵ֖לֶּה בְּנֵ֣י הַלְוִיִּ֔ם לְבֵ֥ית אֲבֹתֵיהֶֽם:

ל״א וַיַּפִּ֣ילוּ גַם־הֵ֗ם גּוֹרָל֙וֹת לְעֻמַּ֣ת | אֲחֵיהֶ֞ם בְּנֵי־אַהֲרֹ֣ן לִפְנֵי֩ דָוִ֨יד הַמֶּ֜לֶךְ וְצָד֤וֹק וַאֲחִימֶ֙לֶךְ֙ וְרָאשֵׁ֣י הָאָבוֹת֮ לַכֹּהֲנִים֒ וְלַלְוִיִּ֔ם אָבוֹת֙ הָרֹ֔אשׁ לְעֻמַּ֖ת אָחָ֑יו הַקָּטָֽן: {ס}

פרק כ״ה

א׳ וַיַּבְדֵּ֞ל דָּוִ֣יד וְשָׂרֵ֣י הַצָּבָ֗א לַעֲבֻדָּה֙ לִבְנֵ֣י אָסָ֔ף וְהֵימָ֖ן וִידוּת֑וּן (הנביאים) [הַנִּבְּאִ֗ים] בְּכִנֹּרוֹת֙ בִּנְבָלִ֣ים וּבִמְצִלְתַּ֔יִם וַיְהִ֥י מִסְפָּ֛רָם אֲנָשֵׁ֖י מְלָאכָ֥ה לַעֲבֻדָּתָֽם:

> **ויבדל דוד ושרי הצבא לעבודה.** לשורר השיר:
>
> **לבני אסף וגו׳.** מכל הלוים לא הבדיל כ״א בני אסף:
>
> **והימן וידותון הנבאים.** כשהיו מנגנים בכלי שירים הללו היו מתנבאים דוגמא באלישע קחו לי מנגן (מלכים ב ג׳:ט״ו) והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה׳:
>
> **ויהי מספרם אנשי מלאכה.** כלומר המשמרות כ״ד על כ״ד משמרות ד׳ בנים של אסף וששה של ידותון וי״ד של הימן הרי כ״ד למטה כלל מספר כולן כדכתיב ויהי מספרם עם אחיהם וגו׳:

ב׳ לִבְנֵ֣י אָסָ֔ף זַכּ֥וּר וְיוֹסֵ֖ף וּנְתַנְיָ֣ה וַאֲשַׂרְאֵלָ֑ה בְּנֵ֣י אָסָ֔ף עַ֖ל יַד־אָסָ֥ף הַנִּבָּ֖א עַל־יְדֵ֥י הַמֶּֽלֶךְ:

ג׳ לִידוּתֻ֗ן בְּנֵ֤י יְדוּתוּן֙ גְּדַלְיָ֣הוּ וּצְרִ֔י וִישַׁעְיָ֖הוּ חֲשַׁבְיָ֣הוּ וּמַתִּתְיָ֑הוּ שִׁשָּׁ֗ה עַ֚ל יְלֵ֣י אֲבִיהֶ֔ם יְדוּתוּן֙ בַּכִּנּ֣וֹר הַנִּבָּ֔א עַל־הֹד֖וֹת וְהַלֵּ֥ל לַיהוָֽה: {ס}

> **ומתתיהו ששה.** ולא תמצא אלא חמש אשתו היתה מעוברת את שמעי וראה ברוח הקודש שגם הוא עתיד להיות ראש משמרה לפיכך אמר ששה וזהו שנאמר לפנינו העשירי שמעי זהו שיסד הפייטן (בקדושת של יוצר דפרשת שקלים) רשום מבטן להפקד במשמרת הקודש:
>
> **על ידי אביהם ידותון.** דוגמא על ידו החזיק (נחמיה ג׳:ח׳):
>
> **הנבא על הודות והלל.** שהיו מנגנים בכנור מזמורי הודו ומזמורי הלליה והיה מתנבא:

ד׳ לְהֵימָ֗ן בְּנֵ֤י הֵימָן֙ בַּקִּיָּ֣הוּ מַתַּנְיָ֔הוּ עֻזִּיאֵ֖ל שְׁבוּאֵ֣ל וִירִימ֑וֹת חֲנַנְיָ֥ה חֲנָנִ֛י אֱלִיאָתָ֥ה גִדַּלְתִּ֖י וְרֹמַמְתִּ֣י עֶזֶר֑ יָשְׁבְּקָשָׁ֗ה מַלּוֹתִ֛י הוֹתִ֥יר מַחֲזִיאֹֽת:

ורוממתי עזר. שם אחד הוא:

ה׳ כִּֽי־אִלֶּה בָּנִים לְהֵימָן חֹזֵה הַמֶּלֶךְ בִּדְבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרֶן וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים לְהֵימָן בָּנִים אַרְבָּעָה עָשָׂר וּבָנוֹת שָׁלוֹשׁ׃

חזה המלך בדברי האלהים להרים קרן. קרן הנבואה שמתנבא למלך דוגמא וירם קרן משיחו (שמואל א ב׳:י׳):

ויתן האלהים להימן. כלומר אם לא שנתן לו אלהים הבנים אי אפשר שהיו לו י״ד בנים ושלוש בנות וכולן ראויין להיות ראשי משמרות ד׳:י״גוגמא (רות ד) ויתן ה׳ לה הריון ותלד בן אם לא שהיתה מתנה זו מה׳ אי אפשר שיוליד בועז שהיה זקן וכן ויראהו ה׳ את כל הארץ (דברים לב) אם לא מאת ה׳ היתה ראויה זאת אי אפשר להביט כ״כ למרחוק:

ו׳ כָּל־אֵלֶּה עַל־יְדֵי אֲבִיהֶם בַּשִּׁיר בֵּית יְהוָה בִּמְצִלְתַּיִם נְבָלִים וְכִנֹּרוֹת לַעֲבֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ אָסָף וידותון וְהֵימָן׃

ז׳ וַיְהִי מִסְפָּרָם עִם־אֲחֵיהֶם מְלַמְּדֵי־שִׁיר לַיהוָה כָּל־הַמֵּבִין מָאתַיִם שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה׃

כל המבין. לענין שירה נופל לומר מבין כדכתיב מבין עם תלמיד וכנניהו שר הלוים במשא יסור במשא כי מבין הוא:

ח׳ וַיַּפִּילוּ גוֹרָלוֹת מִשְׁמֶרֶת לְעֻמַּת כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל מֵבִין עִם־תַּלְמִיד׃ {פ}

ויפילו גורלות משמרת לעומת. פתרון משמרת לעומת משמרת ודוגמא למעלה (טז) ואהי׳ מתהלך מאהל אל אהל וממשכן פתרון ממשכן אל משכן:

כקטן כגדול מבין עם תלמיד. פתרון הפילו גורלות על המשמרות זה לעומת זה משמרת לעומת משמרת כקטן כגדול מבין הרב עם תלמיד כולם היו שוין בזה למי שיגיע הגורל הראשון אם לקטן כן יקדים הוא להיות ראשון ואם אחרון יהי׳ אחרון וכן כולם בין מבין בין תלמיד בין קטן בין גדול ומשמרות אלו של לוים הולכים אחר משמרות של כהנים למי שנופל הגורל הא׳ משמרת ראשון עם משמרת יהוריב הכהן ולמי שיפול הגורל השני ישמש הוא ומשמרתו עם משמרת ידעיה הכהן:

ט׳ וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף לְיוֹסֵף {ס} גְּדַלְיָהוּ הַשֵּׁנִי הוּא־וְאֶחָיו וּבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

ויצא הגורל הראשון לאסף ליוסף. בנו ראשון:

גדליהו השני. גדליהו בכור ידותון הוא:

ואחיו ובניו שנים עשר וכו׳. פתרון על כל משמרה ומשמרה יבאו י״ב לוים שהרי היו כולם רפ״ח וכשתחלקם לכ״ד חלקים יהיה כל חלק וחלק י״ב לוים נ״ל וזהו אחיו ובניו מוסב ליוסף ולגדליהו ולפי שבפסוק אחד שניהם נזכרים כתב לבד פעם אחת הוא ובניו ואחיו וכל אחיו ואחיהם שבענין לאו אחיו ממש אלא חבורה אחת קורא אחים (ברודי״ר שפ״ט) בל׳ אשכנז:

י׳ הַשְּׁלִשִׁי זַכּוּר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

השלישי זכור. בכור אסף:

י״א הָרְבִיעִי לְיִצְרִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

הרביעי ליצרי. שני של ידותון:

י״ב הַחֲמִישִׁי נְתַנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

החמישי נתניהו. שלישי של אסף כך נפל הגורל מזה לזה:

י״ג הַשִּׁשִּׁי בֻקִּיָּהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

י״ד הַשְּׁבִעִי יְשַׂרְאֵלָה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

ט״ו הַשְּׁמִינִי יְשַׁעְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

ט״ז הַתְּשִׁיעִי מַתַּנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנֵים עָשָׂר׃ {ס}

י״ז הָעֲשִׂירִי שִׁמְעִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

י״ח עַשְׂתֵּי־עָשָׂר עֲזַרְאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

י״ט הַשְּׁנֵים עָשָׂר לַחֲשַׁבְיָה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ׳ לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שׁוּבָאֵל בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״א לְאַרְבָּעָה עָשָׂר מַתִּתְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ב לַחֲמִשָּׁה עָשָׂר לִירֵמוֹת בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ג לְשִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֲנַנְיָהוּ בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ד לְשִׁבְעָה עָשָׂר לְיָשְׁבְּקָשָׁה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ה לִשְׁמוֹנָה עָשָׂר לַחֲנָנִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ו לְתִשְׁעָה עָשָׂר לְמַלּוֹתִי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ז לְעֶשְׂרִים לְאֶלְיָתָה בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ח לְאֶחָד וְעֶשְׂרִים לְהוֹתִיר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

כ״ט לִשְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים לְגִדַּלְתִּי בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

ל׳ לִשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַחֲזִיאוֹת בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {ס}

ל״א לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים לְרוֹמַמְתִּי עֶזֶר בָּנָיו וְאֶחָיו שְׁנַיִם עָשָׂר: {פ}

פרק כ״ו

א׳ לְמַחְלְקוֹת לִשְׁעָרִים לַקָּרְחִים מְשֶׁלֶמְיָהוּ בֶּן־קֹרֵא מִן־בְּנֵי אָסָף:

> **למחלקות לשערים.** אין חוזרים חלילה אלא כנגד שערים חלקים ושוב הפילו גורלות מי לשער זה מי לשער אחר כך מפורש לקמן:
>
> **לקרחים משלמיהו בן קורא מן בני אסף.** ודוגמא למעלה ושלום בן קורא וגו׳ (לעיל א׳ ט׳):

ב׳ וְלִמְשֶׁלֶמְיָהוּ בָּנִים זְכַרְיָהוּ הַבְּכוֹר יְדִיעֲאֵל הַשֵּׁנִי זְבַדְיָהוּ הַשְּׁלִישִׁי יַתְנִיאֵל הָרְבִיעִי:

ג׳ עֵילָם הַחֲמִישִׁי יְהוֹחָנָן הַשִּׁשִּׁי אֶלְיְהוֹעֵינַי הַשְּׁבִיעִי:

ד׳ וּלְעֹבֵד אֱדֹם בָּנִים שְׁמַעְיָה הַבְּכוֹר יְהוֹזָבָד הַשֵּׁנִי יוֹאָח הַשְּׁלִישִׁי וְשָׂכָר הָרְבִיעִי וּנְתַנְאֵל הַחֲמִישִׁי:

ה׳ עַמִּיאֵל הַשִּׁשִּׁי יִשָּׂשכָר הַשְּׁבִיעִי פְּעֻלְתַּי הַשְּׁמִינִי כִּי בֵרְכוֹ אֱלֹהִים: {ס}

> **כי ברכו אלהים.** כדאמר (לעיל יג) ויברך ה׳ את בית עובד אדום וגו׳:

ו׳ וְלִשְׁמַעְיָה בְנוֹ נוֹלַד בָּנִים הַמִּמְשָׁלִים לְבֵית אֲבִיהֶם כִּי־גִבּוֹרֵי חַיִל הָמָּה׃

הממשלים לבית אביהם. פתרון אותם מושלים היו על יד אביהם ודוגמא בסוף דניאל ומשל ממשל רב׃

ז׳ בְּנֵי שְׁמַעְיָה עָתְנִי וּרְפָאֵל וְעוֹבֵד אֶלְזָבָד אֶחָיו בְּנֵי־חַיִל אֱלִיהוּ וּסְמַכְיָהוּ׃

ח׳ כָּל־אֵלֶּה מִבְּנֵי | עֹבֵד אֱדֹם הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם אִישׁ־חַיִל בַּכֹּחַ לַעֲבֹדָה שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעֹבֵד אֱדֹם׃

איש חיל. לא בכח ולא במלחמה אלא כאדם שאומר עליו פלוני חשוב וכן הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל (רות ג׳:ב׳)׃

ט׳ וּלְמֶשֶׁלְמְיָהוּ בָּנִים וַאֲחִים בְּנֵי־חַיִל שְׁמוֹנָה עָשָׂר׃ {ס}

י׳ וּלְחֹסָה מִן־בְּנֵי־מְרָרִי בָּנִים שִׁמְרִי הָרֹאשׁ כִּי לֹא־הָיָה בְכוֹר וַיְשִׂימֵהוּ אָבִיהוּ לְרֹאשׁ׃

י״א חִלְקִיָּהוּ הַשֵּׁנִי טְבַלְיָהוּ הַשְּׁלִשִׁי זְכַרְיָהוּ הָרְבִיעִי כָּל־בָּנִים וַאֲחִים לְחֹסָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר׃

י״ב לְאֵלֶּה מַחְלְקוֹת הַשֹּׁעֲרִים לָרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִשְׁמָרוֹת לַעֲמַת אֲחֵיהֶם לְשָׁרֵת בְּבֵית יְהוָה׃

משמרות לעמת אחיהם. ראשי כ״ד משמרות׃

י״ג וַיַּפִּילוּ גוֹרָלוֹת כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל לְבֵית אֲבוֹתָם לְשַׁעַר וְשָׁעַר׃ {פ}

ויפילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער. למי יבוא שער זה ולמי שער זה למזרח למערב לצפון לדרום וכן לכל שערים שבעזרה׃

י״ד וַיִּפֹּל הַגּוֹרָל מִזְרָחָה לְשֶׁלֶמְיָהוּ וַיַּזְכֵּרְיָהוּ בְנוֹ יוֹעֵץ | בְּשֵׂכֶל הִפִּילוּ גּוֹרָלוֹת וַיֵּצֵא גוֹרָלוֹ צָפוֹנָה׃

ט״ו לְעֹבֵד אֱדֹם נֶגְבָּה וּלְבָנָיו בֵּית הָאֲסַפִּים׃

ט״ז לְשֻׁפִּים וּלְחֹסָה לַמַּעֲרָב עִם שַׁעַר שַׁלֶּכֶת בְּמִסְלָּה הָעוֹלָה מִשְׁמָר לְעֻמַּת מִשְׁמָר׃ {ס}

י״ז לַמִּזְרָח שִׁשָּׁה הַלְוִיִּם לַיּוֹם אַרְבָּעָה לַנֶּגְבָּה לַיּוֹם אַרְבָּעָה {ס} וְלָאֲסַפִּים שְׁנַיִם שְׁנַיִם׃

ולאספים. מקום ששמו אסופים׃

י״ח לַפַּרְבָּר לַמַּעֲרָב אַרְבָּעָה לַמְסִלָּה שְׁנַיִם לַפַּרְבָּר׃

שנים לפרבר. ומפורש במס׳ תמיד אמר רבא לפרבר כלפי בר׃

י״ט אֵלֶּה מַחְלְקוֹת הַשֹּׁעֲרִים לִבְנֵי הַקָּרְחִי וְלִבְנֵי מְרָרִי׃

כ׳ וְהַלְוִיִּם אֲחִיָּה עַל־אוֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים וְעַל־אֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים׃ {ס}

והלוים אחיה על אוצרות וגו׳. הוא היה ממונה על מעות שנקנין מהם קרבנות לבית אלהים כגון קרבן קדשים׃

כ״א בְּנֵי לַעְדָּן בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְלַעְדָּן רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְלַעְדָּן הַגֵּרְשֻׁנִּי יְחִיאֵלִי׃ {ס}

בני לעדן. ללעדן הגרשוני היה ראש האבות יחיאל הוא לעדן האמור לעיל׃

כ״ב בְּנֵי יְחִיאֵלִי זֵתָם וְיוֹאֵל אָחִיו עַל־אֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃ {ס}

ויואל אחיו. אחיו של יחיאל כדכתיב למעלה יחיאל וזתם ויואל׃

על אוצרות בית ה׳. אוצרות הרבה היו בעזרה כל אוצר ואוצר לתקונו ועל כל אחד ואחד היה ממונה אחד׃

כ״ג לַעַמְרִמִּי לַיְיזְהָרִי לַחֶבְרוֹנִי לָעֻזִּיאֵלִי׃

כ״ד וּשְׁבוּאֵל בֶּן־גֵּרְשׁוֹם בֶּן־מֹשֶׁה נָגִיד עַל־הָאֹצָרוֹת׃ {ס}

ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות. כמו כן נגיד על אחד מאוצרות העזרה, ויש מפרשים נגיד על האוצרות כל האמרכלין כולם היו תחתיו׃

כ״ה וְאֶחָיו לֶאֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָהוּ בְנוֹ וִישַׁעְיָהוּ בְנוֹ וְיוֹרָם בְּנוֹ וְזִכְרִי בְנוֹ (ושלמות) [וּשְׁלֹמִית] בְּנוֹ׃

כ״ו הוּא שְׁלֹמוֹת וְאֶחָיו עַל כָּל־אֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ דָּוִיד הַמֶּלֶךְ וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לְשָׂרֵי־הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְשָׂרֵי הַצָּבָא׃

כ״ז מִן־הַמִּלְחָמוֹת וּמִן־הַשָּׁלָל הִקְדִּישׁוּ לְחַזֵּק לְבֵית יְהוָה׃

כ״ח וְכֹל הַהִקְדִּישׁ שְׁמוּאֵל הָרֹאֶה וְשָׁאוּל בֶּן־קִישׁ וַאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה כָּל הַמַּקְדִּישׁ עַל יַד־שְׁלֹמִית וְאָחָיו׃ {פ}

כ״ט לְיִצְהָרִי כְּנַנְיָהוּ וּבָנָיו לַמְּלָאכָה הַחִיצוֹנָה עַל־יִשְׂרָאֵל לְשֹׁטְרִים וּלְשֹׁפְטִים׃

ליצהרי כנניהו ובניו למלאכה החיצונה. מלאכה שעושין חוץ לעיר ביערים ובהרים ולכרות ארזים ולחצוב אבנים ולחרוש שדה של הקדש׃

ל׳ לַחֶבְרוֹנִי חֲשַׁבְיָהוּ וְאֶחָיו בְּנֵי־חַיִל אֶלֶף וּשְׁבַע־מֵאוֹת עַל פְּקֻדַּת יִשְׂרָאֵל מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן מַעְרָבָה לְכָל־מְלֶאכֶת יְהוָה וְלַעֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ׃

לחברוני חשביהו. עד לכל מלאכת ה׳ הם שוטרים על אותם שהיו עושים מלאכת ה׳ בעבר הירדן׃

ולעבודת המלך. אף הם ממונים על יושבי נחלת המלך אוצרות המלך וכן לפנינו לכל דבר האלהים ודבר המלך׃

ל״א לַחֶבְרוֹנִי יְרִיָּה הָרֹאשׁ לַחֶבְרוֹנִי לְתוֹלְדֹתָיו לְאָבוֹת בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִיד וְנִדְרָשׁוּ וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי חַיִל בְּיַעְזֵיר גִּלְעָד׃

בשנת הארבעים וגו׳. וגם כל חשבונות הללו בשנת הארבעים היו׃

ל״ב וְאֶחָיו בְּנֵי־חַיִל אַלְפַּיִם וּשְׁבַע מֵאוֹת רָאשֵׁי הָאָבוֹת וַיַּפְקִידֵם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל־הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי וַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשִּׁי לְכָל־דְּבַר הָאֱלֹהִים וּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃ {פ}

פרק כ״ז

א׳ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל | לְמִסְפָּרָם רָאשֵׁי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים | וְהַמֵּאוֹת וְשֹׁטְרֵיהֶם הַמְשָׁרְתִים אֶת־הַמֶּלֶךְ לְכָל | דְּבַר הַמַּחְלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיֹּצֵאת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁ לְכָל חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה הַמַּחֲלֶקֶת הָאַחַת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {פ}

לכל דבר המחלקות. כל זה היה מתחילת מלכותו ואילך ואגב שנאמר מספר הלוים מספר והולך מי היו שרי מחלוקת דוד׃

הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה. שהיו ישראל חלוקים לשנים עשר חלקים וכל חלק וחלק שמש את המלך חדש והמלך נותן להם הוצאותם כדכתיב בספר מלכים ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו והם מזומנים ללחום מלחמתו ולכל עבודתו בזה החדש וכל זה תחילת מלכותו הי׳׃

עשרים וארבעה אלף. אע״פ שהיו ישראל יותר מי״ב פעמים כ״ד אלפים דוד לא בחר אלא אנשי חיל ועשירי העם אשר יוכל לעזוב עסקיהם ולעסוק בעסקי המלך אבל עניי העם הצריכין לפרנס עצמם לא לקח דוד׃

ב׳ עַל הַמַּחֲלֶקֶת הָרִאשׁוֹנָה לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן יָשְׁבָעָם בֶּן־זַבְדִּיאֵל וְעַל־מַחֲלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

ג׳ מִן־בְּנֵי־פֶרֶץ הָרֹאשׁ לְכָל־שָׂרֵי הַצְּבָאוֹת לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׃ {ס}

הראש לכל שרי הצבאות. ישבעם מבני פרץ היה והיה ראש לכל י״ב שרי צבאות ולפי שהיה מן בני פרץ מנהו דוד ראש׃

ד׳ וְעַל מַחְלַקְתּ | הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי דּוֹדַי הָאֲחוֹחִי וּמַחְלַקְתּוֹ וּמִקְלוֹת הַנָּגִיד וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

ומקלות הנגיד. בר מחלוקתו המסייע עמו ומקלות׃

ה׳ שַׂר הַצָּבָא הַשְּׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי בְּנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן רֹאשׁ וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃

שר הצבא השלישי. משום כבוד בניהו קורהו שר הצבא יותר מהשאר לבד מישבעם שהיה מבני פרץ שקורהו כמו כן ראש דכתיב הראש לכל שרי הצבאות מפני כבודו של דוד שהיה מבני פרץ כמוהו׃

הכהן ראש. שהיה ראש וי״א שהיה כהן גדול ואינו כן שהרי צדוק ואביתר היו כהנים גדולים׃

ו׳ הוּא בְנָיָהוּ גִּבּוֹר הַשְּׁלֹשִׁים וְעַל־הַשְּׁלֹשִׁים וּמַחְלַקְתּוֹ עַמִּיזָבָד בְּנוֹ׃ {ס}

גבור השלשים. כדלעיל דכתיב מן השלשים הנו נכבד וגו׳׃

ז׳ הָרְבִיעִי לַחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי עֲשָׂהאֵל אָחִי יוֹאָב וּזְבַדְיָה בְנוֹ אַחֲרָיו וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

הרביעי עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו אחריו. שהרי עשהאל נהרג בתחלת מלכותו שהרגו אבנר (שמואל ב׳ ב׳) ונתן זבדיה בנו אחריו תחתיו על מחלוקתו׃

ח׳ הַחֲמִישִׁי לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי שַׂר שַׁמְהוּת הַיִּזְרָח וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

השר שמהות היזרח. הזרחי׃

ט׳ הַשִּׁשִּׁי לַחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי עִירָא בֶן־עִקֵּשׁ הַתְּקוֹעִי וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

י׳ הַשְּׁבִיעִי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי חֶלֶץ הַפְּלוֹנִי מִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

י״א הַשְּׁמִינִי לַחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי לַזַּרְחִי וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

י״ב הַתְּשִׁיעִי לַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי אֲבִיעֶזֶר הָעַנְּתוֹתִי (לבנימיני) [לַבֶּן | יְמִינִי] וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

י״ג הָעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי מַהְרַי הַנְּטוֹפָתִי לַזַּרְחִי וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

י״ד עַשְׂתֵּי־עָשָׂר לְעַשְׂתֵּי עָשָׂר הַחֹדֶשׁ בְּנָיָה הַפִּרְעָתוֹנִי מִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {ס}

ט״ו שְׁנֵים עָשָׂר לִשְׁנֵים עָשָׂר הַחֹדֶשׁ חֶלְדַּי הַנְּטוֹפָתִי לְעָתְנִיאֵל וְעַל־מַחְלַקְתּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף׃ {פ}

ט״ז וְעַל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לָרְאוּבֵנִי נָגִיד אֱלִיעֶזֶר בֶּן־זִכְרִי {ס} לַשִּׁמְעוֹנִי שְׁפַטְיָהוּ בֶּן־מַעֲכָה׃ {ס}

ועל שבטי ישראל. כבר אמרנו ראשי המחלוקת אשר לדויד ועתה מספר מי היו שרי שבטי הישראל שר כל שבט ושבט׃

י״ז לְלֵוִי חֲשַׁבְיָה בֶן־קְמוּאֵל לְאַהֲרֹן צָדוֹק׃ {ס}

י״ח לִיהוּדָה אֱלִיהוּ מֵאֲחֵי דָוִיד {ס} לְיִשָּׂשכָר עָמְרִי בֶּן־מִיכָאֵל׃ {ס}

י״ט לִזְבוּלֻן יִשְׁמַעְיָהוּ בֶּן־עֹבַדְיָהוּ {ס} לְנַפְתָּלִי יְרִימוֹת בֶּן־עַזְרִיאֵל׃ {ס}

כ׳ לִבְנֵי אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בֶּן־עֲזַזְיָהוּ לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה יוֹאֵל בֶּן־פְּדָיָהוּ׃ {ס}

כ״א לַחֲצִי הַמְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה יִדּוֹ בֶּן־זְכַרְיָהוּ {ס} לְבִנְיָמִן יַעֲשִׂיאֵל בֶּן־אַבְנֵר׃ {ס}

כ״ב לְדָ֣ן עֲזַרְאֵ֔ל בְּנֵ֥י חָרָ֖ם אֵלֶ֑ה שָׂרֵ֖י שִׁבְטֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

כ״ג וְלֹא־נָשָׂ֣א דָוִ֔יד אֶת־מִסְפָּרָ֖ם לְמִבֶּ֣ן עֶשְׂרִ֑ים שָׁנָ֔ה וְלִמָּטָ֔ה כִּ֣י אָמַ֔ר יְהוָ֕ה לְהַרְבּ֖וֹת אֶת־יִשְׂרָאֵ֥ל כְּכוֹכְבֵ֖י הַשָּׁמָֽיִם׃

ולא נשא דוד מספרם למבן עשרים שנה ולמטה. פתרון כבר אמרנו שמנה ישראל וחלקן למחלקות וגם הלוים מנה וישימם על עבודתם וכל אלו שמנה לא מנה אחד מהם פחות מבן כ׳:

ככוכבי השמים. כמו שאין יכול איש למנות כוכבי השמים כך אין יכול למנותם:

כ״ד יוֹאָ֣ב בֶּן־צְרוּיָ֗ה הֵחֵל֙ לִמְנ֔וֹת וְלֹ֣א כִלָּ֔ה וַיְהִ֥י בָזֹ֖את קֶ֣צֶף עַל־יִשְׂרָאֵ֑ל וְלֹא־עָלָ֞ה הַמִּסְפָּ֗ר בְּמִסְפַּ֛ר דִּבְרֵי־הַיָּמִ֖ים לַמֶּ֥לֶךְ דָּוִֽיד׃ {ס}

ולא כלה. פתרון ועוד אני אומר לך הלא יואב התחיל פעם אחרת למנות העם למעלה מעשרים ולא כלה:

ויהי בזאת קצף על ישראל. מאותו קצת שמנה היה קצף על ישראל לפי שעלה במחשבתו למנות כל ישראל לעבור על הפסוק אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ וגו׳ (בראשית י״ג:ט״ז) ולעבור הפסוק הבט נא השמימה וגו׳ (שם טו):

ולא עלה המספר. פתרון אע״פ שאני אומר החל למנות ולא כלה ולא מנה כי אם מעט שהרי לא עלה מספר המניין בספר שמואל כמספר המנויין כאן (בד״ה כאן) אלף אלפים ומאה אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף ובשמואל (סוף) שמנה מאות אלף ויהודה חמש מאות אלף וא״ת שני מספרים היו שפעמיים מנאן א׳ בשמואל וא׳ כאן אלא כך הוא לא עלה המספר כמספר ד״ה כי אותו המספר שמנה לא כתב בשמואל כי אם קצת מן המספר משום צער ואבילות שנגפו אפי׳ על אותן מעט וכאן משום כבוד דוד אפילו אם היה המספר יותר היה אמרו לפי שהיה משמע שלא על חנם היה קצף על ישראל שהרי כבר מנה הרבה מישראל ועוד משום כבודו שהיו כולם לו לעבדים כאיש אחד:

כ״ה וְעַל־אֹצְרוֹת֙ הַמֶּ֣לֶךְ עַזְמָ֔וֶת בֶּן־עֲדִיאֵ֑ל {ס} וְעַ֤ל הָאֹצָרוֹת֙ בַּשָּׂדֶ֔ה בֶּעָרִ֥ים וּבַכְּפָרִ֖ים וּבַמִּגְדָּלוֹ֑ת יְהוֹנָתָ֖ן בֶּן־עֻזִּיָּֽהוּ׃ {ס}

ועל אוצרות המלך. אוצרות כסף וזהב, כל זה הולך ומספר לגדולת דוד ואפילו מי שהיה ממונה על האתונות שלו:

ועל האוצרות בשדה. ועל מה שגדל בשדה, תבואות יין ושמן וכל מיני אוכלין ומשקין:

בערים. לחמש הערים ולחמש ערי המלך ומגדלותיו:

כ״ו וְעַל֙ עֹשֵׂ֣י מְלֶ֔אכֶת הַשָּׂדָ֖ה לַעֲבֹדַ֣ת הָאֲדָמָ֑ה עֶזְרִ֖י בֶּן־כְּלֽוּב׃ {ס}

ועל עשי מלאכת השדה לעבודת האדמה. לחרוש האדמה:

עזרי בן כלוב. היה ממונה על כך לצוות לחרוש האדמה והוא נותן להם בקר וכל כלי המחרישה:

כ״ז וְעַל־הַכְּרָמִ֖ים שִׁמְעִ֣י הָרָמָתִ֑י {ס} וְעַ֤ל שֶׁבַּכְּרָמִים֙ לְאֹצְר֣וֹת הַיַּ֔יִן זַבְדִּ֖י הַשִּׁפְמִֽי׃ {ס}

ועל הכרמים. לעדור ולזמור הכרמים:

ועל שבכרמים. הוא אוצרות היין:

כ״ח וְעַל־הַזֵּיתִ֥ים וְהַשִּׁקְמִ֖ים אֲשֶׁ֣ר בַּשְּׁפֵלָ֑ה בַּעַל֙ חָנָ֣ן הַגְּדֵרִ֔י {ס} וְעַל־אֹצְר֖וֹת הַשָּׁ֥מֶן יוֹעָֽשׁ׃ {ס}

ועל הזיתים. לנוטען ולמסוק:

כ״ט וְעַל־הַבָּקָ֖ר הָרֹעִ֣ים בַּשָּׁר֑וֹן (שטרי) [שִׁרְטַ֖י] הַשָּׁרוֹנִ֔י {ס} וְעַל־הַבָּקָ֖ר בָּעֲמָקִ֑ים שָׁפָ֖ט בֶּן־עַדְלָֽי׃ {ס}

ועל הבקר הרועים בשרון. שרטי השרוני הבקי בעניינם:

ל׳ וְעַל־הַגְּמַלִּ֖ים אוֹבִ֣יל הַיִּשְׁמְעֵאלִ֑י {ס} וְעַל־הָאֲתֹנ֖וֹת יֶחְדְּיָ֥הוּ הַמֵּרֹנֹתִֽי׃ {ס}

הישמעלי. היודע בטוב עסקן של גמלים:

ל״א וְעַל־הַצֹּ֣אן יָזִ֔יז הַהַגְרִ֖י כָּל־אֵ֑לֶּה שָׂרֵ֥י הָרְכ֛וּשׁ אֲשֶׁ֥ר לַמֶּ֖לֶךְ דָּוִֽיד׃ {ס}

ועל הצאן יזיז ההגרי. כי ההגרים יושבי אהל בשדה לכן מנהו על צאנו:

ל״ב וְיהוֹנָתָן דּוֹד־דָּוִיד יוֹעֵץ אִישׁ־מֵבִין וְסוֹפֵר הוּא וִיחִיאֵל בֶּן־חַכְמוֹנִי עִם־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ׃ {ס}

ויחיאל בן חכמוני עם בני המלך. מגדלן ואומן שלהם מלמדם תרבות׃

ל״ג וַאֲחִיתֹפֶל יוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ וְחוּשַׁי הָאַרְכִּי רֵעַ הַמֶּלֶךְ׃ {ס}

וחושי הארכי רע המלך. שושבינו קרית ספר תרגום קריתא דארכי, ומדרש רבה כשחטא דוד בבת שבע שאל לחושי הארכי אם ישוב בתשובה אם יקבלנו הקדוש ברוך הוא בתשובה לתת לו ארוכה לחטאו ואמר לו כן, **למרעהו אשר רע לו** דשמעון תרגומו שושביניה (שופטים י״ד:כ׳)׃

ל״ד וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל יְהוֹיָדָע בֶּן־בְּנָיָהוּ וְאֶבְיָתָר וְשַׂר־צָבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב׃ {פ}

ואחרי אחיתופל. לאחר שמת לקח לו דוד את יהוידע ואביתר במקומו׃

פרק כ״ח

א׳ וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל שָׂרֵי הַשְּׁבָטִים וְשָׂרֵי הַמַּחְלְקוֹת הַמְשָׁרְתִים אֶת־הַמֶּלֶךְ וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְשָׂרֵי כָל־רְכוּשׁ וּמִקְנֶה | לַמֶּלֶךְ וּלְבָנָיו עִם־הַסָּרִיסִים וְהַגִּבּוֹרִים וְלִכָל־גִּבּוֹר חַיִל אֶל־יְרוּשָׁלָם׃

ויקהל דויד את כל שרי ישראל. אלו השרים שרי שבטים כדכתיב (לעיל כז) ועל שבטי ישראל לראובני׃

ושרי המחלקות. אלו י״ב מחלקות של מלך (כדלעיל כ״ז) ובני ישראל למספרם וגו׳׃

ושרי האלפים. כדלעיל׃

ושרי המאות. שוטריהם׃

ושרי כל רכוש ומקנה למלך. אותן שמזכיר לעיל על אוצרות המלך ועל הכרמים ועל הזיתים והמקנה השרים שהיו על הבקר ועל הגמלים ועל הצאן שכל מין הבהמה קרוי מקנה כדכתיב גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי דקהלת׃

ב׳ וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל־רַגְלָיו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי אֲנִי עִם־לְבָבִי לִבְנוֹת בֵּית מְנוּחָה לַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וְלַהֲדֹם רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ וַהֲכִינוֹתִי לִבְנוֹת׃

ג׳ וְהָאֱלֹהִים אָמַר לִי לֹא־תִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי כִּי אִישׁ מִלְחָמוֹת אַתָּה וְדָמִים שָׁפָכְתָּ׃

ד׳ וַיִּבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי מִכֹּל בֵּית־אָבִי לִהְיוֹת לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם כִּי בִיהוּדָה בָּחַר לְנָגִיד וּבְבֵית יְהוּדָה בֵּית אָבִי וּבִבְנֵי אָבִי בִּי רָצָה לְהַמְלִיךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

ה׳ וּמִכָּל־בָּנַי כִּי רַבִּים בָּנִים נָתַן לִי יְהוָה וַיִּבְחַר בִּשְׁלֹמֹה בְנִי לָשֶׁבֶת עַל־כִּסֵּא מַלְכוּת יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל׃

ו׳ וַיֹּאמֶר לִי שְׁלֹמֹה בְנְךָ הוּא־יִבְנֶה בֵיתִי וַחֲצֵרוֹתָי כִּי־בָחַרְתִּי בוֹ לִי־לְבֵן וַאֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב׃

ז׳ וַהֲכִינוֹתִי אֶת־מַלְכוּתוֹ עַד־לְעוֹלָם אִם־יֶחֱזַק לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי וּמִשְׁפָּטַי כַּיּוֹם הַזֶּה׃

ח׳ וְעַתָּה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל קְהַל־יְהוָה וּבְאָזְנֵי אֱלֹהֵינוּ שִׁמְרוּ וְדִרְשׁוּ כָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְמַעַן תִּירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה וְהִנְחַלְתֶּם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם עַד־עוֹלָם׃

כל ישראל. כגר כאזרח׃

ובאזני אלהינו. לפני אלהינו דוגמא אתם נצבים היום כולכם לפני ה׳ אלהיכם וכן ויעמוד המלך על העמוד אשר לפני ה׳ (מלכים ב כ״ג:ג׳)׃

שמרו ודרשו כל מצות ה׳ אלהיכם. זה אמר לכל ישראל יחד, אבל לשלמ׳ אמר לפני כל ישראל ועבדהו׃

ט׳ וְאַתָּה שְׁלֹמֹה־בְּנִי דַּע אֶת־אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה כִּי כָל־לְבָבוֹת דּוֹרֵשׁ יְהוָה וְכָל־יֵצֶר מַחְשָׁבוֹת מֵבִין אִם־תִּדְרְשֶׁנּוּ יִמָּצֵא לָךְ וְאִם־תַּעַזְבֶנּוּ יַזְנִיחֲךָ לָעַד׃

בלב שלם. בלבב שלם לא נאמר שיהא משמע שני לבבות אלא בלב שלם שלא יהיה לך אלא לבב אחד לאבינו שבשמים וכן יסד הפייט (בקדושתא דמוסף של יום א׳ דר״ה) שני לבבות לך כאחד לאחד, ודוגמתו (מלכים א ח׳:ס״א) והיה לבבכם שלם עם ה׳ אלהינו שלמים לא כתיב אלא שלם כל שני לבותם יהיו לב א׳ שלם וכן מפורש בב״ר וסעדו לבכם אחר תעבורו (בראשית י״ח:ה׳) מלמד שאין למלאכים אלא לב אחד וגם לעתיד לבא יהיה כן כדכתיב שיתו לבכם לחילה (תהילים מ״ח:י״ד)׃

כי כל לבבות דורש ה׳. כאן נופל לומר לבבות כל לבבות דורש ה׳ בין טוב ובין רע׃

וכל יצר מחשבות מבין. בב״ר שנינו קודם שנוצר יציר מבין הקב״ה מה שאדם עתיד לחשוב׃

אם תדרשנו ימצא לך. לכך אני אומר (לעיל) ודרשו כל מצות ה׳׃

יזניחך לעד. יעזבך אין כתיב כאן אלא יזניחך שהוא קשה ממנו כמו והאזניחו (ישעיה יט), זנח ה׳ מזבחו (איכה ב׳)׃

י׳ רְאֵה | עַתָּה כִּי־יְהוָה בָּחַר בְּךָ לִבְנוֹת־בַּיִת לַמִּקְדָּשׁ חֲזַק וַעֲשֵׂה׃ {פ}

כי ה׳ בחר בך לבנות בית למקדש. לא לבנות לו לדור בו כי השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו אלא למקדש לצורך הארון שנקרא מקדש דכתיב (מדבר י׳) ונשאו הקהתים נושאי המקדש והוא הארון ולא בחר בך מפני שאתה משובח משאר אנשים אלא למענו ולמען רחמיו לכך חזק ועשה׃

י״א וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֶת־תַּבְנִית הָאוּלָם וְאֶת־בָּתָּיו וְגַנְזַכָּיו וַעֲלִיֹּתָיו וַחֲדָרָיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַכַּפֹּרֶת׃

תבנית האולם. ארכו ורחבו וגבהו כדכתיב (במלכים א ו׳:ג׳) והאולם על פני היכל הבית וגו׳׃

וגנזכיו. מקום שאוצרות הקדשים מונחים׃

י״ב וְתַבְנִית כֹּל אֲשֶׁר הָיָה בָרוּחַ עִמּוֹ לְחַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־הַלְּשָׁכוֹת סָבִיב לְאֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים וּלְאֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים׃

אשר היה ברוח עמו. כאשר הראהו שמואל הרואה כדכתיב לקמן המה יסד דוד ושמואל הרואה ורבותינו אמרו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בניות ברמה עוסקין היו בבניינו של עולם הוא ב״ה ולמד לו אותה שעה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד בכמה שנים׃

סביב לאוצרות בית האלהים ולאוצרות הקדשים. ולא מפרש איזה מהקדשים אשר הקדיש דוד וראשי האבות שבאותו פרק היה ממונים עליו עד שיבנו בית המקדש אבל אוצרות אלו תמיד היו כל עוד שהבניין קיים׃

י״ג וּלְמַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּלְכָל־מְלֶאכֶת עֲבֹדַת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־כְּלֵי עֲבֹדַת בֵּית־יְהוָה׃

ולמחלקות הכהנים והלוים. שחלק לכ״ד משמרות כדלעיל כל זה מסר לו׃

ולכל כלי עבודת בית ה׳. משקל מה וכמה כל כלי וכלי כמפורש׃

י״ד לַזָּהָב בַּמִּשְׁקָל לַזָּהָב לְכָל־כְּלֵי עֲבֹדָה וַעֲבֹדָה לְכֹל כְּלֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לְכָל־כְּלֵי עֲבֹדָה וַעֲבֹדָה׃

לזהב במשקל לזהב לכל כלי עבודה ועבודה. וכן לכל כלי הכסף במשקל׃

ט״ו וּמִשְׁקָל לִמְנֹרוֹת הַזָּהָב וְנֵרֹתֵיהֶם זָהָב בְּמִשְׁקַל־מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ וְלִמְנֹרוֹת הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לִמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ כַּעֲבוֹדַת מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה׃

ונרתיהם זהב. משקל לכל נר ונר׃

במשקל מנורה ומנורה. כי עשרה מנורות עשה׃

כעבודת מנורה ומנורה. ומשקל כלי עבודת מנורה מלקחיה ומחתותיה, וגם משקל׃

ט״ז וְאֶת־הַזָּהָב מִשְׁקָל לְשֻׁלְחָנוֹת הַמַּעֲרֶכֶת לְשֻׁלְחָן וְשֻׁלְחָן וְכֶסֶף לְשֻׁלְחֲנוֹת הַכָּסֶף׃

שלחנות המערכת. לערוך עליו לחם הפנים למשקל שלחן ושלחן כי עשרה שלחנות של זהב עשה בהיכל ומשקל הכסף לשלחנות שבעזרה שמפשיטין עליהם הקרבנות ומשקל המזלגות והמזרקות׃

י״ז וְהַמִּזְלָגוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַקְּשָׂוֹת זָהָב טָהוֹר וְלִכְפוֹרֵי הַזָּהָב בְּמִשְׁקָל לִכְפוֹר וּכְפוֹר וְלִכְפוֹרֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לִכְפוֹר וּכְפוֹר׃

ולכפורי הזהב במשקל. כפורי כלי שרת לקנח בכלים הדם מהם ודוגמא בפ׳ קמא דבבא מציעא ההוא גברא דכפר ידיה בגלימא דחבריה וכל כפרה לשון קינוח וחטוי הוא׃

י״ח וּלְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת זָהָב מְזֻקָּק בַּמִּשְׁקָל וּלְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה הַכְּרוּבִים זָהָב לְפָרְשִׂים וְסֹכְכִים עַל־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה׃

זהב מזוקק. כמו כסף מזוקק׃

ולתבנית המרכבה. הם הכרובים שהשכינה רוכבת עליהם׃

לפרשים. כלומר המפורשים והסוככים על הארון כדאמר והיו הכרובים פורשי כנפים וגו׳ (שמות כ״ה:כ׳)׃

י״ט הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְהוָה עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִית׃ {פ}

הכל בכתב. פתרון הכל בכתב סדר לו סכום משקל ומשקל של כל כלי וכלי שמואל הרואה׃

כל מלאכות התבנית. תבנית הבית חכמני והשכילני כמו תבנית אורך ורוחב וגובה והכל דרש שמואל מן התורה ברוח הקודש כמו ששנינו הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (שם כ״ז) דרש אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים חמשים פעמים חמשים הם כ״ה מאות נ״ל חתכם לחמש רצועות להיות חמש מאות על חמש מאות והוא מיוסד בסילוק קרובץ של שבת חנוכה המתחיל מנשה את אפרים ואפרים את מנשה והכל דרש שמואל ברוח הקודש ולמד לדוד כן׃

כ׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ חֲזַק וֶאֱמַץ וַעֲשֵׂה אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת כִּי יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהַי עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ עַד־לְכָלוֹת כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה׃

חזק ואמץ. כדי שתתקיים מלכותך כמו (לעיל כ״ח) שהבטיחך הקב״ה והכינותי מלכותו עד עולם אם יחזק לעשות מצותי וגו׳׃

כ״א וְהִנֵּה מַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל־עֲבוֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים וְעִמְּךָ בְכָל־מְלָאכָה לְכָל־נָדִיב בַּחָכְמָה לְכָל־עֲבוֹדָה וְהַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם לְכָל־דְּבָרֶיךָ׃ {ס}

והנה מחלקות הכהנים והלוים לכל עבודת בית האלהים עמך בכל מלאכה. כלומר הכל ערכתי וסדרתי וזמנתי לך מחלקות ופועלים ואין לך לעכב כי אם מיד לבנות הבית׃

והשרים. הממונים על הפועלים ושוטריהם׃

וכל העם לכל דבריך. לעשות צווייך׃

פרק כ״ט

א׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד הַמֶּלֶךְ לְכָל־הַקָּהָל שְׁלֹמֹה בְנִי אֶחָד בָּחַר־בּוֹ אֱלֹהִים נַעַר וָרָךְ וְהַמְּלָאכָה גְּדוֹלָה כִּי לֹא לְאָדָם הַבִּירָה כִּי לַיהוָה אֱלֹהִים׃

שלמה בני אחד וגו׳. ואפילו אם היו מאה לא די לבנותו ועוד שהוא נער ורך׃

והמלאכה גדולה. ואם תאמר תקטין הבית זה אי אפשר **כי לא לאדם הבירה כי** אם **לה׳ אלהים** הגדול והנורא אשר לא יכלכלוהו השמים ושמי השמים ואעפ״כ אל תבהל לבנות בית גדול כזה כי אני בכל כחי הכינותי לבית אלהים הזהב לזהב והכסף לכסף וגו׳ לפיכך אין לך טורח גדול כל כך׃

ב׳ וּבְכָל־כֹּחִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־אֱלֹהַי הַזָּהָב | לַזָּהָב וְהַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וְהַנְּחֹשֶׁת לַנְּחֹשֶׁת הַבַּרְזֶל לַבַּרְזֶל וְהָעֵצִים לָעֵצִים אַבְנֵי־שֹׁהַם וּמִלּוּאִים אַבְנֵי־פוּךְ וְרִקְמָה וְכֹל אֶבֶן יְקָרָה וְאַבְנֵי־שַׁיִשׁ לָרֹב׃

אבני שוהם ומלואים. דוגמת המשכן אבני שוהם ואבני וגו׳ (שמות כ״ט)׃

אבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה. לתת בקירות הזהב ובכלי הכסף׃

ואבני שיש. לעמודים ושלחנות ולרצפה׃

ג וְעוֹד בִּרְצוֹתִי בְּבֵית אֱלֹהָי יֶשׁ־לִי סְגֻלָּה זָהָב וָכֶסֶף נָתַתִּי לְבֵית־אֱלֹהַי לְמַעְלָה מִכֹּל הַכִּינוֹתִי לְבֵית הַקֹּדֶשׁ׃

ועוד ברצותי בבית אלהי. פתרון מרוב רצון שרציתי בבית אלהי׃

יש לי סגולה. קבצתי לי קבוצת זהב וכסף כדפירש לפנינו׃

ד שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים כִּכְּרֵי זָהָב מִזְהַב אוֹפִיר וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף מְזֻקָּק לָטֻחַ קִירוֹת הַבָּתִּים׃

מזוקק. לבן הרבה׃

לטוח קירות הבית. ואין אדם יכול לטוח שום דבר לא בכסף ולא בזהב כי אם שיהיה מזוקק׃

ה לַזָּהָב לַזָּהָב וְלַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וּלְכָל־מְלָאכָה בְּיַד חָרָשִׁים וּמִי מִתְנַדֵּב לְמַלֹּאת יָדוֹ הַיּוֹם לַיהוָה׃

לזהב לזהב ולכסף לכסף ולכל מלאכה. ונתתיו ביד חרשים אומנים וזהו אשר הכינותי לבית המקדש ואע״פ שקבצתי כל זאת ומי מכם שמתנדב למלאות ידי היום לה׳ להביא זהב וכסף וכל דבר לבנין דוגמא כל נדיב לבו הביאו חח ונזם (שמות ל״ה:כ״ב)׃

למלאות. דוגמת ומלאת יד אהרן ויד בניו (שם כט) ותרגומו ותקריב קרבן דאהרן׃

ו וַיִּתְנַדְּבוּ שָׂרֵי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי | שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וּלְשָׂרֵי מְלֶאכֶת הַמָּלְךְ׃

ויתנדבו שרי האבות וגו׳. אותם שכתוב למעלה על שבט ישראל וגו׳ וכתוב כן למעלה (כ״ו) ובני ישראל למספרם ראשי האבות וגו׳׃

ולשרי מלאכת המלך. וגם שרי עבודת אדמת המלך ועל שבכרמי המלך וגו׳ כדלעיל׃

ז וַיִּתְּנוּ לַעֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים זָהָב כִּכָּרִים חֲמֵשֶׁת־אֲלָפִים וְאַדַרְכֹנִים רִבּוֹ וְכֶסֶף כִּכָּרִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וּנְחֹשֶׁת רִבּוֹ וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים כִּכָּרִים וּבַרְזֶל מֵאָה־אֶלֶף כִּכָּרִים׃

ואדרכונים רבו. קצונ״ש בלע״ז׃

ח וַהַנִּמְצָא אִתּוֹ אֲבָנִים נָתְנוּ לְאוֹצַר בֵּית־יְהוָה עַל יַד־יְחִיאֵל הַגֵּרְשֻׁנִּי׃

ונתנו לאוצר בית ה׳ על יד יחיאל הגרשוני. שהיה נגיד על האוצרות כדלעיל (כ״ו) בני יחיאל זתם ויואל אחיו על אוצרות בית ה׳׃

ט וַיִּשְׂמְחוּ הָעָם עַל־הִתְנַדְּבָם כִּי בְּלֵב שָׁלֵם הִתְנַדְּבוּ לַיהוָה וְגַם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ שָׂמַח שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ {פ}

בלב שלם. בלב אחד נתנו ברצון נפשם ולא בשני לבבות שיש אדם שנותן בעל כרחו ולא בנפש חפצה או שמתבייש מאחרים והוא נקרא שני לבבות אבל אלו ברצון נפשם נתנו כולם׃

וגם דויד המלך שמח שמחה גדולה. ושלא תאמר כהם ולא יותר מכולם לכך אמר וגם דוד המלך שמח וגו׳ יותר מכולם כי הוא בעל המעשה דוגמת (שופטים ה׳:ה׳) הרים נזלו מפני ה׳ זה סיני יותר מכולם מפני אשר ירד עליו ה׳ באש (שמות י״ט:י״ח)׃

י וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְהוָה לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃

ויברך דויד את ה׳ לעיני כל הקהל. שהקהיל כדאמר לעיל (כ״ח) ויקהל דוד ויברכם על התנדבם׃

ויאמר דוד ברוך אתה ה׳ אלהי ישראל אבינו. לפיכך הזכיר ישראל יותר מאברהם ויצחק לפי כי יעקב גם הוא נדר דכתיב וידר יעקב נדר (בראשית כ״ח:כ׳)׃

ישראל אבינו. ישראל סבא וגם בבראשית רבה מפורש כך נדרתי אני דוד ועמי כמו ישראל סבא וכל הנודר צריך להזכיר בנדרו ישראל וכן אשר נדר לאביר יעקב (תהלים לב)׃

מעולם ועד עולם. אמר דוד גר אחד היה יתרו בין שש מאות אלף ואמר ברוך ה׳ אשר הציל אתכם גנאי גדול הוא זה לכל ישראל ואני הריני מוסיף לברך את הקב״ה יותר מיתרו׃

י״א לְךָ יְהוָה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל | לְרֹאשׁ׃

לך ה׳ הגדולה. נתן שבח להקב״ה שנתן לו כל כך לקבוץ ממון כזה לבנין בה״מ וכתיב לעיל הוא יבנה בית וסמיך ליה ה׳ בעבור עבדך (וכלבך) עשית את כל הגדולה וגם ל׳ גדולה נופל על בנין בית המקדש כדכתיב (לעיל כב) והבית לבנות לה׳ להגדיל למעלה:

לך ה׳ הגדולה. אף על פי שהקבצתי כל הממון הזה לבנין בית המקדש שנקרא גדולה אתה נתת לי כל הגדולה הזאת:

והגבורה. שנתת לי גבורה להלחם עם שונאי ישראל ולבזז שללם לפני לבנות הבית כדלעיל אחר שנלחם עם כל אויביו ונצחם כתיב (לעיל יח) גם אותם הקדיש המלך דוד וגומר:

והתפארת. כל שבחות אלו שבחו על שנתן לו הקב״ה כח לקבץ ממון לבנין ב״ה שנקרא פאר דכתיב (ישעיהו ס׳:י״ג) לפאר מקום מקדשי וגם למעלה (כ״ב) כתיב לשם ולתפארת:

והנצח. שנתן לו הקב״ה נצחון לשלול שלל העובדי כוכבים לצורך הבנין:

כי כל בשמים. לך הוא אפילו על מה שעל השמים אתה מושל כל שכן על מה שבארץ לפיכך אתה יכול ליתן גדולה למי שאתה רוצה:

ובארץ. אתנחתא ששם מסיים הפסוק ומוסב למעלה הימנו כדפרשתי:

לך ה׳ הממלכה והמתנשא לכל לראש. פתרון מלך אם נתן לעבדו אחד שררה וממשלה במלכות אחר השר הוא עבדו בכל מקום שהוא אבל המלכות אינו של מלך ומי שהמלכות שלו אין העבד המושל שלו אבל הקב״ה שלו הוא העבד הממונה למושל וגם המלכות שלו אקוטריא בלע״ז ולפיכך כתיב לך ה׳ הממלכה והמתנשא עליהם דאפילו ריש גרגותא משמיא מנו ליה ועוד פירשו והמתנשא לכל לראש כשאנו סבירין ששבחנו לך כל ההודאות ואין לך עוד שבח אחר עדיין אינו כלום שהמשובח עומד לראש השבחות וכן כשסיים דוד כל תשבחותיו בתהלים הוא מתחיל מזמור האחרון שירו לה׳ שיר חדש כלומר כל השבחות חדשים הם כאילו לא שבחנוהו מעולם׳ כך פי׳ לי רבי אלעזר ב״ר מאיר ב״ר יצחק מאורלינ״ש וכן בחגיגת ירושלמי כמדומה לי:

י״ב וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל:

והעשר והכבוד מלפניך. מידך, והכבוד נופל על העושר כדכתיב בזו כסף בזו זהב וגו׳ (נחום ב׳:י׳) וכמו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית לה) כלומר כל העושר שסגלתי מאתך הוא כי אתה מושל בכל ובידך כח וגבורה וגו׳:

י״ג וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:

ועתה אלהינו מודים אנחנו לך. על שחלקת לנו מטובך:

י״ד וְלִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי כִּי־נַעְצֹר כֹּחַ לְהִתְנַדֵּב כָּזֹאת כִּי־מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ:

וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנדב. שדחקנו עצמנו להתנדב כל כך בזאת הנדבה ולא משלנו אלא ממך הכל וחלקת לנו מעט:

ומידך נתנו לך. ומה שנתת לנו מידך נתנו לך מקצת, נו״ן דגושה במקום נו״ן שניה נתננו לך:

ט״ו כִּי־גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ וְתוֹשָׁבִים כְּכָל־אֲבֹתֵינוּ כַּצֵּל | יָמֵינוּ עַל־הָאָרֶץ וְאֵין מִקְוֶה:

כי גרים אנחנו לפניך. ואין לנו חלק ונחלה בארץ ולא אחוזה אלא לגור בה דוגמא כי גרים ותושבים אתם עמדי (ויקרא כ״ה:כ״ג):

ככל אבותינו. אדם שיש לו בנים ונחלות ומכר כל הנחלות ואם באים בניו לגור באותה נחלה לימים ושנים הם נקראים גרים ותושבים אבל אבותינו היו אורחים וכן אמר דוד אין אנו כן אלא גם אנו וגם אבותינו כולנו גרים ותושבים בעולם דכתיב לך שמים אף לך ארץ תבל ומלואה אתה יסדתם (תהילים פ״ט:י״ב):

כצל ימינו על הארץ. מפורש במדרש קהלת ולא כצל האילן ולא כעוף הפורח העושה צל לימים ושנים או לשעה אחת עושה צל אלא כצל כנפי הדבורה שיש לה כנפים ואין לה צל:

ואין מקוה. אין מי שיש לו תקוה שלא ימות:

ט״ז יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כֹּל הֶהָמוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר הֲכִינֹנוּ לִבְנוֹת־לְךָ בַּיִת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ מִיָּדְךָ (היא) [הִוא] וּלְךָ הַכֹּל:

אשר הכינונו. דוגמת אשר הביאונו:

י״ז וְיָדַעְתִּי אֱלֹהַי כִּי אַתָּה בֹּחֵן לֵבָב וּמֵישָׁרִים תִּרְצֶה אֲנִי בְּיֹשֶׁר לְבָבִי הִתְנַדַּבְתִּי כָל־אֵלֶּה וְעַתָּה עַמְּךָ הַנִּמְצְאוּ־פֹה רָאִיתִי בְשִׂמְחָה לְהִתְנַדֵּב־לָךְ׃

וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב. אתה בוחן מי שיש לו שני לבבות אחד לטוב ואחד לרע׃

ומישרים תרצה. ולב טוב ויושר תרצה וכי אני יודע שבישר לבבי שישרתי לטוב לבבי ללב א׳ בהתנדבתי את כל אלה, ומן עמך שהתנדבו פתרון בשלי אני בקי ויודע ובשל אחרים איני יודע אלא מה שראיתי שבשמחה התנדבו אני אומר׃

ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך. כלומר ראיתי ששמחו בהתנדבם ואיני יודע אם מרצון לבם היה כדכתיב וישמחו העם על התנדבם׃

הנמצאו פה. הנמצאים כאן הם הכתובים למעלה ויקהל דוד את כל שרי ישראל וגו׳ אבל עשירי ישראל כולם אשר בכל עיר ועיר לא נמצאו פה ועל כן רבונו של עולם נתמעטה הנדבה שאילו היו שאר כל ישראל כאן אז התרבה הנדבה׃

י״ח יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שִׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ׃

שמרה זאת לעולם. זכור לנו זאת הנדבה למצוה רבה ולצדקה׃

ליצר מחשבות לבב עמך. כי יצר שני לבבם ומחשבותם לטובה ומוסב הוא על כי אתה בוחן לבב וגומר׃

והכן לבבם אליך. שני לבבם שלם להיות לב א׳ אליך וכן תפרש׃

י״ט וְלִשְׁלֹמֹה בְנִי תֵּן לֵבָב שָׁלֵם לִשְׁמוֹר מִצְוֹתֶיךָ עֵדוֹתֶיךָ וְחֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל וְלִבְנוֹת הַבִּירָה אֲשֶׁר־הֲכִינוֹתִי׃ {פ}

ולשלמה בני תן לבב שלם. להכין לבבו שלם עם אלהיו לשמור מצותיו וגו׳ וכן בקש שלמה יהי ה׳ אלהינו עמנו עד והיה לבבכם שלם (מלכים א׳ ח׳)׃

ולבנות הבירה אשר הכינותי. אפרייטש״י בלע״ז ועתה לפי שהכינותי וזמנתי הכל לפיכך נקל לשלמה לבנות ובלבד שתהא ידך בו׃

כ׳ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכָל־הַקָּהָל בָּרְכוּ נָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיְבָרְכוּ כָל־הַקָּהָל לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה וְלַמֶּלֶךְ׃

ויאמר דויד לכל הקהל. מוסב על ויקהל דוד את כל שרי וגו׳׃

ברכו נא את ה׳ אלהיכם. אלהי אבותיכם לא נאמר אלא אלהיכם דמשמע ולא אלהי אבותיהם לכך נאמר ברכו את ה׳ אלהיכם והם אמרו אלהינו ואלהי אבותינו ולכך ויברכו כל הקהל לה׳ אלהי אבותיהם מתוך ריצוי ל׳ ומחמת קדושתו׃

כ״א וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה | וְזָבְחִים וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת לַיהוָה לְמָחֳרַת הַיּוֹם הַהוּא פָּרִים אֶלֶף אֵלִים אֶלֶף כְּבָשִׂים אֶלֶף וְנִסְכֵּיהֶם וּזְבָחִים לָרֹב לְכָל־יִשְׂרָאֵל׃

למחרת היום. אותו היום של וועד זה שדבר דוד כל דבריו כי אותו היום לא היה להם פנאי כי כשהלכו מן הוועד עסקו לקנות בהמות לצורך הקרבנות עד הלילה ולמחר ויזבחו לה׳ זבחים וגו׳׃

פרים אלף וגו׳. כבשים אלף ונסכיהם דוגמא אילים חמשה עתודים חמשה וגו׳ (במדבר ז׳:י״ז) שיעור אחד לכולם׃

וזבחים לרב. כן דרך המקרא לדבר כשמדבר בשנים ובג׳ דברים מניח הראשון עד לסוף ומפרש האחרון מיד וכן ויבא לבן באהל יעקב עד ויבא באהל רחל והלא כבר נאמר ויבא לבן באוהל יעקב הוא אהל רחל (בראשית ל״א:ל״ג) אלא לא מצא הוא מוסב על האמהות האחרונות ושוב מפרש הראשון ויצא מאהל לאה תחלה ויבא באהל רחל מאהל לאה הלך אל אהל רחל לפי שדברים אחרים צריך לומר על זה ורחל לקחה וגו׳ ושוב אין נופל לומר ובאוהל שתי האמהות ולא מצא הכא נמי צריך לומר על הזבחים דברים אחרים׃

כ״ב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וַיַּמְלִיכוּ שֵׁנִית לִשְׁלֹמֹה בֶּן־דָּוִיד וַיִּמְשְׁחוּ לַיהוָה לְנָגִיד וּלְצָדוֹק לְכֹהֵן׃

ויאכלו וישתו וגו׳. ביום ההוא וגו׳ ואם היה אומר ויזבחו לה׳ זבחים היה מפסיק בין הזבחים והעולות בדברים אחרים וכדי שלא להפסיק לא אמרן מיד והמתין עד לבסוף ואומר וזבחים לרוב ויאכלו וישתו וכן הרבה דוגמא ויאכלו וישתו לפני ה׳ דוגמא ויקח יתרו חתן משה וגומר (שמות ט׳)׃

וימליכו שנית לשלמה בן דויד. כבר המליכוהו פעם אחד כדכתיב במלכים (א׳ א׳) ויקח צדוק הכהן את קרן וגומר מפורש בהוריות מלך (בן מלך) אין מושחין אותו ולמה משחו את שלמה דוד צוה למשחו כדי להוציא מלבן של עוזרי אדוניהו להמליכו׃

וימשחו לה׳ לנגיד. מלשון נגידו תרגום של משכו ועל שם אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם (במדבר כ״ז:י״ז)׃

ולצדוק לכהן. לפי שמשח אביתר את אדוניהו:

כ״ג **וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל־כִּסֵּא יְהוָה ׀ לְמֶלֶךְ תַּחַת־דָּוִיד אָבִיו וַיִּצְלַח וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל־יִשְׂרָאֵל׃**

וישב שלמה על כסא ה׳ למלך. כאן נופל לומר מלך על כסא ה׳ שהכסא של ה׳ הוא להמליך עליו מי שירצה ובמדרש מפורש כסאו היה מלא כמו הלבנה בט״ו בחדש כי מאברהם עד שלמה ט״ו דורות אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמה בועז עובד ישי דוד שלמה וזהו שכתוב כסאו כשמש נגדי (תהילים פ״ט:ל״ז) שאינו נחסר לעולם ואם אתה רוצה לדמותו לירח יהיה כירח שיכון לעתיד לבא ומשלמה ואילך נתמעטו המלכים מגדולתם כלבנה המחסרת והולך עד צדקיהו ועיני צדקיהו עור:

וישמעו אליו כל ישראל. מיד מה שאין כן בשאול כדכתיב (שמואל א י׳:כ״ז) ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה וגם דוד לא מלך מתחלה כי אם בחברון שבע שנים:

כ״ד **וְכָל־הַשָּׂרִים וְהַגִּבֹּרִים וְגַם כָּל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִיד נָתְנוּ יָד תַּחַת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ׃**

וכל השרים והגבורים. מה שאין כן באדוניה כדכתיב במלכים (א א) והגבורים אשר לדוד לא היו עם אדוניהו:

וגם כל בני המלך דויד נתנו יד. מה שאין כן באדוניהו שלא שמו ידם תחתיו:

נתנו יד. אמונה תקעו כף לשלמה לעבדו בלבב שלם:

כ״ה **וַיְגַדֵּל יְהוָה אֶת־שְׁלֹמֹה לְמַעְלָה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד מַלְכוּת אֲשֶׁר לֹא־הָיָה עַל־כָּל־מֶלֶךְ לְפָנָיו עַל־יִשְׂרָאֵל׃ {פ}**

ויתן עליו הוד מלכות. פתרון נתן עליו חן מלכות דוגמא ונתת מהודך עליו (במדבר כ״ז:כ׳) שהכל אמרו הגון זה ובדניאל כתיב ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות:

כ״ו **וְדָוִיד בֶּן־יִשַׁי מָלַךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃**

כ״ז **וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ׃**

כ״ח **וַיָּמָת בְּשֵׂיבָה טוֹבָה שָׂבַע יָמִים עֹשֶׁר וְכָבוֹד וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃**

כ״ט **וְדִבְרֵי דָוִיד הַמֶּלֶךְ הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־דִּבְרֵי שְׁמוּאֵל הָרֹאֶה וְעַל־דִּבְרֵי נָתָן הַנָּבִיא וְעַל־דִּבְרֵי גָּד הַחֹזֶה׃**

ודברי דוד המלך הראשונים. מה שאירעהו לדוד מתחלתו עד סופו:

הנם כתובים על דברי שמואל. בספר שמואל:

ועל דברי גד. במעשה המגפה ולכבוד המלך מגיד ומזכיר לומר כל פרשת גדולתו של מלך כתיב כאן ובמקומות אחרים וכן דמרדכי על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס:

ל׳ **עִם כָּל־מַלְכוּתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְהָעִתִּים אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו וְעַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל כָּל־מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת׃ {פ}**

והעתים אשר עברו עליו. עתות צרה שעברו עליו וז״ש דוד (תהילים ל״א:ט״ז) בידך עתותי הצילני מיד אויבי ורודפי:

ועל ישראל. עתות שעברו על ישראל:

ועל כל ממלכות הארצות. שבאו על ישראל דוגמא בשמואל (א׳ ז׳) וירעם ה׳ בקול גדול על פלשתי׳ ויהומ׳ וגו׳ וכן ביהושפט (ד״ה ב׳ כ׳) ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה׳ וגו׳ וכן בסנחריב (ישעיהו ל״ז:ל״ו) וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים: